

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

**ÇİN EKONOMİSİ VE TÜRKİYE İLE ÇİN'İN
EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdülkadir BULUŞ

HAZIRLAYAN

Kaan AKÇİL

KONYA 2008

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	x
1.BÖLÜM	1
ÇİN TARİHİ VE TARİHSEL OLARAK ÇİN EKONOMİSİNİN GELİŞİMİ... 1	1
1.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tarihçesi	1
1.1.1 Yeni Demokrasi Devrimi (1919-1949).....	3
1.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti (1949-).....	3
1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı	5
1.2.1. Çin'in Devlet Organları	5
1.2.1.1 Ulusal Halk Kongresi.....	5
1.2.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı (Cumhurbaşkanı)	6
1.2.1.3. Devlet Konseyi (Hükümet).....	6
1.2.1.4. Merkez Askeri Komite.....	6
1.2.1.5. Yüksek Halk Mahkemesi	6
1.2.1.6. Yüksek Halk Savcılığı	7
1.2.1.7. Çoklu Parti İşbirliği ve Politik Danışma Sistemi.....	7
1.3. Çin Ekonomisine Genel Bir Bakış.....	7
1.3.1. Çin Ekonomisindeki Değişimin Tarihi	7
1.3.1.1. Yeni Reformların Kronolojik Özeti.....	11
1.3.2. Çin'in Ekonomik Gelişme Sürecindeki Yeri	12
1.3.3. Çin'in Ekonomik Gelişme Stratejisi	14
1.3.4. Ekonomik Yapı	16
1.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Artan Potansiyelleri ve Ekonomik Gücü	17
1.4.1. Ekonomik Durum	18
1.4.2. Ekonomik Performans	20
1.4.3. Çin Ekonomisinin Son Durumu ve Aşırı Isınma Endişeleri.....	26

1.4.4. Ekonomide Hızlı Büyümenin Etkileri	28
1.4.5. Çin Ekonomisinin Belli Başlı Özellikleri ve Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkisi	29
1.5. Çin’de Ekonomik Sektörler	31
1.5.1. Tarım ve Hayvancılık	31
1.5.2. Turizm	34
1.5.3. Ulaşım ve Telekomünikasyon	35
1.5.4. Endüstri(Sanayi)	36
1.5.6. Konfeksiyon	37
1.5.7. İnşaat	37
1.5.8. Enerji	38
1.5.9. Finans	40
1.5.10. Demir-Çelik Sanayi	42
1.5.11. İlaç Sanayi	42
1.5.12. Tekstil Sanayi	43
1.6. Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dış Ticaret Politikası	43
1.7. Çin’in Dış Ticaret Unsurları	45
1.7.1. İhracat	45
1.7.2. İthalat	46
1.8. Çin Dış Ticaretini Artıran Faktörler	47
1.8.1. Ekonomideki Yapısal Değişim	47
1.8.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	48
1.8.3. DTÖ’nün 1 Ocak 2005 İtibariyle Tekstilde Kotaları Kaldırması ve Gümrük Tarifelerini Düşürmesi	50
1.9. Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliği	50
1.9.1. Çin Neden Dünya Ticaret Örgütü’ne İhtiyaç Duymuştur?	50
1.9.2. Dünya Ticaret Örgütü’nün Çin Ekonomisine Etkileri	52
1.9.3. Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliğinin Diğer Ülke Ekonomilerine Etkileri	56
1.9.4. Çin’in DTÖ Üyeliğinin Türkiye Üzerindeki Etkileri	58
2.BÖLÜM	60
TÜRKİYE ÇİN İLİŞKİLERİ	60

2.1. Türkiye-Çin İkili İlişkilerinin Boyutları	60
2.1.1. Siyasi İlişkiler	60
2.1.2. Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İkili Anlaşmaları	61
2.1.3. Ticari ve Ekonomik İlişkiler	63
2.1.4. Türkiye-Çin Ticari İlişkilerinin Gelişimi.....	64
2.2. Türkiye-Çin Dış Ticaretini Etkileyen Faktörler.....	66
2.2.1. Türkiye-Çin Ticaretini Geliştirmeye Yönelik Tedbirler.....	68
2.3. Ticari ve Ekonomik İlişkilerde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar.....	69
2.3.1. Fikri Mülkiyet Hakları	69
2.3.2. Mevzuat ve Bürokrasi	70
2.3.3. İç Pazara Giriş Hakkı	70
2.3.4. Standartlar	70
2.3.5. Ticari Bankacılık İşlemleri	70
2.3.6. Tekstil	71
2.4. Türkiye ile Çin Arasındaki Yatırım İlişkileri	71
3.BÖLÜM	74
3.BÖLÜM	74
ÇİN'İN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	74
3.1. Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi	75
3.1.1. İrrasyonel Pragmatizm Dönemi	75
3.1.2. Rasyonel Pragmatizm Dönemi	76
3.1.3. “Uzun Vadeli Karşılıklı Fayda” Dönemi.....	77
3.2. Türk Girişimcilerin Çin Pazarına Giriş Yöntemleri ve Pazarın Başlıca Özellikleri	77
3.2.1. Pazarın Başlıca Özellikleri.....	77
3.2.1.1. Pazar Bölünmesi	78
3.2.1.2. Kamu İşletmelerinin Hakimiyeti	78
3.2.1.3. Korumacı Politikalar	78
3.2.1.4. Ekonomideki Hızlı Değişim	78
3.2.2. Pazara Giriş Yöntemleri.....	79
3.2.2.1. İhracata Dayalı Giriş Yöntemleri.....	79
3.2.2.2. Sözleşmeye Dayalı Giriş Yöntemleri	80

3.2.2.2.1. Lisans Anlaşmaları	80
3.2.2.2.2. Franchising.....	80
3.2.3. Çin Pazarına Girişte Öneriler.....	81
3.3. Türkiye'nin Çin'le Olan Ekonomik İlişkilerindeki Yol Haritası ve Alması Gereken Önlemler.....	82
3.3.1. Türkiye-Çin Ekonomik İlişkilerinde Türkiye'nin Yol Haritası	82
3.3.2. Türkiye'nin Alması Gereken Önlemler	85
SONUÇ	88
KAYNAKLAR	90

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Çin'in GSMH'sının Yıllık Büyüme Hızı	12
Tablo 2: Çin'in 2000 yılı Temel Ekonomik Göstergeleri.....	15
Tablo 3: Ülkelerin GSYİH'larının Dünya GSYİH'sına Oranları (1700-2001).....	17
Tablo 4: Temel Ekonomik Göstergeler	22
Tablo 5. : Temel Ekonomik Göstergeler Uluslar Arası Bir Kıyaslama (2002)	22
Tablo 6: Çin'in Tarımsal Ürünler Üretimi.....	23
Tablo 7: Kömür,Petrol,Doğalgaz ve Elektrik Üretiminin Toplam Üretim İçindeki Yeri	39
Tablo 8: Çin'in Dünya İle Dış Ticareti (Milyar \$)	45
Tablo 9: 2006 yılında Çin'in En Çok İhracat Yaptığı Ülkeler(Milyar \$)...	45
Tablo 10: 2006 Yılında Çin'in Başlıca İhraç Kalemleri (Milyar \$)	46
Tablo 11: 2006 yılında Çin'in En Çok İthalat Yaptığı Ülkeler(Milyar \$)..	47
Tablo 12: 2006 Yılında Çin'in Başlıca İthal Kalemleri (Milyar \$).....	47
Tablo 13: Çin'deki Doğrudan Yabancı Yatırımlar	48
Tablo 14: Çin'e Doğrudan Yabancı Yatırım Yapan İlk On Ülke.....	49
Tablo 15: Çin Halk Cumhuriyetinin Dış Ticareti (Milyon Dolar)	54
Tablo 16: Türkiye-Çin Dış Ticareti (Milyon\$).....	65
Tablo 17: Türkiye'nin Çin'e İhraç Ettiği İlk 10 Fasıll (\$)	65
Tablo 18: Türkiye'nin Çin'e İthal Ettiği İlk 10 Fasıll (\$).....	66

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EIU	: Ekonomist İstihbarat Birimi.
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması.
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslar arası Para Fonu.
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüs
MW	: Megawatt
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
RMB	: Renbinmi (Çin Para Birimi)
S.S.C.B	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SARS	: Akut Solunum Yetersizliği Sendromu
SGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

Bu çalışmada Çin'in son yirmi yılda geçirmiş olduğu büyük değişim ve gelişim üzerinde durulmuş ve bu değişim ve gelişimin Türkiye ekonomisi açısından oluşturduğu tehdit ve fırsatlar araştırılmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla birlikte dünya ekonomisi açısından önemli bir pozisyona gelmiştir. Özellikle 2005 yılında kotaların kalkmasıyla birlikte ülke, diğer gelişmiş ülke ekonomileriyle eşit şartlarda yarışma imkanına erişmiştir. Ancak bu gelişmenin sürdürülebilmesi noktasında enerji sıkıntısı, işsizlik, tarım alanlarının azlığı, nüfus baskısı gibi sınırlayıcılar bulunmakta ve bu sınırlayıcılar ülkenin süper güç olabilme noktasındaki en büyük engeller olarak gözükmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti-Türkiye ilişkileri hem siyasi, hem de ticari ve ekonomik açıdan henüz istenilen seviyede değildir. Özellikle iki ülke arasındaki büyük sorun Türkiye aleyhine oluşan dış ticaret açığı olup bu sorunun kısa vadede çözümü zor gözükmektedir. Bu nedenle Türkiye Çin Halk Cumhuriyeti ile olan ilişkilerinde uzun vadeli, sabırlı ve fırsatları değerlendiren bir strateji izlemelidir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Dünya Ekonomisi, Süper Güç, Dış Ticaret Açığı, Türkiye

ABSTRACT

This study explores the big variation and evolution of People's Republic of China in last 20 years and the threats or opportunities of this variation and evolution for Turkish Economy.

By being a member of World Trade Organization in 2001, the People's Republic of China became an important position in world economy. Especially, deration of quotes and tariffs in 2005, China has reached the facility of racing with other developed country economies in equal condition.

However, in continuity of same development, such factors as poverty caused by excessive population, unemployment, problems confronted in providing energy and food thwart China's possibility of being a superpower in near future.

The politic, commercial and economic relations between China and Turkei is not an intended level. The biggest problem between these two countries is "trade balance deficit" which denounce for Turkei. And the solution of this problem does not seem possible in short-term. For this reason, Turkei must follow a strategy which is patient, long-term.. And also Turkey must evaluate the opportunities in the relations with China.

Key words: China, World Economy, Super Power, Trade Balance Deficit, Turkei.

GİRİŞ

S.S.C.B'nin dağılmasından sonra dünya giderek tek kutuplu bir gücün egemenliği altında tek düze bir hal almaya başlamıştır. Bu durum ister istemez Amerika Birleşik Devletleri dışındaki tüm ülkeleri dünya sahnesinde birer figüran haline getirmektedir. Bu noktada özellikle 1990'lı yıllar ve daha sonrasında dünya ekonomik büyümesinin yarısından fazlası Asya'da gerçekleşmiş, Kuzey Amerika ve Avrupa ekonomileri giderek küçülme sürecine girmişlerdir. Bu durum dünya dengeleri açısından sorgulanabilecek bir durum olmuş, ve Asya ekonomileri içinde en çarpıcı gelişmeyi göstermiş olan Çin Halk Cumhuriyetinin “süper güç” olabilirliği üzerine yoğunlaşmıştır.

Çin dünyanın en kalabalık ülkesidir. Tarih boyunca Çin dev nüfusuyla ve izlerini bugüne kadar taşıyan farklı uygarlık yapısıyla dikkatleri üzerine çeken bir ülke olmuştur. Özellikle 1600'lü yıllara kadar ülkenin diğer dünya bölgelerine göre oldukça ileri olduğu kabul edilmektedir. Bu yıllardan sonra batıda sanayileşme hareketlerinin başlaması, teknolojik gelişmeler ve deniz aşırı ticaretin batılıların eline geçmesi ve bu kontrol çatışmasında ülkenin bazı topraklarını kaybetmesi İngiltere, Japonya, S.S.C.B ve son olarak ABD gibi süper güçlerin dünya ekonomisi ve siyasetinde etkin duruma geçmesi Çin Halk Cumhuriyetini gözden düşürmüştür.

Diğer yandan, 20. yüzyıl sonu ve 21.yüzyıl başlangıcı dünya ekonomisi ve siyasetinde yeni yapılanmaları ortaya çıkarmıştır. İşte bu yapılanmada Çin Halk Cumhuriyeti sahip olduğu tarihi, kültürel ve sosyo-ekonomik potansiyellerini harekete geçirebilen bir ülke olarak yeniden harekete geçmiştir. İçinde bulunduğumuz dönemde dünya ekonomisi durgunluk göstermesine rağmen ülkenin ortaya koyduğu ekonomik gelişme birçok literatürde uyuyan devin uyanması, ejderhanın tırnaklarını bilemesi, yeni bir süper gücün doğması gibi ifadelerle çokça üzerinde durulan bir konu olmaya başlamıştır.¹

Ayrıca 1990'lardan sonra ortaya çıkan ve başını ABD'nin çektiği tek kutupluluğun yol açtığı küreselleşme sancıları, bölgesel milli devletlerin ortaya çıkması ve son olarak bu ülkenin başta Ortadoğu olmak üzere dünya enerji

¹ Joe Studwell, **Çin Rüyası**, Çev: Zeynep Sakın, Ledo Yayınları, İstanbul, 2007, s. 18.

kaynaklarına el koyma girişimleri dünya ekonomisi,siyaseti ve askeri dengeleri açısından dikkatlerin Çin Halk Cumhuriyeti'ne çekilmesini de beraberinde getirmiştir.²

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne üye olmak suretiyle Çin, dünya ile bütünleşmesini sağlayacak en önemli adımlardan birini atmıştır. Ayrıca Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Güneydoğu Asya Uluslararası Birliği (ASEAN) gibi örgütleri dikkate aldığımızda Çin, bu örgütler aracılığıyla nüfusu dünyanın yarısından fazlasına karşılık gelen bir bölgede etkin olabilecektir. Bu şekilde, bölgesinde barışı koruyarak ekonomik ve askeri bakımdan süper güç olmak isteyen Çin'in uluslararası ortamın uygun olması durumunda ABD'nin bölgedeki girişimlerini sınırlandırması mümkündür. Günümüz dünyasındaki sosyo-ekonomik gelişmeler bizi gelecekte, ABD, AB ve Çin'den oluşacak çok renkli bir dünyanın beklediğini göstermektedir.³

Bu çalışmada Çin Halk Cumhuriyeti'nin sahip olduğu potansiyel ve sınırlayıcılar gözden geçirilerek, ülkenin süper güç olabilirliği sorgulanacaktır. Genel makro çerçevede kalmak kaydıyla başta ABD olmak üzere zamanın süper gücü olarak görülen ülkelerle de mukayese edilecektir. Ayrıca geleceğe ilişkin beklentiler dikkate alınarak Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler gözden geçirilerek bu ülkenin ülkemiz açısından uygun bir pazar olup olmayacağı konusu üzerinde durulacaktır.

² Mehmet Ögütçü, **Geleceğimiz Asya Damı, Yaralı Asya Çin ve Türkiye**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2000, 9.

³ Atilla Sandıklı ve İsmail Güllü, **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Tasam Yayınları, İstanbul, 2005, 14.

1.BÖLÜM

ÇİN TARİHİ VE TARİHSEL OLARAK ÇİN EKONOMİSİNİN GELİŞİMİ

1.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tarihçesi

Çin'in kayıt altındaki tarihi 4000 yıl önce Sarı nehir kenarında oluşan ilk yerleşim merkezlerine kadar uzanır. Pekin'in güneyinde mağaralarda bulunan bu insanlara "Pekin" adamı denmiştir. Pekin adamlarının gayet basit aletler kullanan, ateş yakabilen avcı olduğunu antropologlar tahmin etmektedir. M.Ö. 2500'de Kuzey Çin'de yeni bir ırk görünmektedir ki, bunlar Pekin'in güneyindeki mağaralarda yaşamışlardır. Shang Sülalesi M.Ö. 1450-1050 yıllarında büyük bir kültüre sahip olmasına rağmen, Çin kültürüne ait önemli bilgilerin noksan olması nedeniyle bu döneme ait kültüre Çin kültüründen önceki kültür adı verilmiştir. Shang Sülalesi döneminde ayrı bir devlet olan Chou Sülalesi aslında bir Türk kabilesidir. Ufak olan devletlerini Türkler ve Tibetliler oluşturmaktaydı. Bu sülale Shang Sülalesine bağlı yaşarken M.Ö. 1050 yılında Doğuya karşı ayaklanarak Sarı ırmağı geçmiş ve Shang sülalesini yok etmiştir. Bu olay asıl Çin tarihinin başlangıcı sayılmaktadır Bu sülale Çin'i feodal sistemde yönetmiştir. Derebeyliklere bölünen ülkede bu beylikler arasında birçok ihtilaf çıkmıştır. Bu ihtilaflarda Chou hükümdarı büyük derebeylikler ile birleşme yoluna gitmiş ve bu birleşmeler Çin'i diktatörler devrine sokmuştur. Çinlilerin "muharip derebeyleri devri" dedikleri devre de M.Ö. 480-256 arasında son bulmuştur.⁴

"Çin" adı ilk defa M.Ö. 220 yılında ülke Qin Hanedanı altında birleştiğinde komşu ülkeler tarafından kullanılmıştır.⁵ Qin hanedanlığı süresince yönetim; şehirlerin gelişmesini, ticaretin artmasını sağlamış, büyük sulama projelerini planlayarak gerçekleştirmiş, güvenliği temin için düzenli ordular kurmuştur. M.Ö. 206 yılında Lui Pang, imparator olmuş ve Han Sülalesine adını vermiştir. Hanların iktidarında idari sistem daha da gelişmiş, ölçü ve tartı standardizasyonları, yazı dili ve kanunlar oluşturulmuştur. Feodal sistem parçalanıp, toprak alınmaya başlandığı zaman köylerde büyük bir tabaka değişimi meydana gelmiştir. Han hanedanlığının

⁴ Recai Kutay Karaca, **Dünyadaki Yeni Güç Çin: Tek Kutuptan Çift Kutuba**, IQ Kültür Yayıncılık, İstanbul 2004, 29.

⁵ Ögütçü, **a.g.e.**, s. 10.

yıkılmasıyla oluşan 400 yıllık fetret devrinden sonra; Kuzey devletinde, Yang Chien'in iktidarı ele geçirdiği görülmüştür. Bunun için bütün Sui devrine, bir geçit devri veya yeniden teşekkül devri de denilebilir.

Merkezi hükümetin güçlendiği, büyük dini ve sanatsal gelişmenin yaşandığı Tang Hanedanlığı dönemi 619-907 yılları arasında yaşanmıştır. Daha sonra 907-1297 yılları arasında Çin'de bir parçalanmışlık süreci daha yaşanmıştır. Bu süreç sonunda Kubilay Han liderliğindeki Moğollar bütün Çin idaresini ele geçirmişlerdir. Moğollar bütün Çin'e hakim olan ilk yabancılardır. Moğol idaresine 1368 yılında Ming Hanedanı ile son verilmiştir. Klık mücadeleleri Ming döneminde iç siyaseti zayıflatmış ve 1644 yılında Mançular(Kuzey-doğudan gelenler) Çin'i fethetmişler ve Qing Hanedanlığı'nı kurmuşlardır. Bu hanedanlık Çin'in Asya'daki hakimiyetini artırmış ve 18. yüzyılın ortalarında Çin İmparatorluğu gücünün ve zenginliğinin zirvesine ulaşmıştır. 19.yüzyıl süresince Qing Hanedanlığı defalarca köylü ayaklanmaları ve Batılı güçleri müdahaleleri ile yıpranmıştı. İngilizler Çin'i adeta bir sömürge haline getirmişler ve değerli Çin mallarını (çay,ipek,porselen) afyon satarak ucuza kapatmışlardır. Çinliler afyon ticaretini ve kullanımını yasaklamaya yakınca meşhur "Afyon Savaşları" çıkmıştır.⁶

1840 Afyon Savaşı, Çin tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'nın önde gelen devletleri sömürge ve Pazar arayışı içine girmişlerdi. Afyon ticaretini elinde bulundurmak isteyen İngiltere'nin 1840 yılında Çin'e saldırması sonucu Qing hanedanlığı İngiltere ile "Nanking Antlaşması"nı imzalamak zorunda kalmıştır. Bu antlaşmayla tam bağımsızlığını kaybeden Çin; yarı koloni, yarı feodal bir toplum haline gelmiştir.⁷

Bu antlaşmadan sonra Wanghia Antlaşması ile Amerika Birleşik Devletlerine, Whampoa ile de Fransa'ya İngiltere'ye verilen tavizler verilmiştir. Bu tavizlerin yeterince Çin Devleti tarafından uygulanmaması sonucu II. Afyon Savaşları başlamış ve 1860 yılında "Pekin Antlaşması" İngiltere Fransa ve Çin arasında imzalanmıştır. Bu antlaşma sonrasında, Uzakdoğu'da güç dengesinin yeniden şekillendiği söylenebilir. İngiltere kazandığı geniş imtiyazların diğer

⁶ Karaca, a.g.e., s. 30.

⁷ Sandıklı ve Güllü, a.g.e., s. 15.

devletlere de verilmesini engelleyememiştir. Rusya'nın Çin üzerindeki ağırlığını iyiden iyiye hissettirmesi, İngiltere'nin Fransa'ya müttefik olarak yakınlaşmasını sağlamıştır. Afyon Savaşlarından sonra Fransa ile birlikte Çin'i dışa açabilen İngiltere, Ortadoğu'da oluşan Rus tehdidine karşı Osmanlı İmparatorluğunu desteklediği gibi, yine Rus tehdidine karşı Çin'i desteklemeye başlamış ve bu destek Çin-Japon savaşına kadar devam etmiştir. Japonya'ya savaşta yenilmek güç dengesini değiştirmekle kalmamış kökünden sarsmıştır. Kore'nin Japonya'nın etkisine girmesi Rusya'yı endişelendirmiştir. İngiltere Çin'in toprak bütünlüğünü savunmak olan stratejisini değiştirerek, Japonya'yı dikkatle izlemeye başlamıştır. Çin ise yine bir savaştan yenik çıkmanın gurur ve hayal kırıklığını yaşadığı gibi, bu güç dengesinde ne kadar güçsüz olduğunu farkına varmıştır. Bu işgaller sonucu Çin'de çok büyük bir milliyetçilik akımı doğmuş ve 1900 yılında "Boksör Ayaklanmaları" ile eyleme dönüşmüştür.⁸

1.1.1 Yeni Demokrasi Devrimi (1919-1949)

1919 yılında, emperyalizm ve feodalizm karşıtı olan "4 Mayıs Hareketi" Çin'deki işçi sınıfını siyasete taşımıştır. 1921 yılında Mao Zedong, Dong Biwu, Chen Tanqiu, He Shuheng, Wang Jinmei, Deng Enming, Li Da gibi önde gelen bazı kişiler, ülkedeki tüm komünist grupları bir araya getirerek ilk Ulusal Kongre'yi düzenlediler ve Çin Komünist Partisi'ni kurdular. Bundan itibaren yaşanan süreçte Çin Halkı, Kuzey Seferi Savaşı'nı (1924-1927), Toprak Reformu Savaşı'nı (1927-1937), Japonlara karşı Direniş Savaşı'nı (1937-1945) ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı (1945-1949), Çin Komünist partisi önderliğinde yapmıştır. 1949 yılında ise Chiang Kai-Shek liderliğindeki Milliyetçi Partisi yıkılmıştır.⁹

1.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti (1949-)

1 Ekim 1949'da Merkezi Halk Hükümeti Başkanı Mao Zedong, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu resmen ilan etmiştir. Mao Tse Tung bu cumhuriyetin ilk başkanı olmuştur. 1949'dan önce, Çin Ekonomisi, birbiriyle ilişkisiz üç ayrı parçadan oluşuyordu. Kuzeyde Mançurya'da, Japon ekonomik sisteminin bir parçası olan,

⁸ Karaca, a.g.e., s. 31.

⁹ Alaattin Kızıltan, "Tek Kutuplu Dünyada Çin Halk Cumhuriyetinin Süper Güç Olabilirliği", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:5 Sayı:1, s. 42.

alışverişi Kore ve Japon adalarıyla olan bir ekonomi vardı. Doğu sahili boyunca modern bir kent ekonomisi vardı ve tümüyle Batı ekonomileriyle bütünleşmişti. Tarım ekonomisinin egemen olduğu büyük iç bölgeler, büyük ölçüde yetim çocuk muamelesi görüyordu. 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti resmen kurulduktan sonra bu üç kesim ilk kez bir yönetim altında toplanmıştı.¹⁰ Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, 1950-1952 yılları arasındaki dönem, ulusal ekonomiyi onarma dönemidir. 1953-1956 yılları arasında ekonomideki dönüşümün temel anlayışı yerleşmiş, yeni demokrasiden sosyalizme dönüş sağlanmıştır.¹¹

Ekonomiyi kurtarma niyetiyle 1958'de reformist hareketler başlatılmış, Deng Xiaoping ve zamanın başbakanı Zou Enlai tarafından 1962'de merkezizetçilik azaltılıp özel girişime yer verilmeye çalışılmıştır.

Bu gelişmeleri, karşı devrim olarak nitelendiren Mao 1966'da "Proleteryanın Büyük Kültür Devrimi"ni ilan ederek ülkeyi 10 yıllık karışıklık dönemine sokmuştur. Okullar ve sivil yönetimlerin çoğu kapatıldı zulüm, ulusal bir uğraş halini aldı. Bu arada ekonomi merkezi planlama ve yanlış yönlendirilen modernleşme mücadelesi karışımı ile daha önce görülmemiş bir kıtlık yaşanmasına neden olunarak derin bir çöküntü içine sürüklenmişti. Bu dönemde otuz milyon insanın açlıktan öldüğü 1980'lerin başında yapılan nüfus sayımına kadar dış dünyadan saklandı.

1972'den itibaren Çin oyunu yeniden başladı.(Bazı dayanıklı Avrupalı ve Japon tüccarlar için bu oyun zaten hiç bitmemişti) ve buna Amerika'da başlayıp Avrupa'ya sıçrayan Çin Çılgınlığı ve Çin sanatı düşkünlüğünün yeniden canlanması eşlik ediyordu. Soğuk savaş çerçevesinden bakıldığında Rusya kötü, Çin ise iyi durumdaydı ve Çin menşeli olan her şey ön plandaydı.¹²

Mao'nun 1976'da ölümünden sonra Kültür Devrimi tasfiye edilmiş ve Deng Xiaoping 1978'den itibaren reformist düşüncelerini kabul ettirmeye başlamıştır. Bu ekonomik kalkınma hareketi Çin'i çok olumlu yönde etkilemiştir Sovyetler Birliği'nin dağılması ve ekonomik reformun getirdiği pozitif etki halkta siyasi reform

¹⁰ Ray Huang, "Çin Tarihi, Bir Makro Tarih Yaklaşımı", Çev: Atilla Sönmez, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, 2007, s.318

¹¹ Sandıklı ve Güllü, a.g.e., s. 18.

¹² Studwell, a.g.e., s. 22.

isteğini kamçulamıştır. Halkın reform isteği Mayıs 1989'da öğrencilerin Tiananmen Meydanında toplanması ile doruğa çıkmıştır. Bu gelişme Çin'in açılma politikalarına darbe vurmuştur. 19 Şubat 1977 tarihinde Deng Xiaoping'in ölümüyle başa geçen Jiang Zemin zaman içinde yürüttüğü olumlu politikalarla liderlik pozisyonunu sağlamlaştırmıştır.¹³

1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı

Anayasaya göre, Çin'in yönetim bölümleri aşağıdaki gibidir:

- Ülke; eyaletlere, özerk bölgelere ve merkez hükümete doğrudan bağlı belediyelere,
- Eyaletler ve özerk bölgeler ise valiliklere, özerk belediyelere, idari bölümlere, özerk idari bölümlere ve şehirlere,
- İdari bölümler ve özerk idari bölümler de kasabalara, etnik kasabalara bölünmüştür.

Ayrıca, doğrudan merkez hükümete bağlı belediyeler ve oranca büyük şehirler de bölgelere (mahallelere) ve kasabalara bölünmüştür.¹⁴

1.2.1. Çin'in Devlet Organları

Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası'na göre, ülkenin merkezi devlet organları 6 ögeyi kapsamaktadır: Ulusal Halk Kongresi (NPC), Çin Halk Cumhuriyet Başkanlığı, Devlet Meclisi, Merkezi Askeri Komisyonu, Yüksek Halk Mahkemesi ve Halk Vekalet Mahkemesi. Bu beş organ Ulusal Halk Kongresi tarafından oluşturulur.¹⁵

1.2.1.1 Ulusal Halk Kongresi

Devlet otoritesinin en yüksek organıdır. Ulusal Halk Kongresi, kanun yapma, atama ve kaldırma, karar verme ve teftiş etme yetkisine sahiptir. 1954 yılından itibaren, Çin Halk Cumhuriyeti Ulusal Halk Kongresi 9 kez toplanmıştır.

¹³ Karaca, **a.g.e.**, s. 33.

¹⁴ Deniz Gökçe ve Metin Ercan, "Çin, Türkiye ve Dünya", **Karizma Dergisi**, 2005, s. 40

¹⁵ Gökçe ve Ercan, **a.g.m.**, s. 41.

1.2.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı (Cumhurbaşkanı)

Çin Halk Cumhuriyeti'nin başıdır; içeride ve dışarıda Çin'i temsil etmektedir. Devlet Başkanlığı devlet içinde bağımsız bir birimdir ve devlet organları içinde önemli bir bileşendir.

Çin kolektif liderlik sistemini kabul etmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı, Ulusal Halk Kongresine bağlıdır ve devletin en yüksek organından doğrudan talimat alır.¹⁶

1.2.1.3. Devlet Konseyi (Hükümet)

Devlet yönetimi ve devlet yetkisinin en yüksek organıdır. Başbakan, başbakan yardımcısı, devlet konseyi üyeleri, bakanlar, genel-denetçi ve genel-sekreterden oluşmaktadır. Meclis başkanı başbakan tarafından aday gösterilir, Ulusal Halk Kongresi tarafından karar verilir ve Devlet başkanı tarafından atanır veya görevden alınır.¹⁷

1.2.1.4. Merkez Askeri Komite

Çin Halk Cumhuriyeti'nin en yüksek askeri organıdır. Ülkenin askeri güçlerini yönetir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Merkezi Asker Komitesi Halkın Silahlı Kuvvetleri'nin birleşik komutasını yönetir ve üstüne alır. Devlet Meclisi altındaki Ulusal Savunma Bakanlığı ulusal savunma vazifesini yerine getirir ve yönetir.¹⁸

1.2.1.5. Yüksek Halk Mahkemesi

Çin'deki en yüksek yargı organıdır ve Ulusal Halk Kongresi'ne ve onun yönetici komitesine karşı sorumludur. Yüksek Halk Mahkemesi, yerel halk mahkemeleri ve askeri mahkemeler ile diğer özel halk mahkemelerinin yargı görevini denetler.

Yüksek Halk Mahkemesi Başkanı Ulusal Halk Kongresi tarafından beş yıllık bir dönem için seçilir ve iki ardışık dönemden daha fazla hizmet veremez.

¹⁶ Kızıltan, **a.g.m.**, s. 48.

¹⁷ Gökçe ve Ercan, **a.g.m.**, s. 42.

¹⁸ Gökçe ve Ercan, **a.g.m.**, s. 42.

1.2.1.6. Yüksek Halk Savcılığı

Devletin kanunlarını denetleme organıdır. Yapı itibarıyla halk mahkemesine benzeyen halk savcılığı, kendi görev alanındaki teftiş yetkisini temsil etmektedir.

1.2.1.7. Çoklu Parti İşbirliği ve Politik Danışma Sistemi

Çin Komünist Partisi'nden ayrı olarak Çin'de sekiz farklı parti vardır. Çin'de politik sistemin temelini, Çin Komünist Partisi liderliğinde çoklu parti işbirliği ve politik danışmanlık oluşturmaktadır. Çin Komünist Partisi ve bu sekiz demokratik parti faaliyetlerini anayasa kuralları altında, organizasyon özgürlüğü, politik özgürlük ve hukuki eşitlik içinde yerine getirirler. Çin Komünist partisiyle demokratik partiler arasındaki ilişki, uzun dönemli barış içinde yaşama isteğine ve ortak süper vizyona dayanır.¹⁹

1.3. Çin Ekonomisine Genel Bir Bakış

1.3.1. Çin Ekonomisindeki Değişimin Tarihi

1958 yılında Mao "İleriye Doğru Büyük Sıçrayış" adlı kampanyayı başlatmıştı. Bu kampanya ile köylerin sanayileştirilmesi amaçlanıyordu. Ancak sonuç tam bir felaket oldu; yirmi milyon insan oluşan kıtlık sonucu yetersiz ve kötü beslenme nedeniyle öldü. Bu durum Çin Ekonomisini derinden etkilemiş ve zayıflatmıştır. Mao dönemindeki ideolojik görüşler ve uygulanan politikalar nedeniyle dışa kapalı olan Çin ekonomisi (GSMH=GSYİH) istikrarlı bir büyüme gösterirken, Mao'nun "büyük sıçrayış" denemesiyle geriye doğru adımlar atmıştır.²⁰

Mao'nun ölümünden sonra 1978 yılında parti lideri olan Deng Xiaoping Çin komünizmini yeniden gözden geçirmiş ve bu bağlamda çeşitli reformlarla ekonomide değişim rüzgarları estirmeye başlamıştır. Komünist partinin 14. Ulusal Kongresi'nde ülkede "Sosyalist Piyasa Ekonomisi" uygulanmasının kabul edilmesi ve Eylül 1997'deki 15. parti kongresinde bunun parti tüzüğüne ilave edilmesi piyasa ekonomisi kavramının siyasi geçerliliğini ve ağırlığını artırmıştır.

Çin yorumcularına göre o dönemde Çin'in koşulları, planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş için olgunlaşmıştı. Bunun dört ana nedeni vardı:

¹⁹ Gökçe ve Ercan, **a.g.m.**, s. 43.

²⁰ Arslan Başer Kafaoglu, "Çin Kalkınmasının Dayanıklılığı ve Dinamikleri", **Teori Dergisi**, s. 11.

1) Mao'nun kültür devriminin giderek halkın desteğini kaybediyor olması.

2) Uzun yıllara dayalı planlı ekonomi uygulaması kısıtlıkların önüne geçememiş olması ayrıca bunu uygulayan bürokratların bile, sistemin lehinde görünür olmaktan çekinir hale gelmesi.

3) Öteki Uzakdoğu ülkelerinin (Tayvan, Hong Kong, Singapur, Güney Kore) uyguladıkları piyasa ekonomisinin Çin'in uyguladığı planlı ekonomiye oranla çok daha iyi sonuç vermiş olması.

4) Çin halkının ekonomide yapılacak reformları destekleyici görüntü vermesi.

Ülkede Marksist doktrine duyulan ihtiyaç sonucunda modern dünyanın gerisinde kalındığının düşünölmeye başlanmasıyla Batı teknolojisi ve yönetim teknikleri ithal edilmeye başlanmıştı. Kamu iktisadi teşebbüsleri piyasa dinamiklerine duyarlı hale getirilmeye çalışılmış, küçük ölçekli teşebbüslerin kurulmasına ve yabancı firmalarla ortaklıklar oluşturmalarına izin verilmiştir. Uygulanan politikalar kısa sürede sonuç vermeye başlamış ve sahil boyunca ihracata dayalı özel teşebbüs işletme sayısı artmış, ortaklık oluşturmak üzere hızlı bir dış sermaye giriş başlamıştır.

Belirtmekte yarar vardır ki, Çin 1978 yılında ekonomi büyüklüğü sıralamasında ABD, Japonya, Almanya, Hindistan, İtalya, Fransa, İngiltere ve Brezilya'dan sonra 9. sıradaydı.²¹

1992 ve 1993 yıllarında yapılan Ulusal Halk Kongresi yıllık toplantıları sonucunda hükümetin ekonomik reformları hızlandırma çağrısı, hala siyasi otoritenin yitilmediği bir ülkede piyasa ekonomisine geçiş için atılmış çok önemli bir adımdı. 1992 ve sonrasında Doğu Avrupa ve Sovyetlerin sosyalizmden ayrılmasıyla Çin sosyalist piyasa ekonomisini yürütmeye başlamıştır. 1993 yılında Jiang Zemin'in başkan olmasıyla birlikte Çin ekonomisindeki büyüme hız kazanmıştır.

Bu noktada 1997 yazında Tayland'da ortaya çıkıp kısa zamanda tüm Uzakdoğu'yu etkisi altına alan Asya Krizi'nden de bahsetmek gerekir. Krizin

²¹ Kemal Özden, "Çin'in Yeniden Yükselişi: Jeostratejik Önemi, Politik ve Askeri Gücü ve Türkiye ile Olan İlişkiler", *Avrasya Etüdleri Dergisi*, 2001, s. 101.

nedenlerinden biri olarak da Çin gösterilmektedir. Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü'nün hazırladığı bir sunuma göre, Çin Halk Cumhuriyeti'nin son yıllarda ekonomik alanda gerçekleştirdiği önemli reformlarla ülkeye çok miktarda yabancı sermaye çekmesi (1990-1996 yılları arasında 217 milyar dolar), ülke içinde yatırıma dönüşen bu sermayenin ucuz işgücüyle harmanlanması ve bölgedeki diğer ülkelere nazaran dört yıl önce yapılan devalüasyonla desteklenmesi sonucu Çin Halk Cumhuriyeti'nin rekabet gücünün artması, bu durumun da doğal olarak ihracata dayalı büyüme modelini benimseyen Asya ülkelerini zor durumda bırakması Asya krizi'nin nedenlerinden biridir. Bununla birlikte, kriz yaşayan Uzakdoğu ülkelerinin para birimlerindeki değer kaybı Çin'de yaşanmamıştır. Bu durum kriz ülkeleri için bir avantaj olarak nitelendirilebilir. Çünkü Çin malları bu ülke mallarına göre pahalı hale gelmiştir. Bu da kriz ülkelerinin dış ticarete rekabet üstünlüğü sağlayacağı anlamına gelmektedir. Ne var ki, bu beklenti gerçekleşmemiştir. Bunun nedeni, elde edilen bu kur avantajının firmalar tarafından, çeşitli finansman sorunları nedeniyle üretime yansıtılmaması ve kriz ülkeleri ile Çin malları arasındaki sektörel farklılıklardır. Sonuç olarak, Çin'in kriz ülkeleri ile arasındaki dış ticaretin bu ülkelerdeki devalüasyon nedeniyle olumsuz etkilendiği ancak diğer ülkelerle dış ticaretinde önemli bir etki yaratmadığı anlaşılmaktadır.²²

1998 yılında Başbakan Zhu Rongji'nin ulusal ekonomiyi daha fazla liberalleştirme çabaları Batılı ekonomistler tarafından övgüye değer bulunmuştur. 2001 yılında Çin DTÖ'ye üye olarak 15 yıllık bir müzakere sürecinden sonra kapitalist ülkelerle bütünüyle ticaret yapabilme imkanına kavuşmuştur. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği, ve bu üyeliğin dünya ekonomisi üzerine etkileri üzerinde ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak durulacaktır.²³

2002 yılına gelindiğinde Çin, hiç kimsenin aklının ucuna gelmeyecek bir felaketle karşılaştı. Bu felaketin adı “SARS” hastalığıydı. Türkçe açılımı “Akut solunum yetersizliği Sendromu” olan SARS, ilk olarak Çin'in Guangdong eyaletinde Kasım 2002'de ortaya çıktı. Ancak Çin hükümeti tüm dünyadan bu salgını gizledi.

²² Özden, a.g.m., s. 102.

²³ Özden, a.g.m., s. 102.

Durum ciddi boyutlara ulaşınca 2003 yılı şubat ayında resmi açıklama yapıldı. Bu açıklama ile çok dalgası tüm dünyayı etkisi altına aldı. Hastalığın Hong Kong’da da görölmesi ve geç açıklama yapılması, turistik veya iş amaçlı bu bölgeleri ziyaret edenlerin de virüse yakalanmalarına ve ülkelerine dönüşte virüsü de beraberlerinde götürmeleri sonucunda hastalığın otuz ülkede görölmesine yol açtı. Çin Sağlık Bakanı ve Pekin Belediye Başkanı istifa etti. Çin’e yapılan uçuşlarda iptaller ve ertelemeler yaşandı. Dünya Sağlık Örgütü Çin’e gidilmemesi hususunda uyarı metinleri yayımladı. Öyle ki, ülke içindeki seyahatler en aza indirildi ve halka evlerinde oturmaları tavsiye edildi.

Ekonomik alanda da etki yaratan bu hastalık ile ilgili Çin’in geliştirdiği ekonomik stratejiler şunlardan oluşuyordu.²⁴

a) Yeni onaylanmış yatırım projeleri ve yeni tüketim ortamları geliştirilmesi yolu ile iç talebin artırılması.

b) SARS’tan etkilenen firma ve kuruluşlara yardım edilmesi.

c) Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ve özellikle ihracatın mekanik, elektronik ve elektrikli ürünler, ileri teknoloji ürünleri ve tekstil alanında desteklenmesi.

d) İşsizlerin, yeni mezunların ve kırsal kesimdekilerin istihdamının desteklenmesi.

e) Üretim ve ulaştırma engellerinin en aza indirilmesi.

Kimilerine göre, 2001 yılında %7,5, 2002 yılında %8 büyüyen Çin’i, 2001 yılında ekonomisi %7 gerileyen ve 2002’de %0,8 büyüyen ABD’nin kıskanması sonucu “aşkta ve savaşta her şey mubahtır” misali Çin’e karşı yürüttüğü ticari savaşta bir adım öne geçebilmek için, laboratuvarlarında ortaya çıkardığı iddia edildiği bu virüs, her ne şekilde ortaya çıktıysa bile, Çinli bilim adamları tarafından kontrol altına alındı ve beklentilerin aksine bu kontrol ile birlikte Çin ekonomisi eski parlak günlerine tam gaz dönüş yaptı. 2003 yılı itibariyle büyüme hedefi %7 olarak

²⁴ www.fuarara.com/cinulkebulteni.php Erişim Tarihi 13.04.2008

belirlenmesine rağmen %9,1 büyüyen ekonomide SARS'a rağmen doğrudan yabancı yatırım miktarı 53,5 milyar dolar olarak gerçekleşti.

SARS'a rağmen Çin ekonomisinin hız kesmeden yoluna devam etmesi zaten "sıcak" olan ekonominin "kor" haline gelmiş olması ihtimalini ortaya çıkardı. Bu sebeple hükümet soğutma çabalarına girmiş fakat Çin ekonomisini soğutma çabaları pek de sonuç vermemiştir. OECD'nin 2005 yılında hazırladığı Çin'in ekonomik gelişimi konusundaki ilk raporunda da büyüme hızında bir azalma olmadığı belirtiliyor. Son yirmi yılda ortalama her yıl %9,5 oranında büyüyen bu ekonominin yakın gelecekte de yavaşlaması beklenmemektedir. Çin ekonomisinin geçirmiş olduğu ekonomik değişim sürecinde ekonomik alanda birçok yeni reform söz konusu olmuştur.²⁵

1.3.1.1. Yeni Reformların Kronolojik Özeti

1995: Yeni ticari banka yasası kabul edildi. Bu yasa People's Bank of China (PBC, Merkez Bankası)'nı yönetmek üzere çıkarılmıştır. Geçici düzenlemeler yabancı yatırımcıya rehberlik etmektedir. Bu kanun, haftanın beş günü hareket imkanını yasalaştırmaktadır. Bu kanun ayrıca senet-tahvil ve borç piyasasını da yasallaştırmaktadır. İthalat vergisini 4000-6000 arasında sayıdaki mal için %30 indirmektedir.

1996: Bir program dahilinde 1000 devlet mülkiyetli kuruluşun tamamen özerk şirketler haline dönüştürüldüğü açıklandı. Küçük ölçekli kuruluşların birleşmeleri için %23'e kadar vergi indirimi teşvik olarak verilmeye başlandı.

1997-99: Mülkiyeti koruma konusunda değişik planlamalar yapıldı ve Sosyalist sisteme uygun hale getirilmeye çalışıldı. Küçük işletmeleri birleştirerek çoğunluk hisseleri devletin elinde olacak büyük işletmeler yaratıp, bunlarla dış ve iç piyasadaki rakiplerle daha rahat rekabet edeceklerini düşünerek ekonomik politikalarında değişiklik yaptılar. İthalat mallardan alınan vergi %17'ye indirildi.

2000-01: İlerleme yeniden yapılandırılan devlet mülkiyetli kuruluşlarda oldu. Açıklanan raporlara göre, bu sektörün toplam karı 230 milyar Rmb (28 Milyar

²⁵ Rasim Yılmaz ve Cüneyt Koyuncu, **Çin: Dragon Ekonomisinin Önlenemeyen Yükselişi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2005, s. 29.

US\$) olarak açıklandı ki bu da her yıla %130 artış demektir. 1997 yılında kar edemeyen 6599 büyük ve küçük ölçekli devlet mülkiyetli kuruluşun %70'i 2000 yılı sonuna kadar ya yeniden yapılandırıldı ya da birleştirildi. Bu yeniden yapılandırmalar ve birleşmeler, hükümete bağlı Ticaret bankasından verilen düşük kredilerle desteklendi. 2001'in başında, ithal edilecek mallardan alınacak vergi oranı %15,3 ile daha da aşağılara çekildi.

Tablo 1: Çin'in GSMH'sının Yıllık Büyüme Hızı

TARİH	ORTALAMA YILLIK BÜYÜME (%)
1960-1978*	5.30
1979-2000	9.50
1990	3.80
1991	9.30
1992	14.20
1993	13.50
1994	12.70
1995	10.50
1996	9.70
1997	8.80
1998	7.80
1999	7.10
2000	7.80

Kaynak: 2023 Dergisi, Haziran 2001, Sayı 2

Yukarıda belirtilen ekonomik reformlarla Çin hükümeti ekonomiyi hantal, merkeziyetçi Sovyet modelinden; daha dışa açık,yatırım yapılabilen, serbest ama komünist sistemin siyasi kontrolünde, üretken bir sisteme oturttu. Bu da Tablo1'de görüldüğü üzere, 2020'li yıllarda dünyanın en büyüğü olması beklenen Çin ekonomisinin %7-8 gibi küçümsenemeyecek bir yıllık büyüme gerçeğini ortaya çıkarmıştır.²⁶

1.3.2. Çin'in Ekonomik Gelişme Sürecindeki Yeri

Çin, planlı ekonomiden serbest ekonomiye geçiş sürecini, 1978'den itibaren yumuşatarak, Rusya'nın yaşadığı sistem çatışmasını yaşamamıştır. Dünyanın en büyük açık şantiyesine dönüşen Çin, 1990-2003 yılları arasında toplam ihracatını sekiz katına, kişi başına düşen milli gelirini ise üç katına çıkarmıştır. Çok uluslu

²⁶ Kutay, a.g.e., s. 49

şirketlerin çekim merkezi haline gelerek 2003 yılında 53 milyar dolar değerinde doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. Çin'in ABD'den sonra, dünyada en fazla yabancı yatırım çeken ülke olmasında bölgesel ve küresel düzeydeki çabaları etkili olmuştur. 1997 yılında İngiliz idaresinden geri alınan Hong Kong'da ilk "Özerk Bölge" idaresi uygulaması mevcut yönetimin ekonomik dönüşüm yönündeki kararlılığını ortaya koymuştur. 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması da yabancı yatırımcıların Çin yönetimine olan güvenini artırmıştır.²⁷

Son on yıldan beri ortalama olarak %8-9 civarında büyüme kaydeden Çin ekonomisinin ne yönde ve ne hızda bir seyir takip edeceği araştırmacıların ilgi odağını oluşturmaktadır. Çin'in göz kamaştırıcı büyüme süreci, doğal bir serbest piyasa içinde cereyan etmediği, sosyal politikaları içermediği gibi gerekçelerle eleştirilmekle birlikte, performansının bu düzeyde daha ne kadar devam edebileceği hakkında fikir yürütmek bugün için erken sayılabilir. Ancak şurası bir gerçektir ki, Çin son yıllarda dünyanın en hızlı büyüyen bölgesinde, küreselleşme sürecinin en önemli aktörü olarak ortaya çıkmıştır.

Gelişmenin göstergesi olarak kullanılan kavramların çokluğuna bağlı olarak, gelişmekte olan ülkelerin gelişme süreçleri de farklı periyotlar halinde ele alınmaktadır. Dolayısıyla Çin'in sosyal, ekonomik ve politik gelişme sürecini, farklı gelişmişlik göstergelerini esas almak suretiyle anlayabiliriz. Nüfus artışı, üretim ve GSYİH'daki artış gibi kavramlar, ülkelerin gelişme sürecinde buldukları yerleri belirlemede kullanılan göstergelerden bazılarıdır.

Gelişmenin başlangıcı olarak dünya nüfusundaki artışı esas aldığımızda küresel düzeydeki gelişme sürecinin kayda değer ilk aşaması, 1750-1900 yılları arasında olmaktadır. Bu dönemde Çin'in bulunduğu Asya grubunda %0,5'lik artış gerçekleşmiştir.²⁸

Küresel olarak ekonomik gelişme üç dönem halinde ele alınabilir:

1870-1914 yılları arasındaki dönemde İngiltere'de başlayan kalkınma süreci, Asya ülkeleri arasında sadece Japonya tarafından takip edilmiştir. Aslında bu

²⁷ Sandıklı ve Güllü, a.g.e., s. 95.

²⁸ Yılmaz ve Koyuncu, a.g.e., s. 27.

dönem, günümüzdeki gelişmiş ülkeler için iktisadi gelişme sürecinin altın çağını temsil etmektedir. Bu dönemde özellikle Çin ve Hindistan için problemin temelini, tarıma elverişli toprakların azlığı oluşturmuştur. 1914 yılında ülkelerin gelişmişlik seviyesine baktığımızda Asya’da sadece Hindistan ve Seylan, gelişmeye henüz başlayabilmişlerdir. Bölgedeki sömürgeci ülke Japonya ise önemli ölçüde gelişme sağlamıştır.

GSMH’deki artış bakımından küresel gelişmede 1914-1945 yılları arasında durgunluk, büyüme ve olgunluk dönemleri yaşanmıştır. 1914 öncesinde hızlı bir yükseliş gösteren ülkelerin GSMH’sı dünya ekonomik krizinin (Büyük Buhran) başlamasıyla yavaşlamıştır. Ancak Ortadoğu’da İran ve Türkiye, Asya bölgesinde Japonya tarafından desteklenen Kore ve Tayvan gelişme sağlamıştır. Çin bu dönemde gelişemeyen ülkeler arasındadır.

Üretimde sağlanan büyüme açısından, ekonomik gelişme sürecinde 1945-1973 yılları arasında bazı ülkelerin önemli ölçüde gelişme gösterdikleri gözlemlenmiştir. Dünya ekonomisinin olağanüstü bir gelişme kaydettiği bu dönemde ülkeler ortalama %5’e varan büyüme kaydetmişlerdir. Dünya üretiminin yanında ticaret hacmi de artmıştır. Ancak bu gelişme, nüfus yoğunluğu fazla olan ülkelere daha fazla yansımış; zengin ve fakir ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı, daha fazla artmıştır.

Günümüzde ekonomik bakımdan gelişmiş ülkeler aynı zamanda sanayileşmiş olanlardır. Bu nedenle çoğu kez ekonomik gelişme sanayileşme ile eş anlamda kullanılmakta ya da sanayileşmenin, ekonomik açıdan gelişmiş olmanın şartı olduğu düşünülmektedir. Ekonomik gelişmeyi bu açıdan ele aldığımızda Çin, “yeni sanayileşen ülkeler” grubuna Hindistan ile birlikte sonradan katılan ülkelere dendir.²⁹

1.3.3. Çin’in Ekonomik Gelişme Stratejisi

Dünya ekonomisi, küreselleşme süreci içerisinde çok yönlü bir değişim geçirmektedir. Gelişmiş ülkeler, sanayilerini yeni üretim şartlarına uydurmaya çalışarak ulusal ve uluslar arası pazarlardaki paylarını korumaya yönelik politikalar

²⁹ Özden, a.g.m., s. 105.

geliştirmektedirler. Ekonomik gelişme sürecine sonradan katılan ülkeler gibi Çin de dış ticaret hacmini geliştirmek suretiyle küresel düzeydeki ekonomik ilişkilerde büyük değişme ve gelişmelere yol açmıştır.

Ülkeler, ekonomilerinin dünyadaki gelişmelere finansman, yatırım ve yapısal açıdan uyumunu sağlayabilmesi için stratejiler geliştirmektedirler. Özellikle ihracatlarında, katma değeri düşük olan mallardan, katma değeri büyük sanayi mallarına doğru geçiş yapmak istemektedirler. Bu geçişi başaran ülkeler, basit mamuller yerine modern teçhizatları, ileri teknolojiyi ve ihtisaslaşmış emeği içeren sanayi ürünleri ihraç edebilmektedirler.

Yeni sanayileşen ülkelerin uyguladıkları sanayi stratejilerini ve sonuçlarını incelediğimizde bunların “Uzakdoğu Ülkeleri” ve “Latin Amerika Ülkeleri” olmak üzere iki gruptan oluştuğunu görülür. Çin de içinde bulunduğu Uzakdoğu ülkeleri tarafından uygulanan sanayileşme stratejilerini benimsemiştir. Çin tarafından uygulanan stratejileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Bu stratejiler dışa dönüktür.
- Bu stratejiler özünde, serbest piyasa güçlerine ve piyasa mekanizmasına bağlıdır.
- Ekonominin büyümesini sağlayan itici güç ihracattır.
- Ekonominin liberalleşmesi temel unsur olarak kabul edilmiştir.

Çin tarafından uygulanan bu stratejilerin ortaya çıkan sonuçları ise şu şekilde özetlenebilir:

- Düşük Enflasyon
- Fiyat İstikrarı
- Ekonomide yüksek büyüme hızı
- İhracatta büyüme
- Dış borçlarda azalma

Çin ve bölgedeki diğer ülkelerin uyguladıkları stratejilerin sonuçları, son yıllarda küresel ekonomiye de olumlu yansımıştır. Dünya ekonomisindeki olumlu gelişmelere bağlı olarak Uluslar arası Para Fonu (IMF), 2005 yılı için gelişmekte olan ülkeler genelinde GSYİH bazında büyüme tahmininde bulunmaktadır. Japon

ekonomisinin 1996'dan beri sergilediği en güçlü konum, Hindistan ve Asya ülkelerinde özellikle de Çin'deki ekonomik gelişmelerin, küresel çaptaki bu büyümede önemli etkisi vardır.³⁰

1.3.4. Ekonomik Yapı

Çin büyük bir endüstriyel devrim yaşamaktadır. Bu devrim iki misli sancılı bir geçiş olmaktadır. Diğer birçok ülkenin aksine topraklarını terk eden kırsal bölge insanı şehirlere göç etmektense buralardaki yerel sanayiler tarafından istihdam edilmektedir. Gerçek tarımsal nüfus 480-530 milyon arasında değişmektedir. 1999 verilerine göre kırsal kesimde tarım dışı alanlarda çalışan işçi sayısı 127 milyona ulaşmaktadır. Kırsal kesim sanayileşmesinin desteklenmesi uzun dönemde kentlere göçün engellenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. 1978'e kadar devlet mülkiyetli kuruluşlar ağır basarken bu tarihten itibaren yerel hükümetlerin himayesindeki "kolektif şirketler", giderek özel müteşebbisler ya da yabancı sermayeli kuruluşlar ve ortak teşebbüsler olarak üretimden pay almaya başlamışlardır. 1990'dan itibaren resmi devlet sektörünün endüstriyel çıktı içindeki payı neredeyse yarı yarıya düşmüştür. Bu da endüstriyel yapıdaki değişimin pozitif yönünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte devlet sektörü sermaye yoğun ve genellikle büyük ölçekli endüstrileri elinde tutma eğilimini sürdürmektedir.

Tablo 2: Çin'in 2000 yılı Temel Ekonomik Göstergeleri

GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (%)	7,8
TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİ (%)	0,4
CARİ HESAP DENGESİ (Milyar \$)	10,2
DIŞ BORÇ (Milyar \$)	145,1
DÖVİZ KURU DEĞİŞİM(Rmb/\$)	8,28

Kaynak: National Bureau of Statistics, IMF,EIU,2001

Çin ithalat, ihracat arsındaki denge ve dış ticaretinin milli hasılasındaki payı yönünden Rusya ve Hindistan gibi büyük ölçekli komşularının yanında daha açık bir ekonomi sergilemektedir. Kişi başına düşen gayri safi gelirin gelişmiş ülkelere göre

³⁰ Sandıklı ve Güllü, a.g.e., s. 114.

çok alt sınırdaki olması, kişileri ülke ekonomisinin büyüklüğü hakkında yanlış kanaatlere sevk edebilir. Yaşam içinde olmazsa olmaz malların gelişmiş ülkelerdeki fiyatları ile Çin'deki fiyatlarını karşılaştırırsak gelişmiş ülkelere göre çok alt seviyelerde olduğu görülebilir. Yani satın alma gücü paritesi cinsinden milli hasılayı ölçersek Çin ekonomisinin, Almanya, Japonya, Hindistan ve Rusya ekonomilerinden büyük olduğu ve neredeyse ABD'nin ekonomisine eşit olduğu tespit edilecektir. Bu açıdan Türkiye'nin de 2001 yılında yaşanan krize rağmen satın alma gücü paritesiyle milli gelirden dünya sıralamasında kendine ilk 20 ülke arasında yer bulmuştur. Türkiye, 2000 yılında satın alma gücü paritesi ile milli gelir sıralamasında 17. sırada iken 2001 yılında 445 milyar dolar ile 18. sırada yer almıştır. Amerika Birleşik Devletleri 9 trilyon 907 milyar ile açık farkla birinci olurken, Çin, 5 trilyon 506 milyar dolarla ikinci, Japonya da 2 trilyon 546 milyar dolarla üçüncü olmuştur.³¹

1.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Artan Potansiyelleri ve Ekonomik Gücü

Dünya bazında süper güç olabirirliğin en önemli göstergesi diğer belli başlı ülkelere göre sahip olunan ekonomik güç ve gelişme hızıdır.

Tablo 3: Ülkelerin GSYİH'lerinin Dünya GSYİH'sına Oranları (1700-2001)

Yıllar Ülkeler	1700	1820	1890	1952	1978	1995	2001
Çin	23.1	32.4	13.2	5.2	5.0	10.9	12.1
Japonya	4.5	3.0	2.5	3.4	7.7	8.4	7.3
Avrupa	23.3	26.6	40.3	29.7	27.9	23.8	16.5
ABD	0.0	1,8	13.8	23.4	21.8	20.9	21.2
SSCB/Rusya	3.2	4,8	6.3	8.7	9.2	2.2	2.8
Hindistan	22.6	15.7	11.0	3.8	3.4	4.6	5.4

Kaynak: Maddison,A.(1998): Chinese Economic Performance In The Long Run, OECD Development Centre Studies, Paris,s.40, World Bank (2002), World Development Indicators'dan yararlanarak oluşturuldu.

³¹ Kutay, a.g.e., s. 51.

Tablo 3'ün yorumuna geçmeden önce şunu ifade edebiliriz: Yukarıda verilen ölçüleri birlikte düşünmek gerekir. Zira soğuk savaş döneminde SSCB'nin dünya milli geliri içerisindeki payı hiçbir zaman çok önemli olmadı. SSCB'yi süper güç yapan unsurlar global düzlemdeki politik etki alanı ve askeri güçtür. Bunun yanında bu ülkeyi mutlak ve göreceli büyüklüklere göre birinci ya da üçüncü dünya ülkesi olarak tanımlamak mümkün değildir. Bu ülkenin para birimi rublenin dünya ekonomisinde önemli bir fonksiyonu yoktur.

Aslında Çin Halk Cumhuriyeti 1800'lü yılların başına kadar çok önemli bir dünya gücünü oluşturmuştur. Nitekim 1800'lü yıllarda zamanın Çin Krallığı toplam dünya imalat sanayi üretiminin yaklaşık %33'ünü, Avrupa kıtası %28'ini ve ABD ise sadece %0,8'ini gerçekleştirmekteydi. 1900 yılında ise bu oranlar Çin için %6,2'ye, Avrupa kıtası için %62 ve ABD için %23,6 oldu. 2000'li yıllara kadar ABD'nin payı küçük artışlar kaydederek %25,6'ya ulaştı. Ancak Çin'in payı giderek azalarak bugün %3,5 civarına indi.³²1970'lerden sonra yaşanan ekonomik ve siyasal değişim ile dışa açılım politikası sonucu kaydedilen hızlı büyüme oranları, ülkeyi ABD ve AB'den sonra en önemli ekonomik güç haline getirdi. Bununla birlikte Çin'in 1700'lerde dünya milli gelirinin ¼'lük kısmını elde etmesi ülkenin global bir süper güç olmasına yetmemiştir. Çünkü o dönemde tüm dünyayı etkileyecek bir askeri, siyasal ve ekonomik yapı mevcut değildi. Teknoloji ve iletişim yetersizdi. Bu açıdan ülke bir "büyük bölgesel güç" olarak dünya düzleminde yerini almıştı.³³

1.4.1. Ekonomik Durum

Çin Halk Cumhuriyeti, gerçekleştirdiği ekonomik reformlarla son 20 yılda iktisadi gelişme performansını artırmış, ve dünyanın dikkat çeken ekonomileri arasına girmiştir. Çin, toplam dünya nüfusunun %22'sine sahiptir ve ülke nüfusunun 1,2 milyar düzeyinde tutulması öngörülmektedir. Bu nedenle ailelerin fazla çocuk sahibi olmamaları ve tek çocuklu ailelerin yaygınlaşması istenmektedir. Bu yüksek nüfus Çin için iki ucu keskin bıçak niteliğindedir. Şöyle ki; yüksek nüfus oranı sosyal, kültürel hatta bazı ekonomik sorunlara yol açarken aynı zamanda büyük bir ekonomik güç kaynağı olma niteliğindedir. Çin'in gelişme yolunda önündeki en

³² www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/858.pdf.

³³ DEİK, **Çin Ülke Bülteni**, Haziran 2005.

büyük engellerden birisi, bu nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak alt yapının olmamasıdır. Bu eksikliğin giderilmesi amacı ile yoğun yatırımlar yapılmaktadır.

Endüstriyel yapı da önemli bir değişim geçirmektedir. 1978'e kadar devlet mülkiyetli kuruluşlar ağır basarken, bu tarihten itibaren yerel hükümetlerin himayesindeki "kolektif şirketler", giderek özel teşebbüsler ya da yabancı sermayeli kuruluşlar ve ortak teşebbüsler üretimden pay almaya başlamışlardır. 1990'dan itibaren resmi devlet sektörünün endüstriyel çıktı içindeki payı neredeyse yarı yarıya düşmüştür. Bununla birlikte, devlet sektörü, sermaye yoğun ve genellikle büyük ölçekli endüstrileri elinde tutma eğilimini sürdürmektedir. Buna rağmen bugün Çin, Hindistan ve Rusya gibi büyük ölçekli komşularının yanında en azından dış ticaretinin GSYİH içindeki payı açısından daha açık bir ekonomi durumdadır. Çin'in GSYİH'sı içinde dış ticaretin payı da Hindistan'a nazaran daha yüksektir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde son yirmi yılda yaşanan ekonomik gelişme hızı, ülkenin gelecekte süper güç olabilirliliğine önemli bir işarettir. Resmi rakamlara göre son yirmi yıldır büyüme oranı hemen hemen hiçbir yılda %7'nin altında olmamıştır. Bununla birlikte özellikle ABD ve diğer ülkelere ait milli gelir verileriyle yapılacak mukayeselerde yanılma payı mevcuttur. Çünkü döviz kuru sistemleri ve milli gelir hesaplama yöntemleriyle fiyat değişikliklerinin hesaplanmasında kullanılacak farklı yöntemler sonuçları ciddi bir şekilde etkilemektedir.³⁴

Özellikle bir gelişme ölçüsü olarak kişi başına düşen milli gelir seviyelerinde cari ve SGP değerleriyle Dünya Bankası'na geliştirilen atlas metoduna göre hesaplanan değerler birlikte verilebilir. Bunun yanında nüfus ve GSMH rakamları ülkenin piyasa büyüklükleri hakkında da bir fikir vermektedir.

Nüfus konusunda Çin Halk Cumhuriyeti'nin tartışılmaz bir üstünlüğü vardır. Diğer bir ifadeyle Çin Halk Cumhuriyeti toplam dünya nüfusunun %20,85'ini, cari döviz kurlarıyla dünyanın GSMH'sının %4,22'sini, SGP'ye göre ise %21,17'sini oluşturmaktadır. ABD'nin dünya bazında %4,6'luk nüfusuyla dünya gelirinin %32,5'ini, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ise dünya nüfustaki %21'lik payı ile dünya gelirinin %4,22'sini oluşturması bu ülkenin halen neden bir süper güç

³⁴ DEİK, **Çin Ülke Bülteni**, Haziran 2005.

olmadığını gösteren en önemli ekonomik gerekçedir. Ancak SGP değerlerine göre ülkenin 5.506 milyar dolar ile ABD'nin ardından en önemli ekonomik güç olduğu da unutulmamalıdır. Diğer ülkeler ise Japonya, Hindistan ve Rusya şeklinde sıralanmaktadır.³⁵

Bununla birlikte ülkenin son yirmi yıldaki ekonomik başarıları büyüteç altına alınırsa ülkenin bir süper güce dönüşmesi imajı güçlenmektedir. Dünya bankası istatistiklerine göre ülkenin ekonomik yapısı endüstriyel bir görünüm sunmaktadır. Şöyle ki; ülkede toplam katma değer %50'si endüstri, %17'si tarım, ve %33'ü hizmetler sektöründen elde edilmektedir. Ayrıca sanayide katma değer artışında 1990-99 döneminde yıllık ortalama %14,4'lük bir büyüme oranına ulaşarak dünya rekoru kırmıştır. 1980'li yılların başında girişilen ekonomik reform ve dışa açılım çabalarından sonra verimlilik ve ekonomik büyüklük artmış olup, birkaç endüstriyel ve tarımsal üründe mutlak rakamlarda ülke dünya zirvesine oturmuştur. Bunlar arasında hububat, et, pamuk, yemeklik yağ, kömür, çelik, çimento ve TV ile yün dokuma, metal alaşımları, elektrikli ürünler, petrol, suni gübre ve şeker sayılmaktadır. Ayrıca madencilik, kimya, otomobil ve gemi inşası gibi ağır sanayi işletmeleri dünyada ilk sıralara yükselmiştir.³⁶

Genel değerlendirilmeye bakılırsa, Çin'in ekonomik başarısı büyük ölçüde istikrarlı hükümetlere, yüksek tasarruf ve yatırım oranlarına, dinamik (devlet destekli) ticaret, yatırım ve sanayi politikalarına, sabırlı ve stratejik planlamaya, aile bağlarına dayalı disiplinli iş ve ahlak anlayışına, enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makroekonomik politikalara dayanmaktadır.³⁷

1.4.2. Ekonomik Performans

Son yirmi yılda Doğu Asya Bölgesi 1997-1998 yıllarında yaşanan para krizine rağmen dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi durumundadır ve ÇHC bu bölge içinde en yüksek büyüme rakamlarına ulaşan ülkedir. ÇHC'nin reel GSYİH'sı

³⁵ Ali Osman Köken, **Çin'in Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Tehditleri ve Fırsatları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 21.

³⁶ DEİK, **Çin Ülke Bülteni**, Kasım 2006.

³⁷ Mehmet Ögütçü, "Yeni Ekonomik Süper Güç-Çin'in Önlenemeyen Yükselişi", **Avrasya Dosyası**, Türk Dünyası ve Çin, Cilt 12, Sayı: 1, 2006, s. 39.

1979 yılında 177 milyar dolar ve kişi başına reel gelir GSYİH'sı 183 dolar iken, 2002 yılı fiyatlarıyla reel GSYİH 1,26 trilyon dolara ve kişi başına reel GSYİH 980 dolara yükselmiştir. ÇHC, merkezi planlama ekonomisinden piyasa ekonomisine geçişi başarmış az sayıda sosyalist ülkeden birisidir.

1970'lerin öncesinde başlatılan reform programı öncesinde de, Çin ekonomisinde sanayi üretiminin toplam üretim içindeki payı oldukça yüksek olmuştur. 1979 yılında resmi olarak kaydedilen GSYİH'nin %50'sini sanayi üretimi oluşturmuştur. Bu durum, nüfusunun büyük bir bölümü kırsal alanda yaşayan bir ülke için oldukça şaşırtıcıdır.

1980'lerin başındaki reform programı öncelikli olarak tarımın görelî payını artırmayı hedeflemiştir. Tarımsal ürün fiyatlarındaki artışlar ve sektördeki yarı özelleştirme neticesinde 1980 yılında %30 olan tarım sektörünün GSYİH içindeki payı üç yıl içerisinde %33'e yükselmiştir. Ancak o tarihten itibaren de tarımın payı düşmeye başlamış ve 2002 yılında %15.4'e kadar gerilemiştir. 1980'lerde tarımın payı düşerken diğer sektörlerin payı yükselmeye başlamıştır. 1979 yılında GSYİH içinde %17 civarında olan hizmet sektörünün payı 2000'li yılların başında %33'ü geçmiştir. Bu tarihten itibaren hizmet sektörünün görelî payı aynı kalmıştır. Bunlara karşılık 2002 yılında sanayi üretiminin GSYİH içindeki payı %51,1 olmuştur.³⁸

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi Çin düzenli olarak dış ticaret fazlası veren bir ülkedir. Bir diğer dikkat çeken unsur, ülkedeki fiyat istikrarıdır. %7-8 büyüme oranı performansı uzun bir süredir devam etmektedir. 1994'den itibaren Çin'in yerel para birimi olan Yuan, ABD dolarına sabitlenmiştir. Sabit kur sistemi, 1 ABD doları, 8,3 Yuan'a eşit olacak biçimde ayarlanmıştır. Bu tarihten itibaren Çin, çok hızlı bir iktisadi büyüme sürecine girmiş ve günümüzde iktisadi yapısının sabit kur politikası ile desteklenmesine ihtiyaç kalmamıştır. Günümüzde, Yuan'ın %40 civarında bir eksik değerlendirilmesinin söz konusu olduğu hesap edilmektedir.³⁹

³⁸ DEİK, **Çin Ülke Bülteni**, Kasım 2006.

³⁹ <http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/md147/kdv|uygulamasi.pdf> Erişim Tarihi 15.09.2008

Tablo 4: Temel Ekonomik Göstergeler

	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
GSYİH (milyar us\$)	909,5	954,0	999,6	1080,6	1179,9	1209,5
Büyüme(%)	8,8	7,8	7,1	8,0	7,3	8,0
Enflasyon(%)	2,8	-0,8	-1,3	0,4	0,7	-0,4
Nüfus (milyar)	1,23	1,24	1,25	1,26	1,27	1,28
İhracat (milyar US\$)	182,7	183,5	194,7	249,1	266,2	325,6
İthalat (milyar US\$)	136,4	136,9	158,7	214,7	233,8	295,2
Döviz Kuru(Ort.Rmb.US\$)	8,29	8,28	8,28	8,28	8,28	-

Kaynak: Selçuk Arı, Mehmet Hüseyin Bilgin, Gökhan Karabulut ve Hakan Danış “Türk Hazır Giyim Sektöründe Rekabet Gücü Analizi ve Rekabet Gücünü Artırıcı Politika Önerileri, Om Yayınevi İstanbul, Nisan 2004, s.79-80.

Temel ekonomik göstergeler açısından uluslar arası bir kıyaslama yapıldığında, kişi başına düşen milli gelir açısından Çin’in önünde hala uzun bir yol olduğu açıktır. Bir ülkede kişi başına düşen milli gelirin 800-900 dolar civarında olması, o ülkede emek verimliliğinin düşük olduğunun önemli göstergesidir.

Tablo 5. : Temel Ekonomik Göstergeler Uluslar Arası Bir Kıyaslama (2002)

	Çin	Hindistan	Almanya	ABD	Japonya
GSYİH (milyar US\$)	1209.5	501.5	1,870.4	10,110.1	4,265.6
KişiBaşı GSYİH(US\$)	940	480	22,670	35,080	33,550
Enflasyon(%)	-0.4	4.5	1.4	1.5	-1.0
Büyüme	8.0	4.4	0.2	2.3	-0,7
İhracat (milyar US\$)	325.6	49.3	613.1	693.9	416.7
İthalat (milyar US\$)	295.2	56.6	493.7	1,202.4	337.2
Cari İşlemler Dengesinin GSYİH’ya Oranı (%)	1.5	-0.1	1.9	-4,6	3.0

Kaynak: Selçuk Arı,Mehmet Hüseyin Bilgin,Gökhan Karabulut ve Hakan Danış “Türk Hazır Giyim Sektöründe Rekabet Gücü Analizi ve Rekabet Gücünü Artırıcı Politika Önerileri”, Om Yayınevi İstanbul, Nisan 2004, s.82

ÇHC'nin sanayi yapısı 1980'lerden beri büyük ölçüde değişmiştir. 1978'e kadar üretimin önemli bir bölümü büyük kamu iktisadi teşekküllerince gerçekleştirilmekteydi. Ancak daha sonra imalat sanayi üretimindeki sıçrama yerel yönetimlerin denetimi altında özellikle kasaba ve köylerde oluşturulan kollektif girişimlerle veya özel girişimci ve yabancı yatırımlar ile gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında devlet teşekküllerinin toplam sanayi üretimi içerisindeki payı %41'e düşmüştür ve bunlar toplam sanayi üretiminin %16'sını temsil etmektedir.⁴⁰

Çin, yüksek teknoloji sanayilere de çok önem vermiş ve bu konuda epey ilerleme kaydetmiştir. 1989'dan beri toplam sabit telefon sayısı 90 kat artarak 397 milyona çıkmıştır. 2000 yılında kişisel bilgisayarlardan İnternet'e erişebilenlerin sayısı 8,9 milyon kişiyken, bugün 69 milyondur. 200 milyondan fazla Çin'li hane halkının kablolu televizyonu vardır ve bu Çin'i dünyanın en büyük kablolu TV pazarı yapmaktadır. Çin, ayrıca cep telefonlarında da en büyük pazardır; 200 milyon telefon kullanılmaktadır ve aylık satışlar iki milyon civarındadır. Çin'in amacı yazılım ihracatında Tayvan'ın başarısına ulaşmaktır. Bu alanda epey yol almış ve 1999'da Hindistan'ın yazılım ihracatı 5,66 milyar dolar, Çin'in ihracatı ise 2,12 milyar dolar olmuştur. Çin hükümeti yazılım ihracatını 2010'a kadar 10 katına çıkarmayı hedeflemektedir. Hindistan'ın bu sektörde ilerlemesinde bağımsızlığından sonra teknik kolejlere yatırım yapmasının ve birçok vatandaşın İngilizce konuşmasının etkisi olmuştur. Çin, her ne kadar Hindistan'ın dil avantajına sahip değilse de, mühendis sayısı yeterlidir. Çin'de her yıl 325,000 yeni mühendis mezun olmaktadır ve bu Hindistan'da olan mühendislerin üç katıdır.

Çin katı, aşırı bürokratik, şeffaflıktan uzak yatırım rejimini de serbestleştirmiş ve serbestleşmenin başladığı 1979'lardan itibaren önemli ölçüde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmiştir. 2002 yılında yabancı sermaye yatırımları 53 milyar dolara ulaşmış, böylece Çin, ABD'yi de geçerek dünyanın en çok yabancı sermaye çeken ülkesi olmuştur. Doğrudan yabancı yatırım firmaları Çin'in düşük ücretlerinden ve ihracat teşviklerinden yararlanma yoluna giderek

⁴⁰ www.musavirlikler.gov.tr/upload/chc/2007cin%20ekonomisi.doc Erişim Tarihi 02.09.2008

üretimini ihracata dayalı olarak gerçekleştirmekte, ve bu yolla ülkenin ihracatının yarısından fazlasına hakim olmaktadır.⁴¹

Reel GSYİH, 2002 yılında %8 oranında artış göstermiş, bu artışta ihracat ve sabit sermaye yatırımlarında gösterilen sırasıyla %22 ve %17 oranındaki artışlar etkili olmuştur. 2003 yılında “SARS” hastalığının etkisiyle hizmet sektörü sarsılmış, bu sarsılmaya rağmen dış ticaret hızla büyümüş ve bir süre sonra hizmet sektörü de kendini toparlamış ve 2003 yılı sonunda GSYİH %9,1 oranında bir artış göstermiştir. Bu büyümedeki aslan payı sabit sermaye yatırımlarında gerçekleşen büyümedir.⁴²

Çin’deki büyümenin genellikle inşaat, ev ve otomotiv sektörlerinden kaynaklanması bu ülkedeki hammadde talebinde bir artışa bu da ülkeyi kısa zamanda ABD’den sonraki en büyük 2. petrol ithalatçısı konumuna getirmiştir. Özellikle son yıllarda Dünya çimento tüketiminin yarısı, kömür tüketiminin %30’u, çelik tüketiminin %36’sı Çin tarafından gerçekleştirilir hale getirilmiştir. Bu durum da doğal olarak dünya hammadde piyasalarında talebi ve fiyatları artırmıştır. Geleceğe yönelik yapılan bir tahmin itibariyle Çin’in petrol talebinin 2030 yılında 9,8 milyon varil/gün olması beklenmektedir. Bu durum itibariyle ileride Çin, Rusya’nın önemli petrol müşterilerinden biri haline gelebilir

Bu arada Çin ekonomisindeki deflasyon baskıları azalmış, 2002 yılında %0,8 oranında düşen TÜFE 2004 yılının mayıs ayı itibariyle yıllık %4,4 oranında bir artış kaydetmiştir. Cari işlemler fazlasının GSYİH’ya oranı 2001 yılındaki %1,46 seviyesinden, 2002 yılında %2,86 seviyesine çıkmıştır. Gerçekleşen bu artışta ticaret fazlası ve özel transferlerinin rolü büyüktür. 2002 yılında 53 milyar dolara ulaşan doğrudan yabancı sermaye akımının etkisiyle sermaye hesabı da büyük fazla vermiş, resmi rezervlerde 76 milyar dolarlık artış gerçekleşmiştir. 2003 yılında ihracat %34,3 artarken, ithalat %47 artmış, ticaret fazlası düşmüş, ancak yine de cari işlemler 45,9 milyar dolar fazla vermiştir. 2004 yılı mart ayı itibariyle resmi rezervler 444,4 milyar dolardır. Ekonomideki bu olumlu göstergelerin yanında, yapısal reformlarda da önemli gelişmeler görülmektedir. Bankacılık sektörüne yönelik sıkı tedbirler

⁴¹ www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/asya1.doc Erişim Tarihi 15.09.2008

⁴² DEİK, **Çin Ülke Bülteni**, Kasım 2006.

alınmakta, borç verme işlemlerinin iyileştirilmesine çalışılmaktadır. Modern işletme yönetimine geçiş hızlandırılmış zarar eden KİT'lerin kapatılmasıyla, 1997'den bu yana yaklaşık 26 milyon kişi işten çıkarılmıştır. Bu yapılan reformların yol açabileceği sosyal sorunları gidermek amacıyla sosyal güvenlik sistemi geliştirilmiş, bu sistemin devamı için gerekli olan prim ödemeleri artırılmış, işsizlik sigortasının kapsamı genişletilmiş, ve işten ayrılanlara yeni bir iş bulabilme hususunda çeşitli kolaylıklar getirilmiştir.⁴³

Ancak IMF'ye göre ülkede devam eden aşırı kredi genişlemesi devlet bankalarının kredi portföylerini olumsuz etkileyebilir, bu da bankaların mevcut batık krediler sorununu artırabilir. Orta ve uzun vadede ülkenin mali pozisyonu hassas noktasını oluşturmaktadır. KİT'lerin yeniden yapılandırılması, sosyal güvenlik sistemine ve sosyal hizmetlere talep artışı bütçe üzerindeki yükleri artırmaktadır. IMF'ye göre Çin'in toplam dünya ticareti içindeki payı dünya ticaretindeki cari işlemler açıklarının düzeltilmesine önemli bir etkide bulunacak kadar büyük değildir. Dolayısıyla Renminbi'nin değer kazanmasına dünyadaki cari açık dengesizliklerini düzeltmesine yetmeyecektir. Ancak Çin'in parasını yavaş yavaş dalgalanmaya bırakması onun yararına olacaktır; bağımsız para politikası izlemesine ve Çin ekonomisini dış şoklara karşı korumaya, büyük yapısal reformları kolaylaştırmaya yarayacaktır. Ancak kurun esnekleştirilmesi ve piyasa koşullarına bırakılması, sermaye piyasalarının liberalleşmesi yavaş yavaş gerçekleştirilmeli ve diğer finansal piyasalar reformlarıyla paralel olmalıdır. Bu tip bir serbestleşme için bankacılık sisteminin güçlenmesi, döviz piyasalarının işleminin iyileştirilmesi, döviz kuru riskinin yönetilebilmesi için araçlar geliştirilmesi gerekmektedir.⁴⁴

Finansal sektör alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve Çin Bankacılık Düzenleme Komisyonu kurulmuş olsa da, güçlü bir bankacılık sisteminin kurulabilmesi için yapılması gerekenler bir hayli fazladır. Batık krediler finansal sektörde önemli bir sorun olarak durmaktadır bu durum, borç verenlerin hakları için hukuki çerçeve ve iflas prosedürlerinde sıkı düzenleme yapılması gerektiğini göstermektedir. 2002 yılı itibarıyla batık kredilerin toplam kredilere oranı %30'a

⁴³ www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/asya1.doc Erişim Tarihi 14.09.2008

⁴⁴ Köken, **a.g.e.**, s. 22.

yaklaşmıştır. Çin hükümeti 2004 yılı Ocak ayında, dört büyük kamu bankasından zor durumdaki ikisine yabancı para rezervlerinden 45 milyar dolar para aktarmıştır.

1998 yılında da Çin, bankaların sermayelerini güçlendirmek ve batık kredileri temizlemek için 200 milyar dolar para aktarmış, ancak borç vermede siyasi kararlarla imtiyazlı sanayilere kredi aktarılmaya devam edildiğinden temizlenen batık kredilerin yerini kısa sürede yenileri almıştır. Diğer taraftan ekonomik değişim çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi ve kırsal kesimden kentlere olan hızlı göç, işsizliği ve sosyal güvenlik taleplerini de artırmıştır. Çevre sorunları artmış, evsizlik, ahlaki yozlaşma gibi sosyal sorunlar başlamıştır. Bu çerçevede kırsal kesimden gelen işçilerin şehirlerde çalışmasına izin verilmesi ve KİT'lerden çıkarılan işçilere yapılan ödemelerin artırılması olumlu gelişmelerdir.⁴⁵

Uzmanlara göre Çin ekonomisi, 2007'ye ilişkin memnun edici bir performans sergilemiştir. 2007 yılının ilk üç çeyreğinde Çin ekonomisinde istikrarlı ve hızlı büyüme eğilimi korunmuş, kentlilerin ve kasabalıların geliri önemli ölçüde yükselmiş, enerji tasarrufu sağlama ve kirlilik emisyonunu azaltma çalışmalarında yeni gelişmeler elde edilmiştir.

2007 yılı boyunca Çin vatandaşlarının tüketimi hızla artmış, tüketimin yılın ilk üç çeyreğinde ekonomik büyümeye yaptığı katkı yüzde 37'ye ulaşmıştır. Çin ekonomisini büyüten diğer iki unsur olan ihracat ve yatırımın ise tüketimle kıyaslandığında geride kaldığı görülmektedir. Aynı dönemde ihracatta 0.6 puan artış görülürken, yatırımlarda düşüş yaşanmıştır.⁴⁶

1.4.3. Çin Ekonomisinin Son Durumu ve Aşırı Isınma Endişeleri

Çin'deki çok yüksek büyüme oranları ekonominin aşırı ısınması yolundaki endişeleri artırmaktadır. Çin Başbakanı Wen Jiabao 28 Nisan 2004'de Çin'in ekonomiyi soğutmak için ciddi tedbirler alacağını söylemiştir. Bu açıklamayla birlikte küçük bankaların yeni kredi açmaları durdurulmuş, bunun yanı sıra projelerine de daha sıkı kontroller ve bazı yeni fiyat kontrolleri konmuştur. Devlet

⁴⁵ Arısoy vd., **a.g.e.**, s. 121.

⁴⁶ www.bayar.edu.tr/iibf/dergi/pdf/c12S22005/MS.pdf Erişim Tarihi 04.09.2008

fazla ısınma gösteren bazı sektörlerde (çelik,alüminyum,çimento vb.) firmalara daha az borç kullanma ve daha çok öz sermaye kullanma zorunluluğu getirmiştir. Emlak kredilerine çeşitli kısıtlamalar getirilmiş, ayrıca Merkez Bankası diğer bankaları özellikle de aşırı ısınan sektörlerle kredi vermeme konusunda uyarmıştır.

Fakat bütün bu uygulamalar pek başarı sağlamamıştır. Şöyle ki; 2004 yılının ilk çeyreğinde banka kredileri %21, GSYİH %9,8 ve sabit sermaye yatırımları %43 oranında artmıştır. Enflasyon bir önceki yılki %0,9 seviyesinden %,4,4'e çıkmıştır. Ekonomide aşırı ısınma tabiri talep fazlasının olduğu ve bunun enflasyon riski yarattığı durumlarda kullanılır. Ancak Çin'in büyümesi yatırım artışıyla yönlendirilmekte olduğundan, arz da taleple aynı zamanda artmaktadır. Bu açıdan ekonomi için en büyük risk enflasyon değil, yatırımlardır. Emlak piyasasına ve sanayi sektörlerine aşırı yatırımlar karlılığı düşürebilir, bankaların batık kredilerini artırabilir.⁴⁷

Çin'in bankacılık sistemi devlet tekelindedir ve kredi dağıtımında verim sağlamamaktadır. Yanlış kredi dağıtımı sonucu oluşan batık kredilerin %40 oranına ulaştığı tahmin edilmektedir. Batık kredilerin daha da artmasını önleyebilmek için, devlet ekonomiyi soğutma yoluna gitmektedir. Bu soğuma Merkez Bankası'nın faizleri artırması, ve aşırı ısınan sektörlerle verilen krediler üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturmasıyla sağlanabilir.Öte yandan devlet ekonomiyi soğutmak için mali disiplini de artırmayı düşünmektedir. Bu anlayış çerçevesinde bütçe açığı oranının %2,9 dan %2,5'e çekileceği açıklanmıştır. Ancak bunun uygulanması ülkenin içinde bulunduğu sosyo-politik koşullar yüzünden çok kolay gözükmemektedir.

Çin ekonomisi önümüzdeki yıllarda büyüme hızını önemli ölçüde azaltacak mıdır? Yoksa hızlı büyümeyi 20 yıl daha sürdürebilir mi? Güney Kore ve Tayvan yıllık ortalama %8 oranında bir büyümeyi kırk yıl boyunca sürdürebilmiştir. Çin'in hızlı büyümesi de yaklaşık 20 yıl önce başlamıştır. Kişi başına gelirin hala çok düşük olduğu göz önünde bulundurulursa büyüme potansiyelinin çok yüksek olduğu görülebilir. Hala kırsal kesimde büyük bir iş gücü arzı fazlası, çok yüksek yerli tasarruf oranı ve doğrudan yabancı yatırımlar bulunmaktadır. Düşük katma değerli

⁴⁷ Arısoy vd., a.g.e., s. 121.

tarımdan yüksek katma değerli sanayiye geçiş olduğundan verimlilik artışları yüksektir. Ülkenin toplam faktör verimliliği yılda ortalama %2-3 oranında artmaktadır. Yatırımların getirisi artmaktadır, sanayi firmalarının karlarının gelirlerine oranı son on yılda güçlü bir şekilde yükselmiştir. Bütün bunlar Çin'in daha uzun süre yüksek büyüme hızını sürdürebileceğini göstermektedir.⁴⁸

Çin'in devam eden hızlı büyümesi, gayri safi yurt içi hasılda 2007 yılında yüzde 11.4'lik artış sağlarken, sabit sermaye yatırımları, kredilendirme ve ticaret fazlasındaki aşırı artışın, ciddi sorunlar olarak devam etmekte olduğuna işaret edilmektedir. Özellikle enflasyon baskısının giderek artması ve ülkenin Tüketici Fiyatları Endeksi'nde üst üste üç ay yüzde 6'nın üzerinde artış görülmesi endişe yaratmaktadır.

Merkezi Ekonomi Çalışmaları Toplantısı'nda, 2008 yılından itibaren sağlıklı ve temkinli mali politika ile sıkı para politikası uygulanması öngörülmektedir. Bu karar, 2004'ten bu yana sağlıklı ve temkinli mali politika ile para politikası uygulayan Çin hükümetinin, makro kontrol politikasında ilk kez önemli bir değişiklik yaptığını göstermiştir.

Devletin, ekonomide aşırı ısınmayı önlemek için 2007'de bankaların mevduat yedek akçe ve kredi oranlarını yükseltme ve banka kredilerine yönelik kısıtlamaları artırma önlemleri almasına rağmen, makro kontrolün henüz etkisini tümüyle göstermediğine dikkat çeken Yi Xianrong, banka faiz oranlarının yeniden düzenlenmesinin 2008'de uygulanacak sıkı para politikasının önemli bir parçası olacağı tahmininde bulunmuştur.⁴⁹

1.4.4. Ekonomide Hızlı Büyümenin Etkileri

Son dönemlerde ekonomik büyümeyi ateşleyen başlıca faktörler şunlardır:

a) Dünya Ticaret Örgütüne giriş sürecinde uygulanan reformlar ve doğrudan yabancı yatırımlar sayesinde ekonomik hareketliliğin artması

b) Yurt içi kredilerde görülen artış.

⁴⁸ Arısoy vd., **a.g.e.**, s. 121.

⁴⁹ www.bayar.edu.tr/iibf/dergi/pdf/c12S22005/MS.pdf Erişim Tarihi 04.09.2008

Toplumsal istikrarın sağlanabilmesi için de büyümenin devam etmesi şarttır, çünkü Çin'in bu büyük nüfusa istihdam yaratması gerekmektedir. Hiç şüphe yok ki hızlı büyümenin hammadde, enerji ve ulaşım gibi sektörlerin talebe cevap vermekte zorlanması gibi birtakım yan etkileri de olacaktır. Bu bağlamda Çin'deki hızlı büyümenin dünyadaki bazı hammadde ve işlenmiş ürünlerde aşırı talebe yol açacağı düşünülmektedir. Zira dünya çelik talebini yaklaşık % 75 oranlarında artıran Çin'in dünya çelik fiyatlarında önemli bir artışa yol açtığı bilinmektedir.

Çin'in enerjiye aç bir ülke olması dünya dengelerini de etkilemektedir. Talebin giderek artması beklenmektedir. Bu veriler bireysel talebin güçlü olduğunu göstermekle birlikte 800 milyon kişinin kırsal kesimde yaşadığı ve ekonomik şartların bölgesel bazda da değiştiği göz önüne alınmalıdır. Sabit varlıklar yatırımı 2003 yılında önceki yıla oranla %26,7 oranlık artışla 5,5 trilyon yuan olmuştur. Yatırımların dağılımına bakılacak olursa doğu sahil şeridinde 2,4 trilyon yuan, orta bölgelere 1.0 yuan ve batı bölgelere de 717 milyar yuan tutarında yatırım gerçekleştirilmiştir.⁵⁰

1.4.5. Çin Ekonomisinin Belli Başlı Özellikleri ve Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkisi

ÇHC ekonomisinin başlıca özelliklerini ve bunun Dünya ekonomisi üzerindeki yansımalarını maddeler halinde sıralayacak olursak;⁵¹

a) Çin ekonomisinin 2050 yılı itibariyle ölçek açısından ABD ekonomisine ulaşması beklenmektedir.

b) Çin ile birlikte dünyadaki ekonomi merkezi cazibesinin Asya'ya kayması beklenmektedir.

c) Çin ekonomisindeki hızlı gelişimin ABD'nin etkinliğinin azalmasına yol açacağı düşünülmektedir.

d) Çin'in kişi başına düşen gelir açısından alt sıralarda yer alması nüfusunun çok olmasından kaynaklanmaktadır.

⁵⁰ Arısoy vd., a.g.e., s. 123.

⁵¹ Arısoy vd., a.g.e., s. 165.

e) Çin ile Asean arasındaki ticaret hacmi 2005 yılında 130,4 milyar \$'a ulaşmıştır. Söz konusu değer 2004 yılına göre %23,1 oranında artmıştır.

f) Çin ve Dünya Bankası arasındaki işbirliği ilişkilerinin sürekli yoğunlaşması Çin'i, Dünya Bankası'ndan en çok borç alan ülke konumundan, Dünya Bankasının önemli bir hissedarı ve stratejik işbirliği ortağı durumuna getirmiştir. (Çin son 25 yılda Dünya Bankası'ndan toplam 40 milyar \$ kredi almıştır.)

g) Çin' de yabancı sermaye girişi fazladır, ama yerli üreticilerin de tasarruf oranları çok yüksektir. 2004 yılında tasarrufların GSYİH'ya oranı %49,8'dir. Buna bağlı olarak yerli üreticilerin yatırımları da yüksek sayılabilecek oranlardadır. 2004 yılında sabit sermaye yatırımları GSYİH'nin %46,6'sına denk gelmiştir.

h) Çin dış ticaret fazlası 2005 yılında bir önceki yılın 3 katına çıkarak 101,9 milyar \$ olmuştur. 2005 yılında ihracatı %28,4 artarak 762 milyar \$, ithalatı ise %17,6 artışla 660 milyar \$ olmuştur. Böylece Çin'in toplam küresel ticareti 1,42 trilyon \$'a ulaşmıştır. Çin'in AB ile yaptığı iki yönlü ticaret 2005 yılında %22,6'lık artışla yaklaşık 217,3 milyar \$'ı bulmuştur.

i) 2005 yılında Çin'in topladığı vergiler 382 milyar \$'a ulaşmıştır. Toplanan vergideki bu artış bir önceki yıla göre %20 artmıştır. Çin'in devlet kasasına giren vergi gelirlerindeki artış, artan kişisel gelirlerin ve şirket karlarının işareti olarak kabul edilmektedir.

j) Çin dünyanın en çok enerji üreten ülkesi olup aynı zamanda enerji tüketiminin de 2. sırayı almaktadır.

k) Çin Halk Cumhuriyeti'nde gerçekleşen sanayi üretiminin yaklaşık %75'i kamu işletmeleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

l) 2003 yılı verilerine göre tarım sektörü Çin ekonomisine %14,6 oranında katkıda bulunmuş ancak işgücünün %42,6'sına denk gelen 313 milyon çalışanı istihdam etmiştir. 2004 yılında tarım üretimi doğrudan sübvansiyonlarla desteklenmiş ve 455 milyon tonluk üretim hedefi aşılmıştır. Bu da artan tahıl fiyatlarının 2005 yılından itibaren durulmasına ve enflasyonist baskıların azalmasına imkan vermiştir.

m) Çin’de hizmet sektörü henüz gelişmemiş olmasına rağmen DTÖ yükümlülükleri uyarınca reformlara tabi tutulmaktadır. Ülkede bankacılık sektörünün %60’ı dört büyük bankanın elindedir ve bu bankalar sık sık devlet müdahalesine maruz kaldıkları için sağlıklı bir yapıya sahip değillerdir. Asya kıtası’nda Japonya’dan sonra ikinci büyük borsa Çin’de yer almaktadır. 2005 yılı ve sonrasında iş dünyası finansmanının banka kredilerinden çıkarak sermaye piyasalarına kayması beklenmektedir.

n) ÇHC, 1978 sonrasında ekonomik serbestleşme sürecine girmiş, tarım reformuyla açlık sorununa çare bulmak için çabalamış, ağır sanayiden hafif sanayiye geçiş yaparak doğu sahillerinin zenginleşmesine ön ayak olmuş ve bugün artık gelişmekte olan ülkeler sınıfından gelişmiş ülkeler sınıfına doğru yol alan bir ülke konumuna gelmiştir.

o) Demir-Çelik sektöründe Çin dünyanın en büyük üreticisi ve ithalatçısı konumundadır.

p) Çin AR-GE çalışmalarına dünyada en fazla kaynak ayıran ikinci ülke konumundadır.

r) Uluslar arası ticarete ABD ve Almanya’nın ardından üçüncü sırada Çin yer almaktadır.⁵²

1.5. Çin’de Ekonomik Sektörler

1.5.1. Tarım ve Hayvancılık

Tarım ile Çin’deki toplumsal yapı arasında çok sıkı bir bağ vardır. Şöyle ki, Çin’deki merkezi otoritenin kurulması ve devamlılığının sağlanması ile tarımsal yapı doğrudan bağlantılı olmuştur. “Tarih boyunca nüfus artışının yaratacağı ilave tarımsal ürün talebini karşılamak, Çin liderlerinin hep öncelikli konuları arasında yer almıştır. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Çin için ekonomik açıdan en önemli sektör tarımdır. “Çin’de yüzölçümünün ancak %10’u ekilebilmektedir.” “Bu %10 dünya tarım alanlarının %7’sine denk gelerek, dünya nüfusunun %22’sini beslemektedir.” Son ekonomik reformlarla Çin’in tarım anlayışı yüksek üretim,

⁵² ÇHC Ülke Raporu, Eylül 2007 s.25

yüksek kalite ve yüksek verimlilik hedefleri çerçevesinde yeni bir yola girmiştir. Bu dönemle birlikte tarımsal getiri 1979 yılına oranla %5 oranında artmıştır. 1994 yılında yaşanan kuraklıkla beraber ilk defa hububat, pirinç ve buğday ithal edilmek zorunda kalınmıştır. Çin'in 2010 yılında tüm ihtiyacını ithal etmek istediği düşünülürse dünya tarım üretiminin Çin'in ihtiyacını karşılayabileceğini düşünmek hayalcilik olur. Bu durumun küresel bir gıda krizine yol açması da mümkün gözükmektedir. "Normal şartlarda ithal edilecek hububatın toplam tüketimin %5'ini geçmeyeceği, kendisine yeterlilik konusunda endişeye gerek olmayacağı belirtilmektedir"⁵³

Çin'de başlıca tarım ürünleri; pirinç, buğday, soya fasulyesi, pamuk, yerfıstığı ve çay'dır. Hayvancılık yaygındır. Tarım'da korumacı politikaların bırakılması ve 2005'den sonra gümrük vergilerinin DTÖ seviyelerine inmesi ile birlikte başta tahıl ürünleri olmak üzere ithalatta bir artış gözlemlenmektedir. Bu noktada Çin'in tarımsal gelişimini dönüm noktalarıyla birlikte ele almak gerekirse, "ÇHC 1949 yılında kurulduktan hemen sonra gerçekleştirilen toprak reformu ile topraksız köylülere toprak verilmiş ve bir dizi radikal tedbir alınmıştır. 1953-1957 dönemine rastlayan birinci beş yıllık kalkınma planında tarımsal açıdan başarılı politikalar uygulanmış ve yıllık ortalama %4,5 oranında büyüme sağlanmıştır. 1958-1978 döneminde ise uygulanan komünist üretim ve paylaşım politikaları neticesinde üretim etkinliği ve arzusu düşmüş ve kıtlık baş göstermiştir. 1978'de komünist üretim sistemi değiştirilerek üretimi teşvik edici politikalar uygulanmaya başlanmıştır. 1985'de gerçekleştirilen yeni bir reformla da piyasa merkezli üretim ve şartların getirilmesi amaçlanmıştır. Son yirmi yılda tarımsal üretim ortalama %6,5 büyüyerek uzun yıllar Çin halkı için tehdit oluşturan kıtlık tehlikesi ortadan kaldırılmıştır."⁵⁴

Çin'de tarımın milli hasıladaki payı %17 (Türkiye'de %18)'dir. Sanayileşmiş ülkelerde tarımın milli hasıladaki payı %3'ü geçmemektedir. Ülkemizde dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelere tarımın hala milli hasıladaki payının yüksek olduğu görülmektedir.

⁵³ Nuraniye Ekrem, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2003, s. 47.

⁵⁴ Köken, **a.g.e.**, s. 38.

Sanayi atılımı içerisinde bulunan Çin'in hayvancılık dışındaki tarımsal ürünleri yıllara göre incelendiğinde, hayvancılık sektöründe belirgin artış görülürken, yıllar itibariyle tarımsal ürünlerde düşüş dikkat çekmektedir. Bu düşüşü en az seviyeye indirebilmek için ithalat yoluna gidilmesi ya da sulama, gübre, tarım aletleri ve geliştirilmiş süreç tekniklerine çok büyük paralar harcanması ve hükümetin çiftçilere ödediği fiyatları daha da yükseltmesi gerekecektir.⁵⁵

Tablo 6: Çin'in Tarımsal Ürünler Üretimi

(BinTon)	1996	1997	1998	1999	2000
HUBUBAT(Soya Fas.+Yumurugiller)	504,5	492,2	512,3	508,4	462,2
PAMUK	4,2	4,6	4,5	3,8	4,4
ŞEKER KAMIŞI	66,9	78,9	83,4	74,7	66,3
ŞEKER PANCARI	16,7	15,0	14,5	8,6	8,1
ÇAY	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7
DENİZ ÜRÜNLERİ	32,9	36,1	39,1	41,2	42,8
ET	46,0	52,7	57,2	58,2	61,2
DOMUZ(Kişi başı)	362,8	400,3	422,6	430,2	446,8
KOYUN ve KEÇİ(Kişi başı)	237,3	255,8	269,0	279,3	290,3
BÜYÜKBAŞ HAY.(Kişi başı)	133,6	145,6	148,0	150,3	151,5

Kaynak: China Statistical Yearbook, China Statistical Abstract,2001.

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğundan beri, sanayileşmeyi sağlayabilmek ve hızla artan nüfusunu besleyebilmek için aşması gereken çok önemli bir engel bulunmaktadır. Tarımsal çıktıda büyük bir artış olmaksızın sınai üretiminde büyük artışlar gerçekleştirilememekte, öte yandan, tarımsal ürün, ancak ona yapılan yatırım büyük ölçüde artırılabilirse artabilmektedir ki, bu da sınai çıktıda çok büyük bir artışı gerektirmektedir.⁵⁶

⁵⁵ Paul Kennedy, **Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken**, Ankara. Türkiye İş Bankası Yayınları, 1996. s.223-225.

⁵⁶ Ekrem, **a.g.e.**, s. 48.

1.5.2.Turizm

5000 yıllık tarihi, değişik kültür yapısı, çekici örf ve adetleri, dünyaca meşhur mutfağı ve muhteşem doğa manzaraları ile Çin turistlerin ilgi kaynağı olmaktadır. Çin'in turizm merkezi 2008 olimpiyatlarına da ev sahipliği yapacak olan "Pekin" dir. Çin'e turist olarak genellikle yurt dışında yaşayan Çinliler; yani Hong Kong, Tayland ve Makao'da yaşayan turistler gelmektedir. Bu gelen turistler gelen toplam turist sayısının %97'sini oluşturmaktadır. Hükümet Çinlilerin dışında ülkeye turist çekebilmek için birtakım kararlar alsa da bunlar ülkenin insan hakları konusunda sahip olduğu kötü izlenim yüzünden, yabancı turistlerin Hong Kong, Tayland ve Japonya'ya yönelmesine neden olmaktadır.

2001 yılının ilk dört ayında, Çin Halk Cumhuriyeti'ne gelen turist sayısı 28,6 milyon kişi, turizmden elde edilen gelir ise 5,5 milyar ABD doları olmuştur. Türkiye'de 2001 yılı ilk 9 aylık turizm geliri ise %13 artışla 6,648 milyon ABD doları olmuştur. Bu rakamlar Çin'in turizm büyüklüğünün ülkemizin yaklaşık 1000 katı olduğu ve turizm gelirlerinin devasa boyutu konusunda bir fikir oluőturabilir.⁵⁷

"Çin turizminin, önümüzdeki 10 yıl içinde 40 milyonluk istihdam yaratması beklenmektedir. Çin Ulusal Turizm Yönetimi'ne(CNTA) göre, 1996-2000 yılları arasında turizm endüstrisinde çalışan kişi sayısı her yıl 500.000 kişi artmıştır. Devlet Planlama Komisyonu Başkanı Yardımcısı Yu Guangzhou ve CNTA başkanı He Guangwei'nin 21 Ekim 2002'deki "turizm sektöründe istihdamı artırmak" forumunda açıkladıkları gibi önümüzdeki 10 yıl içinde Çin'in turizm endüstrisi GSMH'dan biraz daha hızlı büyüyecektir. Bu durum, toplam 40 milyonluk bir istihdam yaratılması ve doğrudan olarak istihdam edilecek kişi sayısının her yıl 70000 ve dolaylı olarak yaratılacak istihdamın da 3,5 milyon kişi artması anlamına gelmektedir. Bu yolla, turizm endüstrisi, ulusal ekonomi içinde daha fazla iş fırsatı bulmanın yanında kaliteli, çok karlı, büyük ve önemli bir sektör haline gelecektir."⁵⁸

Çin hem kendi ülkesi adına elde ettiği turizm geliri hem de sahip olduğu nüfus potansiyeli ile diğer ülkelerin turizm gelirleri açısından da önem teşkil etmektedir. Sabah gazetesinin 17.04.2004 tarihli sayısında bu durum şöyle ifade

⁵⁷ Karaca, a.g.e., 61.

⁵⁸ Karaca, a.g.e., 62.

edilmektedir. Önümüzdeki 10 yılın Çin ve Hindistan yılı olacağını düşünen Taj grubu otelleri başkanı Subhash Thaker, zaten dünya nüfusunun %60'ını oluşturan bu iki ülkenin büyük bir potansiyel olduğunun altını çiziyor. Şu an durumun buzdağının yalnızca görünen kısmı olduğunu belirten Thaker, Dünya Turizm Örgütü'nün 2020 yılı için öngördüğü turist sayısının bugünkü rakamları ikiye katlayarak 1,5 milyar kişiye ulaşacağını belirtiyor.⁵⁹

1.5.3. Ulaşım ve Telekomünikasyon

Çin'de ulaşımda en fazla yolcu taşıma görevini üstlenen demiryollarının toplam uzunluğu 2003 yılı sonu itibariyle 73.000 km'ye ulaşmıştır. Bunların 20.000 km.'den fazla kısmı çift hatlı, yaklaşık 18.000 km'lik kısmı da elektrikli demiryoludur. Çin'in deniz üzerinden geçen ilk demiryolu hattı olan Guangdong-Hainan hattı, 7 Temmuz 2003'te hizmete girdi. Toplam uzunluğu 1142 kilometre olan, dünyada rakımı en yüksek demiryolu hattı Qinghai-Tibet demiryolu 2006 yılında tamamlanmıştır. Bugün Çin, dünyada demiryolları taşımacılık kapasitesi en yüksek ülke olmakla birlikte taşıma kapasitesinin en hızla arttığı ve taşımacılık tesislerinin en verimli kullanıldığı bir ülke haline geldi.

Çin'de 1998 yılından bu yana demiryollarında yapılan yenilemelerle ülkedeki trenlerin hızı sürekli arttı. Çin'de akşam kalkıp sabahleyin hedef noktasına ulaşan birçok tren seferinin açılmasıyla vatandaşların seyahatleri daha da kolay ve hızlı hale gelmiştir.

Çin'in geniş toprakları gibi karayolları da ülkenin çeşitli yerlerine uzanıyor. Çin'in doğusunu batısına ve güneyini kuzeyine bağlayan 12 yüksek kaliteli devlet ana karayolunun çoğunluğu tamamlandı.

Çin karayollarının inşalarının hızlandırılmasını önemli altyapı tesisi projelerine sıralamaktadır. 1998 ve 2001 yılları arasında Çin'in karayollarının inşasına ayırdığı bütçe 200 milyar yuanı aştı. 2002 yılında karayollarının inşasında gerçekleştirilen yatırım 300 milyar yuan ve yeni inşa edilen karayollarının uzunluğu 67000 km oldu. Bunun içinde 5700 km'lik bir otoyol var. 2003 yılında 36000 km karayolu inşa edildi. 2003 yılının sonuna dek ülke çapında karayolunun toplam

⁵⁹ <http://www.marisglobal.com/haberoku.asp?id=73> Erişim Tarihi 15.09.2008

uzunluğu 1 milyon 800 bin km'yi aştı, modern otoyolların uzunluğu 40 bin km'ye ulaştı. Bunun yanı sıra, Çin'in ortabatı kesiminde ulaştırma şartlarının büyük boyutta iyileştirilmesi amacıyla bu bölgelerdeki karayollarının inşası da hızlandırıldı. Çin karayollarının genel uzunluğu 35.000 km'dir.⁶⁰

“Bir su ülkesi olan Çin'de nehir ve deniz taşımacılığı 360 milyon ton gibi bir rakama ulaşmıştır. Çin okyanus filosu dünyada tonaj itibari ile sekizinci sıradadır. Turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte, turizm ulaşımında Çin'e olan mesafeler düşünüldüğünde havayolları en önemli ulaşım vasıtası olmuştur. Çin havayolları devamlı olarak kendini yenilemekte ve havayolu ile ulaşım kapasitesini her geçen yıl artırmaktadır.”⁶¹

Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesi ile Çin'in yabancı yatırımcılara da açmak zorunda olduğu telekomünikasyon sektörü, uygulanan politikalar çerçevesinde yalnızca devlet sektörü ile yürütülmektedir. Çin hükümeti birden fazla kamu kuruluşuna lisans vererek rekabet ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. Sektörde 8 lisanslı devlet firması bulunmaktadır. Telekomünikasyon Çin'in en fazla büyüyen sektörlerinden birisidir.

1.5.4. Endüstri(Sanayi)

Sanayi Çin'de 1950'li yılların başlarından itibaren hızlı bir gelişme dönemine girmeye başladı. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1949 yılında Çin sanayisinin kapsamlı yeniden yapılanma ve gelişme dönemine girmesinden reform ve dış açılma politikasının uygulandığı 1978 yılına kadar Çin'de sanayi belli bir sistem temelinde kuruldu. Geleneksel petrol sanayisi, yeni kalkındırılan kimyasal ve elektronik sanayi sektörleri hızlı gelişme kaydettiler. Yüksek bilim ve teknoloji gerektiren nükleer ve uzay sanayileri de büyük boyutta geliştirildiler. 1970'li yılların sonlarından bu yana, Çin'de sanayinin gelişmesi daha da hızlandırıldı. 1979-2003 yılları arasında endüstriyel katma değer artış hızı, ortalama her yıl yüzde 10'un üzerine çıktı.

⁶⁰ www.turkish.cri.cn/chinaabc/chapter3/chapter30501.htm Erişim Tarihi 16.05.2008

⁶¹ Karaca, a.g.e., 64.

50 yıldan beri Çin'in belli başlı sanayi ürünleri onlarca, hatta yüzlerce kat artış gösteriyor. Çok miktarda sanayi ürünü dünyanın çeşitli yerlerine ihraç ediliyor. 1996 yılından bu yana demir-çelik, kömür, çimento, kimyasal gübre ve televizyon gibi ürünlerin üretimi dünya sıralamasında ilk sırada yer almaktadır.

2003 yılında Çin'in sanayi katma değeri bir önceki yıla göre yüzde 12.6 artarak 5 trilyon 361 milyar 200 milyon yuanı buldu. Halen Çin'de yalnız uçak, gemi ve otomobil değil, uydu ve modern sanayi donatımları da üretilebiliyor ve nispeten yüksek teknoloji düzeyine sahip olan bağımsız bir sanayi sistemi kurulmuş durumdadır. Gelecekte Çin'de sanayinin ekonomik gelişmedeki itici rolünü güçlendirmek için bilgi teknolojisinin sanayileşmeyi ilerletmesi stratejisi daha da sıkı biçimde uygulanacaktır.⁶²

Sanayileşme daha çok doğu kıyı bölgelerinde göze çarpmaktadır. Düşük maliyetli işgücü, ithalatta korumacılık, ihracatta sübvansiyonlar ve yabancı yatırım akışı sanayileşmede patlamaya yol açmıştır. Çin'e giren yabancı yatırımların %70'i imalat sektörüne gelmiştir, ihracatın %90'ı da bu sektördendir. Kamuya ait işletmelerin imalat sektöründeki payı 1980'lerde %76 iken, bugün %30'a düşmüştür. Sanayi ürünlerinin %80'inde üretim fazlası vardır.⁶³

1.5.6. Konfeksiyon

Konfeksiyon sektöründe yıllık satışları 500.000 ABD dolarını geçen üreticilerin 2000 yılındaki toplam üretimi 7,159 milyar parça olmuştur ve 1999 yılına göre %13,4 oranında artmıştır. En büyük konfeksiyon üreticisi olan beş eyalet/özerk belediye (Guangdong, Zhejiang, Jiangsu, Shandong ve Shanghai) ülke toplam üretiminin %76,4'ünü gerçekleştirmiştir.⁶⁴

1.5.7. İnşaat

Resmi rakamlara göre 1995-2000 yılları arasında Çin emlak sanayi yıllık ortalama %18 oranında büyümüştür. Bu her yıl kentlerde ve kırsal kesimde yaklaşık olarak 150-180 milyon metrekarelik yeni apartman inşaatının tamamlandığını

⁶² <http://huseyinsaglam.wordpress.com/2007/05/24/cin-ekonomisine-genel-bakis/>

⁶³ Garanti Bankası Dış Ticaret Toplantı Kitapçığı, **Dünya Tekstil Sektörü ve Çin Gerçeği**, İstanbul, 2003, s.3.

⁶⁴ Karaca, **a.g.e.**, 68.

göstermektedir. İnşaat malzemelerine olan talebin giderek büyüdüğü kırsal kesimde bu alanda büyük bir potansiyel varlığı gözlemlenmektedir.⁶⁵

Çin'in 2008 olimpiyatlarına ev sahipliği yapmış olması sebebiyle yaklaşık olarak 500 milyar dolarlık yatırım yapması, inşaat sektörünün dikkatinin Çin üzerinde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu durum ayrıca yabancı inşaat sektörlerinin de dikkatini çekmiştir.

Çin'de yaklaşık 45 bin adet inşaat firması bulunmaktadır. Bunlardan sadece 1300 adedi ortak girişim veya yabancı ortaklı şirketler olup, bu şirketler elektrik ve boru hatları inşası gibi projelerde faaliyet göstermektedir. Çin'de inşaat sektörü alanında mevzuat Çin İnşaat Bakanlığı tarafından düzenlenmektedir. Yabancı şirketlerin iş almalarına olanak sağlayan temel hukuki dayanağı ise 18 Eylül 1995'de yürürlüğe giren "Yabancı sermayeli inşaat şirketlerinin kurulmasına" ilişkin kanun oluşturmaktadır. Çin pazarında müteahhitlik sektöründe ABD, Almanya, Kanada, Japonya, Singapur ve Malezya gibi ülkeler yer almaktadır.⁶⁶

1.5.8. Enerji

Çin, enerji tüketimi açısından dünyada 2. sıradadır. Enerji kaynakları ülke geneline dengeli bir biçimde dağılmamıştır. Ekonomik faaliyetin yoğun olduğu bölgelerde enerji tüketimi fazla buna karşılık enerji kaynakları kısıtlıdır. Bunun aksine ekonomik faaliyetin yoğun olmadığı, fakat enerji kaynaklarının zengin olduğu batı ve kuzey eyaletlerinde ise tüketim azdır.

⁶⁵ Köken, **a.g.e.**, s. 47.

⁶⁶ <http://www.arkitera.com/v1/haberler/2001/12/22/cin.htm> Erişim Tarihi 16.05.2008

Tablo 7: Kömür,Petrol,Doğalgaz ve Elektrik Üretiminin Toplam Üretim İçindeki Yeri

<u>YILLAR</u>	<u>KÖMÜR</u>	<u>HAMPETROL</u>	<u>DOĞALGAZ</u>	<u>HİDRO-ELK.</u>
1978	70,3	23,7	2,9	3,1
1980	69,4	23,8	3,0	3,8
1985	72,8	20,9	2,0	4,3
1990	74,2	19,0	2,0	4,8
1991	74,1	19,2	2,0	4,7
1992	74,3	18,9	2,0	4,8
1993	74,0	18,7	2,0	5,3
1994	74,6	17,6	1,9	5,9
1995	75,3	16,6	1,9	6,2
1996	75,2	17,0	2,0	5,8
1997	74,1	17,3	2,1	6,5
1998	71,9	18,5	2,5	7,1
1999	68,3	21,0	3,1	7,6
2000	66,6	21,8	3,4	8,2
2001	68,0	20,2	3,4	8,4

Kaynak: Bekir Aslaner T.C. Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği,ÇHC Ticaret ve Yatırım Rehberi 2002, s.38

Son yıllarda petrol fiyatlarının yükselmesi ve özellikle de 2004’de iyice fırlaması Çin’i dünya sahnesinin önüne iyice itmiştir. Çünkü Çin, 2003’de Japonya’yı da geride bırakarak ABD’den sonra dünyada en fazla petrol tüketen ikinci ülke konumuna gelmiştir. Uluslar arası Enerji Ajansı’nın tahminlerine göre Çin’in petrol ihtiyacı önümüzdeki 10 yıl içinde ikiye katlanarak günde 4 mio varile ulaşacak, yerli petrol üretimi ise aynı kalacaktır. Özellikle önümüzdeki 20 yıl zarfında Çin’in petrol ithalat gereksiniminin bugünkü Suudi Arabistan’ın tüm üretimiyle eş-değer olabileceği varsayımı, her zaman için enerji bağımsızlığını muhafaza etmeye çalışmış bir ülke için enerji politikalarında büyük değişimler yapmaya yönlendirmektedir.⁶⁷

Rusya ve Orta Asya ülkeleri Çin’in halihazırda %50’sini Ortadoğu’dan sağladığı petrol tedarikini çeşitlendirmeye elverişli ülkelerdir. Burada gaz ve akaryakıt boru hatları sorunu, bu iki bölge arasında geliştirilmeye elverişli

⁶⁷ www.garanti.com.tr/bankacilik/ticari/dis_ticaret Erişim Tarihi 16.09.2008

bağlantılarla birlikte aşılması gereken baskıları gündeme getirmektedir. Bu bakış açısıyla meseleler hem politik, hem stratejik hem de ekonomiktir.

2003 sonu itibariyle Çin'in elektrik kurulu kapasitesi 390.000 megawatt idi. On beş yıl içinde bu kapasitenin 2,5 katına ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2004 yılında ilave edilen yeni kapasite 50.000 megawatt civarındadır.⁶⁸

Çin dünyanın en büyük kömür üreticisidir. Kömür elektrik üretiminde baskın bir yere sahiptir ve olmaya da devam edecektir. Kömür santralleri kurulu kapasitenin 2003'te %73, 2005'te %71'ini oluşturmuştur. Yapılan tahminlere göre bu oran 2010'da %67 civarında olacaktır. Bununla birlikte kömürün üretimi ve taşınması sınırlarına ulaşılacak üzeredir. Dolayısıyla bu üretim aracının payının açık bir şekilde azalacağı görülmektedir.

Bugün 100.000 MW'lık bir donanıma sahip hidrolik beş yılda 150.0000 MW'a ulaşacaktır. Fakat onun üretim payında bir gerilemeye tanık olunacaktır. Zira Çin bir anda önem bakımından gezegende öne çıkacak geniş bir nükleer programa yönelecektir. 15 yılda oluşturacağı 600.000-700.000 MW'la Çin elektrik endüstrisinin ağırlık merkezi haline gelecektir. Çin açısından büyük bir mesele özellikle nükleer alanda teknoloji yönetimini ve enerji etkinliğini sağlamaya olanak veren kendine özgü bir endüstriyel örgütlenmenin oluşturulmasıdır.

Çin büyük boyutlu bir nükleer programı gerçekleştirmek için Fransız modelinden esinlenerek endüstriyel bir atılım gerçekleştirmeyi ummaktadır. Böylece Çin çok hızlı bir şekilde dünyanın birinci nükleer endüstri merkezi haline gelecektir. Ayrıca bu süreçle kendisine destek olan Fransız endüstrisinin, uzun dönemli imtiyazlı bir ortak olarak yerini alacağı anlaşılmaktadır.⁶⁹

1.5.9. Finans

Çin'in finans sektörünün kamu denetiminde olması yatırımların verimliliğini azaltmaktadır. Kredilerin verilmesi genellikle ekonomik olmaktan çok siyasi temellerle gerçekleşmektedir..Sonuçta Çin'de tasarruflar girişimcilere değil bu şirketlere (kamu şirketleri) akmaktadır. ÇHC'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği

⁶⁸ www.kobifinans.com/tr/sektor/011901/7922 Erişim Tarihi 16.05.2008

⁶⁹ www.kobifinans.com/tr/sektor/011901/7922 Erişim Tarihi 16.05.2008

çerçevesinde finans sektörünün dışa açılması 2007 yılı itibariyle sağlanmıştır. Bu yeni dönemle birlikte Çin bankacılık sektöründe yabancı bankalara uygulanan kısıtlamalar kaldırılacaktır.

Çin Hükümeti, Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin başlaması ile diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de yapısal reformları hızlandırmış ve 2007 sonrasında Çin'de yabancı bankalarla yerel bankalar arasında ortaya çıkması beklenen rekabeti eşit koşullara getirmeye önem vermiştir. Çin'de faaliyet gösteren yabancı bankaların Yuan ve döviz olarak toplam aktifleri 105,1 milyar dolar civarında olup, Çin Bankacılık sektöründe ancak %1,9 oranında paya sahiptir. Yabancı bankalardaki mevduat toplamı 33,4 milyar dolar, verilen krediler toplamı da 54,9 milyar dolardır. Çin bankalarının, yabancı bankalarla rekabette başarılı olmaları halinde bu oranın %10 oranına kadar yükselmesinin mümkün olacağı tahmin edilmektedir. Halen Çin'de kayıt ettirilmiş yabancı banka ve ortak teşebbüs statüsünde 14 banka, 17 şube olarak faaliyettedir. 22 ülkeden 73 banka ise Çin'in 24 şehrinde 191 şube ve 41 alt-şube halinde faaliyet göstermektedir. Bunun dışında, 41 ülkeden 183 yabancı banka da temsilcilik düzeyinde Çin bankacılık sektöründe yer almaktadır.

Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması ile hızlanan Çin bankacılık sektörü reformu çerçevesinde, sektördeki en ciddi sorun olan ve %40 oranına varan batık kredileri eritmek amacıyla bir seri tedbir uygulamaya konularak sektördeki batık krediler oranını %8,3 oranına indirmiştir. Batık kredilerin bu orana indirilmesinin hükümete 5 trilyon Yuan'a (USD 625 milyar) mal olduğu hesaplanmaktadır. Reform sürecinde bankaların hisse yapıları değiştirilmiş, sektörde %80 oranında pazara sahip dört büyük bankadan Agricultural Bank of China dışındaki üç banka Hong Kong borsasında hisse senedi çıkartmıştır.

Yüksek maliyetli reform sürecinin sonuçları ise, yabancı bankaların pazara girmeleriyle ısınacak rekabet ortamında önümüzdeki yıllarda daha da netleşecektir.⁷⁰

⁷⁰ <http://www.noyanrona.com/PDF/Cin%20Sistemindeki%20gelismeler%20capital%2006.pdf> Erişim Tarihi 05.09.2008

1.5.10. Demir-Çelik Sanayi

2005 yılında Çin'in demir-çelik ürünleri üretiminde büyük bir artış gözlemlenmiştir. Küresel arzın yetersiz kalması, denizaşırı pazarlarda fiyatların göreceli olarak yüksek kalması ve iç talebin artış göstermesi bu üretim artışını ortaya çıkaran başlıca öğelerdir. 2005 yılında %23,5'lik artışla 270 milyon ton pik demiri ve %24'lük artışla 300 milyon ton ham çelik üretimi gerçekleştirilmiştir. Bitmiş çelik ürünleri üretimi ise bir önceki yıla oranla %26,6 artış göstermiş ve 320 milyon ton olarak kaydedilmiştir. Bitmiş çelik ithalatı da yıl sonu itibariyle 15 milyon ton olarak kaydedilmiş ve böylece toplam bitmiş çelik üretimi bir önceki yıla oranla %20 artarak 330 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.⁷¹

2006 yılında dünyada ham çelik üreticisi ülkeler arasında ilk sırada yer alan Çin'de üretim, bir önceki yıla göre %18 artış kaydetmiş ve 418,8 milyon ton olarak gerçekleşmiş; onu Japonya ve ABD izlemiştir. Çin, dünya çelik ihtiyacının %34'ünü karşılarken, dünya tüketiminin 1/3'ünü karşılamaktadır.

Genel olarak özetlemek gerekirse, Çin demir-çelik endüstrisi, ulusal ekonomideki canlanma ile birlikte hızlı bir gelişim sürecine girmiş ve dünya demir-çelik üretiminde 1. sırayı almıştır. Çin bunun yanında demir-çelik ithalatında da dünyada 2. sırada yer almaktadır. 2007 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin bütün dünyayı olduğu kadar Türk demir-çelik sektörünü de etkilemeye devam etmesi beklenmektedir.⁷²

1.5.11. İlaç Sanayi

Çin'de ilaç sanayi genelde markasız jenerik ilaçların basit teknoloji kullanılarak üretimine dayanmaktadır. Buna karşın yerli sanayii pazarın %70'ini oluşturmaktadır. Genelde devlete ait olan bu firmaların çoğu ihtiyaç fazlası üretim yaparak zarar etmektedir. Son dönemde yabancı firmalarla rekabet edebilmek için yerli sanayide düzenlemelere gidilmiş ve birleşmeler yaşanmıştır.

Çin'de ilaç dağıtım ağının en önemli parçaları hastanelerdir. Hastane gelirlerinin yaklaşık %25-60'lık kısmını reçeteli satışlar oluşturmuştur.

⁷¹ www.tucem.com.tr/index.php Erişim Tarihi 05.09.2008

⁷² ÇHC Ülke Raporu,2007 s.28

Çin ilaç pazarı 2002 yılında %10 büyüyerek 14,7 milyar \$'a ulaşmış, ve dünya sıralamasında 9. sıraya yerleşmiştir. İthalat ise 1,1 milyar \$ olmuştur. DTÖ yükümlülükleri uyarınca sektörde gümrük tarifelerinin azaltılması beklenmektedir. Ayrıca yeni ilaç yasasına göre ilaç kayıt prosedürü standart hale getirilmiş ve fikri mülkiyet haklarının korunması hedeflenmiştir.⁷³

1.5.12. Tekstil Sanayi

Çin tekstil sanayi, diğer birçok sanayiden önce kurulmuştur. Son kırk yıl içinde Çin bağımsız, bütünleşmiş ve büyük ölçekli tekstil sanayi sistemini kurarak tekstil üretimi ve ihracatında dünyadaki lider ülkelerden biri haline gelmiştir. Çin'in tekstil sanayi, pamuklu dokuma, basma ve boyama, yünlü ve keten dokuma, ipek, sentetik elyaf, örülmüş mallar ve elbise imalatı dallarını kapsamaktadır.

2006 yılında Çin tekstil ihracatı %34 artış göstermiştir. Çin'in ABD'ye tekstil ihracatındaki artış oranı ise 2005 yılındaki %60 düzeyinden sonra düşüş eğilimine girerek, 2006 yılında sadece %14 seviyesinde gerçekleşmiştir. Artış oranlarındaki bu gerileme, ABD'nin Çin'e yönelik tekstil ihracatındaki kota uygulamasından kaynaklanmaktadır. 2005 yılında ABD ile Çin arasında yapılan anlaşma neticesinde, daha önce ABD'nin kendi önlemleri ile korunan 34 tekstil ve hazır giyim ürün kategorisi için Çin Ticaret Bakanlığı yıllık kota uygulamak zorunda kalmıştır. 1 Ocak 2006 tarihinde başlayan bu uygulama 2008 yılına kadar sürecektir. Benzeri bir anlaşma AB ile de mevcut olup bu anlaşma ise 2007 yılı içerisinde sona ermiş ve yenilenmesi konusunda müzakereler hala devam etmektedir. Bunlar gibi anlaşmaları yenilenmemesi durumunda, Çin tekstil sektöründe söz konusu ülkeler kaynaklı antidamping ve antisübvansiyon sorunlarıyla yüzleşecektir.⁷⁴

1.6. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Politikası

Çin ekonomisinin yeniden yapılanma sürecinin bir gereği olarak, 1979 yılından itibaren Çin'de görülmeye başlanan ekonomik reform çalışmaları içinde, mülkiyet sistemi, işletme yönetim ve finansmanı ile dış ticaretin yönetimine ilişkin çeşitli düzenlemeler önemli yer tutmaktadır.

⁷³ www.tucem.com.tr/index.php Erişim Tarihi 05.09.2008

⁷⁴ Ekrem, a.g.e, s. 102.

Çin ticaret politikasını uygularken tarife ve tarife dışı uygulamalara yer vermektedir. Tarife dışı uygulamalar, merkezi ve bölgesel düzeydeki devlet kurumları tarafından yönlendirilmektedir.⁷⁵

Çin etkin bir şekilde dış ticaretini artırmakta ve teknoloji ithal etmektedir. Ayrıca yabancı sermayenin etkin kullanımını yaygınlaştırmış, yabancı ülkelerle sözleşmeli mühendislik projeleri ve işgücü hizmetlerinin kapsamını genişletmiş ve teknoloji ihracını artırmıştır. Yabancı işletmelere yatırım yapılması ve işletilmesinde önemli ilerleme kaydedilmiştir. Çin'de uluslar arası işbirliği ve değişimler için çok biçimli bir yapı oluşmaya başlamış, ülkenin dış ekonomik ve ticaret ilişkileri, yeni çoğulcu bir aşamaya girmiştir.⁷⁶

Çin ekonomisinin dışa açılma oranı %70 (dış ticaret/GSYİH) olup, ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırım bakımından (2004'te yaklaşık 60,3 milyar dolar) ABD'den sonra ikinci sırada yer almaktadır.

2002 yılında %44,2 olan Çin'in dış ticaretindeki artış hızı, 2003'te de %44,6 oranında artmaya devam etmiştir. 2004'te 35 milyar dolar fazla veren Çin dış ticareti bir önceki yıla göre 9 milyar dolar artış göstermiştir. Şüphesiz dış ticarete elde edilen bu başarı uluslar arası alandaki başarılı ilişkilerin başarılı bir sonucudur.⁷⁷

2006 yılında Çin'in tüm dünya ile olan dış ticareti %27,2 oranında artarak 1,7 trilyon \$'a ulaşmış ve ihracatı ithalatının 178 milyar \$ üzerinde gerçekleşerek fazla vermiştir. Çin 2001 yılında DTÖ'ye girişinden bu yana tüm dünya ile olan ticaretini üç katından fazla artırmıştır. Çin'in büyük orandaki ticaret fazlası sadece makro ekonomi üzerinde baskı yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda ABD ve AB'nden kaynaklanan siyasi baskı ile de sonuçlanmaktadır.⁷⁸

⁷⁵ Karaca, **a.g.e.**, s. 70.

⁷⁶ Çin Halk Cumhuriyeti Raporu, 2003.

⁷⁷ Sandıklı ve Güllü, **a.g.e.**, s. 298.

⁷⁸ Çin Halk Cumhuriyeti Raporu, 2003.

Tablo 8: Çin'in Dünya İle Dış Ticareti (Milyar \$)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
İhracat	249,2	266,2	325,6	438,2	593,3	762	969,1
(%) Değişim	27,8	6,8	22,4	34,6	35,4	28,4	27,2
İthalat	225,1	243,6	295,2	412,8	561,2	660	791,6
(%) Değişim	35,8	8,2	21,2	39,8	36	17,6	20
Toplam	474,3	509,8	620,8	851	1154,6	1421,9	1760,7
(%) Değişim	31,5	7,5	21,8	37,1	35,7	23,2	23,8
Dış Tic.Den.	24,1	22,5	30,4	25,5	32,1	102	177,5

Kaynak: Statistics of Chinese Customs Manager

1.7. Çin'in Dış Ticaret Unsurları

Çin'in dış ticaretini oluşturan iki ana unsur ihracat ve ithalattır:

1.7.1. İhracat

Son beş yılda, ihracatını yaklaşık dört kat artıran Çin'in 2006 yılı ihracatı 969 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Çin'in en fazla ihracat yaptığı ülke 230 milyar \$'la ABD olmuştur. ABD'nin Çin'den ithal ettiği malların çoğunluğunu, düşük teknoloji ve düşük değerli tüketim malları oluşturmaktadır. ABD'yi sırasıyla Hong Kong, Japonya, Güney Kore, Almanya ve Hollanda izlemiştir.

Tablo 9: 2006 yılında Çin'in En Çok İhracat Yaptığı Ülkeler(Milyar \$)

Sıra	Ülke	Değer	(%) Değişim
1	ABD	203,5	24,9
2	Hong Kong	155,4	24,8
3	Japonya	91,6	9,1
4	G.Kore	44,5	26,8
5	Almanya	40,3	23,9
6	Hollanda	30,9	19,3
7	İngiltere	24,2	27,3
8	Singapur	23,2	39,4
9	Tayvan	20,7	25,3
10	İtalya	16	36,7

Kaynak Statistics of Chinese Customs Manager

2006 yılında Çin'in en fazla ihracatını gerçekleştirdiği kalemler arasında elektrikli makine ve ekipmanlar, güç üretim ekipmanları, konfeksiyon, demir-çelik, optik ve medikal ekipmanlar ile mobilyalar yer almıştır.

Tablo 10: 2006 Yılında Çin'in Başlıca İhraç Kalemleri (Milyar \$)

GTİP	Ürün Adı	Değer	2005 Yılına Göre (%) Değişim
85	Elektrikli Makine ve Ekipmanlar	227,4	32,0
84	Güç Üretim Ekipmanları	186,6	24,7
61,62	Konfeksiyon	88,6	34,5
72,73	Demir-Çelik	51,9	52,2
90	Optik ve Medikal Ekipmanlar	32,6	28,0
94	Mobilya	28,0	25,0
28,29	İnorganik ve Organik Kimyasallar	23,2	21,5
95	Oyuncaklar ve Oyunlar	22,6	18,4
87	Taşıt Araçları (Demiryolu hariç)	22,4	34,8
39	Plastik ve Plastikten Eşya	22,2	25,0

Kaynak: Statistics of Chinese Customs Manager

1.7.2. İthalat

2000 yılında 225 milyar \$ olan Çin'in ithalatı, 2006 yılında 2005 yılına kıyasla %20 artarak 792 milyar \$'a ulaşmıştır. Bu artış oranı 2005 yılındaki %18'lik artışın üzerinde olup ithalattaki bu yükseliş trendinin 2007 ve 2008 yıllarında Çin'in ticaret fazlasını biraz azaltması beklenmektedir. Ancak bu fazlalığı tamamen gidermeye yetmeyeceği düşünülmektedir.

Çin'in ithalatını ileri teknoloji ve sermaye gerektiren sivil aracılık araçları, enerji üretim ve telekomünikasyon aletleri, gübre, tahıl, tarım aletleri, bilgisayarlar ve petrol çıkartma işleminde kullanılan makineler meydana getirmektedir.⁷⁹

2006 yılında Çin'in en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında ilk sırayı Japonya almış, onu Güney Kore, Tayvan, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Malezya takip etmiştir.

⁷⁹ Karaca, a.g.e., s. 78.

Tablo 11: 2006 yılında Çin'in En Çok İthalat Yaptığı Ülkeler(Milyar \$)

Sıra	Ülke	Değer	(%) Değişim
1	Japonya	115,7	15,2
2	G.Kore	89,8	16,9
3	Tayvan	87,1	16,6
4	ABD	59,2	21,8
5	Almanya	37,9	23,3
6	Malezya	23,6	17,3
7	Avustralya	19,3	19,3
8	Tayland	18,0	28,4
9	Rusya Federasyonu	17,7	37,3
10	Singapur	17,7	7

Kaynak: Statistics of Chinese Customs Manager

Tablo 12: 2006 Yılında Çin'in Başlıca İthal Kalemleri (Milyar \$)

GTİP	Ürün Adı	Değer	2005 Yılına Göre (%) Değişim
85	Elektrikli Makine ve Ekipmanlar	219	25,3
84	Güç Üretim Ekipmanları	109,2	13,4
27	Mineral Yakıtlar ve Yağlar	89,1	39,0
90	Optik ve Medikal Ekipmanlar	58,8	17,8
39	Plastik ve Plastikten Eşya	37,8	13,6
28,29	İnorganik ve Organik Kimyasallar	36,1	10,1
26	Metal Cevheri, Cüruf ve Kül	32,2	23,6
72,73	Oyuncaklar ve Oyunlar	27	-15,4
74	Bakır ve Bakırdan Eşya	17,2	33,3
87	Taşıt Araçları (Demiryolu hariç)	17	38,4

Kaynak: Statistics of Chinese Customs Manager

1.8. Çin Dış Ticaretini Artıran Faktörler

Çin'in dış ticaret hacminin artmasında DTÖ'ye üyeliği önemli rol oynamakla beraber başka faktörler de söz konusudur.

Son yıllarda Çin'in dış ticaret hacminin artmasında etkili olan faktörleri şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1.8.1. Ekonomideki Yapısal Değişim

Çin yaklaşık 25 yıldan beri devam ettirdiği ekonomik politikaların donucunda dış ticareti artırmaya imkan veren bir üretim modeli gerçekleştirmiştir.

Bunu sağlamak için Çin ekonomik gelişme sürecinde iç ve dış dinamikleri uygun olarak kullanmıştır. Şöyle ki:

- Çin'in ihracatındaki hızlı artışı, para birimi Yuan'ın ABD Doları ile birlikte uluslar arası piyasalarda değerinin düşmesi ile açıklamak kısmen doğru olsa da, dış ticaret hacmindeki artışın asıl sebebi yapısal değişimdir.

- Ucuz işgücü, maliyetleri azaltmış ve uluslararası piyasalarda Çin mallarının rekabet gücü artmıştır.

- Ülkeye teknoloji girişinin kolaylıkla sağlanabilmesi, üretim kapasitesi ve malların kalitesini artırmıştır.

- Asya'daki üretim ve ticaret ağı Çin'in uluslar arası pazarlara uyumunu kolaylaştırmıştır.⁸⁰

1.8.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Çin'in dış ticaret hacmindeki artışta yabancı işletmeler önemli bir paya sahiptir. Yabancı şirketler son 15 yılda toplam 550 milyar Dolardan fazla yatırım yapmışlardır. Uluslar arası sermayenin Çin pazarını tanımak için bir basamak olarak kullandığı ve dünyanın en serbest ülkesi olarak bilinen Hong Kong, Çin'e yapılan yabancı yatırımların %38'ine imza atmıştır.

Tablo 13: Çin'deki Doğrudan Yabancı Yatırımlar

	2006 (Ocak- Mart)	2007 (Ocak- Mart)	(%) Değişim	2005	2006	(%) Değişim
Proje Sayısı	8,909	9,297	4,4	44,019	41,485	-5,8
Doğrudan Yabancı Yatırım Değeri(\$ milyar)	14,2	15,9	11,6	72,4	69,5	-4,1

Kaynak: Çin Ticaret Bakanlığı (Ministry of Commerce of the People's Republic of China)'dan yararlanılmıştır.

⁸⁰ Sandıklı ve Güllü, a.g.e., s. 301.

2006 yılında Çin'deki doğrudan yabancı yatırımlar 2005 yılında %4 oranında düşerek 69,5 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu düşüşün en büyük sebebi bu dönemde finansal sektörde meydana gelen dalgalanmalardır.

Tablo 14: Çin'e Doğrudan Yabancı Yatırım Yapan İlk On Ülke

Ülke	Yatırım Miktarı		(%) Değişim
	2005 (Milyar\$)	2006 (Milyar\$)	
Hong Kong	18,0	20,2	13,0
İngiliz Virgin Adaları	9,0	11,3	25,0
Japonya	6,5	4,6	30,0
Güney Kore	5,2	3,9	-25,0
ABD	3,1	2,9	-6,0
Tayvan	2,2	2,1	-1,0
Singapur	2,2	2,3	30,0
Cayman Adaları	2,0	2,1	8,0
Almanya	1,5	2,0	29,0
Batı Samoa	1,4	1,5	13,0

Kaynak: Çin Ticaret Bakanlığı

*Veriler finans sektörünü içermemektedir.

Doğrudan yabancı yatırımların Çin'e yönelmesinin başlıca nedenlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Çin'in temsil ettiği potansiyel büyüklük ve bundan kaynaklanan pazarın büyüklüğü, dolayısıyla da tüketici sayısının çokluğu.
- Politik ve sosyal açıdan ülkede istikrar ortamının sağlanmış olması.
- Alt yapıdaki gelişmeler
- Ekonomik gelişmedeki devamlılığın yıllık ortalama olarak %7-9 civarında büyümeye imkan vermesi.
- 2001 yılında DTÖ'ye giren Çin'in yabancı yatırımcılara hukuki açıdan güven vermiş olması.

Yabancı yatırımlar, Çin'in ekonomik gelişmesinde motor görevini üstlenirken bazı olumsuz sonuçları da ortaya çıkarmıştır. Yabancı yatırımların %86,4'ünün Çin'in kıyı şehirlerine, %9'unun orta bölgelere ve %4,6'sının batı

bölgelere yönelmiş olması, kırsal kesim ile endüstriyel bölgeler arasında gelişme düzeyi açısından büyük farklar ortaya çıkarmıştır.⁸¹

2000’li yıllarda dünyanın en fazla yabancı sermaye çeken ülkesi konumunda olan Çin’in halihazırdaki stratejisi ise, bu sermayenin ülkenin batı kesimlerine de yayılması ve bu az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına katkıda bulunmasıdır.

1.8.3. DTÖ’nün 1 Ocak 2005 İtibariyle Tekstilde Kotaları Kaldırması ve Gümrük Tarifelerini Düşürmesi

2001 yılında Çin’in DTÖ’ye üye olması dış ticaret hacmini genişletmiştir. Bununla beraber gümrük tarifelerinin 1 Ocak 2005’ten itibaren ortalama olarak %10’un altına düşmesi ve ihracatın bir bölümü için DTÖ tarafından gözetilen ülkeler prensibinin uygulanmasıyla 2005’te tekstil anlaşmaları çerçevesinde, gelişmiş ülkelerin ithalatlarında tekstile uygulanan kotaların kaldırılması, Çin’in ihracatını önemli ölçüde artırmıştır.

Bu etki, Çin’in 2004 yılı dış ticaret rakamlarına da yansımıştır. Toplam 1133,7 milyar dolar olarak gerçekleşen Dış ticaret, önceki yıla göre %35,3 oranında artış göstermiştir.⁸²

1.9. Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliği

1978 yılından itibaren sosyalist piyasa ekonomisi ile birlikte ekonomik reformlarla dış dünyaya açılan Çin Halk Cumhuriyeti 1986 yılında Dünya Ticaret Örgütü (o zaman ki adıyla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması-GATT) üyeliği için başvuruda bulunmuştur.

1.9.1. Çin Neden Dünya Ticaret Örgütü’ne İhtiyaç Duymuştur?

Çin yaptığı başvuru ile, yabancı yatırımcılara yatırımları için daha güvenli bir ortam oluşturmayı ve böylece ekonominin daha rahat bir şekilde büyümesini sürdürmeyi hedeflemiştir. Çin yönetimi, Dünya Ticaret örgütü ile refah ve zenginlik seviyesini artırarak, askeri gücünde atılım gerçekleştirmeyi sağlayıp, bölgesel güç olmayı planlamıştır.

⁸¹ Sandıklı ve Güllü, **a.g.e.**, 302.

⁸² Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2006, Etüd Araştırma Merkezi, s.22.

Ülkenin Dünya Ticaret Örgütü'ne girebilmesini sağlayan en önemli faktör uygulanan ekonomik reformların başlıca hedeflerinden biri olan yabancı yatırım desteğidir. Ülke içinde uygulanan para politikalarında büyük değişikliklerin olmaması yabancı yatırımcılar için güven kaynağı olmuştur.⁸³

Çin gibi dünyanın en kalabalık ülkesinin, büyük bir işgücü ve ihracat potansiyeline sahip bir ülkenin dışa kapalı olması ve küresel ticaretten yoksun kalması hem kendileri hem de dünya için büyük bir kayıp niteliğindedir. Ancak Çin'in DTÖ üyeliği diğer üye ülkeleri oldukça endişelendirmekteydi. Bu korkular, OECD'nin Kanada Tarım Bakanlığı Uzmanı Brad Gilmour tarafından hazırlanan "Uluslar arası Ticaret Sistemi'nde Çin'in Tarımı" adlı raporda kısaca şu şekilde özetlenmiştir:⁸⁴

a) Çin'in DTÖ'ye kabulü DTÖ'nün mevcut üyeleri için kara alma sürecini karmaşıktırabilir.

b) Dünyanın en büyük on ticaret gücü arasında bulunan Çin'in yirmi yıl sonra küresel ticarete birinciliğe çıkması beklendiğinden DTÖ'ye egemen olma çabasına da girişebilir.

c) Eğer Çin yeni fırsatları benimsemek yerine savunmacı ve birbiriyle çatışan çelişkili, tutarsız politikalar kabul ederse uyum süreci uzun sürecek ve daha sakıncalı bir durum ortaya çıkacak ki, bu durum mevcut siyasi gerginlikleri ağırlaştırır bölgeler arası çarpıklıkların daha da güçlenmesine yol açabilir.

d) Çin'in DTÖ'de rekabet politikası ve devlet eliyle ticaretin disipline edilmesinde ilerlemeci etkisi olması pek mümkün gözükmemektir. Çünkü ABD ve AB gibi büyük ticaret güçlerinin baskılarına karşın Çin yönetimi hızlı liberalizasyon ve reformun sosyal ve siyasal istikrarı bozacağından endişelidir.

İşte bu şartlar altında olan Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği gündeme gelmiş ve Çin yönetimi bu örgüte girebilme adına bazı taahhütlerde bulunmuştur. Bunlara daha sonra ayrıntılarıyla değinilecektir. Şimdi, Çin'in Dünya Ticaret

⁸³ İlkay Unay, "Çin Ekonomisinde Rekabet Avantajı Sağlayan Etkenler ve Rekabetin Sürdürülebilirliği" Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2005, s. 78.

⁸⁴ Ekrem, a.g.e, s. 102.

Örgütü'ne üyelik sürecini ve bunun Çin Ekonomisi üzerindeki etkileri üzerinde durmak istiyorum.

1.9.2. Dünya Ticaret Örgütü'nün Çin Ekonomisine Etkileri

1980 ve 1990'larda hızlı ekonomik büyümesini devam ettirebilmek amacıyla daha fazla reform yapmaya, ticari çıkarlarını korumaya ihtiyaç duyan Çin Halk Cumhuriyeti, bu hedeflerinin önündeki engelleri kaldırmanın ve dış ülkelerden gelebilecek teşviklerin önemini farkına varmış ve Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği konusunda daha ısrarcı davranmaya başlamıştır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün 12.11.2001 tarihinde Katar'ın Doha kentinde yapılan toplantısında Çin'in üyelik başvurusu oylanarak kabul edilmiş ve DTÖ kurallarına göre Çin'in üyeliği, 30 gün sonra Devlet Başkanı Jiang Zemin'in antlaşmayı onaylamasıyla gerçekleşmiştir. Çin'in DTÖ üyesi olmasının gündeme gelmesi ile 2000-2003 arası dönemde dünya ticaretindeki payı %3,7'den %7,3'e çıkmıştır.

Bu noktada, Çin'in DTÖ'ye giriş sürecinde verdiği bazı taahhütlerden bahsetmekte yarar bulunmaktadır. Bu taahhütlerin başlıcaları şunlardır:

1) DTÖ üyesi tüm ülkelere eşit muamele sağlanacaktır. Tüm yabancı kişi ve kuruluşlar ticaret hakları açısından eşit olacaktır.

2) İç Pazar ve ihracat için üretilen ürünlerde iki farklı fiyat uygulaması ve diğer ayrımcı uygulamalar kaldırılacaktır.

3) Üç yıl içinde tüm işletmeler çok kısıtlı sınırlamalar dışında tüm ürünlerin ithalat ve ihracatının iç ticaretini yapabilecektir.

4) Bazı madenler, tütün, tahıllar ve akaryakıt gibi belli ürünlerde devlet tekeli devam ederken hali hazırda yabancılara kapalı olan diğer alanlar açılacaktır.

5) Patent ve telif hakları açısından üyeliğe geçiş ile birlikte “**TRIPS ANLAŞMASI**” uygulanmaya başlanmıştır. Burada TRIPS Anlaşması hakkında kısa bir bilgi vermek gerekirse, TRIPS Anlaşması, Dünya Ticaret örgütü'nün hukuk sisteminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. TRIPS Anlaşması Dünya Fikri

Mülkiyet Hakları Örgütü'nün geliştirdiği fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin anlaşmaları tamamlamaktadır.⁸⁵

6) Üyeliği takip eden ilk 12 yıl içerisinde Çin menşeli ürünlerin DTÖ üyesi ülkelerden herhangi birinin iç pazarına zarar vermesi veya zarar verme tehlikesi doğurması durumunda özel geçiş dönemi koruma tedbirleri ilgili ülkelere uygulanabilecektir.

7) Gümrük tarifeleri belirli bir takvime göre azaltılacaktır. İndirimlerin büyük bir bölümü 2004'e kadar, diğerleri ise 2010'a kadar yapılacak olup, tarım ürünlerinde ortalama vergi %15'e, sanayi ürünlerinde ise %8,9'a düşürülecektir.

8) Çin tarım ürünlerinde ihracat sübvansiyonu vermeyecektir. Diğer sübvansiyonlar da ürün değerinin %8,5'ini geçmeyecektir.

9) Tekstil sektöründe 31.12.2004 tarihinde DTÖ üyesi ülkelerin kotaları kaldırmaları ile beraber Çin'de uygulanan kotalar da kaldırılacaktır. Ancak 2008'e kadar DTÖ üyesi ülkelerde Çin menşeli ürünlerin zarar neden olması durumunda özel önlemler uygulanabilecektir.⁸⁶

10) Telekom hizmetlerinde üyeliği takiben yabancı servis sağlayıcı firmalar Çin firmaları ile ortak yatırım yapabilecektir. Ancak yabancı hisseleri %25'i geçemeyecek. Üyeliği takiben ilk yıl içerisinde bu oran %35'e çıkartılacak ve servis verilebilecek şehir sayısı artırılacaktır. 4 yıl içerisinde yabancı sermaye payı %49'a çıkarılabilecek ve 5. yıl içerisinde servis alanlarını sınırlayan tüm coğrafi sınırlar kaldırılacaktır.

11) Bankacılık hizmetlerinde, üyeliğin ilk yıllarında yabancı finans kuruluşları müşteri kısıtlaması olmaksızın döviz ile işlem yapabileceklerdir. İkinci yıl içerisinde yabancı kuruluşlar Çin kurumlarına RMB (Çin para birimi) işlemi de yapılabilecektir. 5. yıl içerisinde yabancı bankalar Çin vatandaşlarına gerek döviz gerekse RMB olarak servis verebilecektir.

12) Sigortacılık hizmetlerinde, hayat sigortası dışındaki sigorta çeşitlerinde %51'e varan yabancı hisseli ortaklık kurulabilecektir. Üyelikten iki yıl sonra %100

⁸⁵ www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1136 Erişim Tarihi 09.07.2008

⁸⁶ www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1136 Erişim Tarihi 09.07.2008

hisseye sahip olabileceklerdir. Yabancı hayat sigortası şirketleri üyeliğe geçiş ile birlikte %50 hisseli ortaklıklar kurulabilecektir. Büyük finansal riskler, reasürans ve navlun sigortalarında üyelikle birlikte %50 ortaklık kurulabilecektir. 3. yıl içerisinde %51,5 yıl içerisinde %100 yabancı sermaye olabilecektir.

13) Turizm, eğlence ve taşımacılık hizmetlerinde üyeliği takip eden 3 ila 5. yıllar içerisinde %100 yabancı sermayeli firmaların kurulmasına izin verilecektir.

Bu gelişmelerle birlikte, dış ticarete büyük bir atılım gerçekleştirilmiş, özellikle 2002-2004 yılları arasında ticaret ithalat-ihracat ticaret hacmini %100 oranında artırmış, bu da tüm dikkatlerin Çin üzerinde yoğunlaşmasını sağlamıştır. Aşağıdaki tabloda, Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış ticaret rakamlarına dikkat edecek olursak değerlerdeki düzenli yükseliş hemen dikkatimizi çekecektir.⁸⁷

Tablo 15: Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Ticareti (Milyon Dolar)

<u>YILLAR</u>	<u>İHRACAT</u>	<u>İTHALAT</u>	<u>TİCARET HACMİ</u>	<u>TİCARET DENGESİ</u>
1992	69,6	64,4	134,0	5,2
1993	75,7	86,3	162,0	-10,6
1994	102,6	95,3	197,9	7,3
1995	128,1	110,1	238,2	18,0
1996	151,1	131,5	282,6	19,6
1997	182,7	136,4	319,1	46,3
1998	183,5	136,9	320,4	46,6
1999	194,7	158,7	353,4	36,0
2000	249,1	214,7	463,8	34,4
2001	266,0	232,0	498,0	34,0
2002	325,6	281,4	607,0	44,2
2003	438,2	393,6	831,8	44,6
2004	584,5	549,2	1133,70	35,3

Kaynak: İTO, Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2005 , s:4

Çin Halk Cumhuriyeti'nin başlıca ihracat yaptığı ülkelere baktığımızda, %21,1 oranla ABD, %17,4 oranla Hong Kong, %13,6 oranla Japonya, %4,6 oranla G.Kore, %4 oranla Almanya, %2,7 oranla Hollanda ve %2,2 oranla Singapur gelmektedir. Burada dikkati çeken nokta ABD'nin Çin'e en uzak ülke olmasına rağmen en fazla alımı yapan ülke durumunda olmasıdır.

⁸⁷ www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1192 Erişim Tarihi 16.09.2008

Çin'in başlıca ithalat yaptığı ülkeler arasında %18 oranla Japonya başı çekerken onu, %11,9 oranla Tayvan, %10,4 oranla Güney Kore, %8,2 oranla ABD, %5,9 oranla Almanya, %3,9 oranla Hong Kong, %3,3 oranla Rusya Federasyonu ve %2,5 oranla Malezya takip etmektedir.⁸⁸

Diğer yandan birçok idari bölgeden oluşan Çin Halk Cumhuriyeti'nde eyaletlerin Dünya Ticaret Örgütü kurallarını uygulamada eşgüdüm sağlamada güçlükler çıkabilmesi muhtemeldir. Dolayısıyla, uygulamada da birçok problemle karşılaşılması muhtemeldir.

Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğinin Çin'e olan yararları özetlenirse:

a) Çin ihracatını artırmıştır. Gümrük tarifelerinin 1 Ocak 2005'den itibaren ortalama olarak %10'un altına düşmesi ve ihracatın bir bölümü için DTÖ tarafından gözetilen ülkeler prensibinin uygulanmasıyla 2005'te tekstil anlaşmaları çerçevesinde, gelişmiş ülkelerin ithalatlarında tekstile uygulanan kotaların kaldırılması bu artışta önemli rol oynamıştır. Bu etki, Çin'in 2004 yılı dış ticaret rakamlarına da yansımıştır. İhracat bir önceki yıla göre %26 oranında artarak 549 milyar dolara ulaşmıştır. Toplam olarak 1133,7 milyar dolar olarak gerçekleşen dış ticaret, önceki yıla göre %35,3 oranında artış göstermiştir.⁸⁹

b) Çin'in eşit şartlar altında dünya rekabetine katılabilmesini sağlamıştır. DTÖ üyeliği Çin'in yatırım koşullarını iyileştirecek ve yabancı yatırımın artmasına katkıda bulunacaktır. İşletmelerin teknik ve yönetim seviyelerini artıracak ve canlılık kazandıracaktır.

c) Çin DTÖ'nün resmi üyesi olarak yirmi birinci yüzyıldaki ticaret yasalarının çıkarılmasına bizzat katılma ve kendi yasal haklarını koruma şansına sahip olmuştur. Hem de uluslar arası alandaki ticari anlaşmazlıkları DTÖ bünyesinde çözerek adaletsiz yaptırımlara maruz kalmaktan korunabilecektir.

d) DTÖ üyeleri içindeki büyük ticari ülkeler Çin'in tekstil ve diğer ürünlerine yönelik uyguladığı değişik seviyedeki sınırlamalarını azaltmıştır veya aşamalı olarak kaldıracaktır.

⁸⁸ İTO yayımları, Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2005, <http://www.ito.org.tr/ITOPortal>

⁸⁹ Sandıklı ve Güllü, **a.g.e.**, s. 304.

e) İthalat ürünlerine yönelik gümrük tarifeleri indirilerek halkın yaşam seviyesini yükseltecektir.⁹⁰

Genel olarak bakıldığında tekstil kotalarının 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren DTÖ tarafından tamamen kaldırılmış olması Çin'i dünya ticaretinde ciddi bir tehdit olarak ortaya çıkarmıştır. Çin tarafından uygulanan sanayi ve dış ticaret stratejilerinin özellikleri ise; dışa dönük olması, serbest piyasa güçlerine ve piyasa ekonomisine bağlı olması, ekonominin büyümesini sağlayan itici gücün ihracat olması, ekonominin liberalleşmesinin temel unsur olarak kabul edilmesidir. Bu stratejilerin olumlu sonuçları düşük enflasyon, fiyat istikrarı, yüksek büyüme hızı, ihracatta büyüme ve dış borçlarda azalma olmuştur.⁹¹

1.9.3. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliğinin Diğer Ülke Ekonomilerine Etkileri

ÇHC'nin DTÖ'ye kabulünün dünya ticareti açısından önemli etkileri olması beklenmektedir. Çin'in DTÖ üyeliği ile birlikte dünya mal ve hizmetler pazarında Çin'in ihracatından kaynaklanan bir rekabet artışının olmasının yanı sıra Çin'e ihracat imkanları da artacaktır. Diğer taraftan, Çin'in ticaret ortakları Çin'in artan ihracatı ile ithalat maliyetlerini düşürebileceklerdir.

Çin, özellikle Asya ülkeleri için bir bölgesel üretim üssü haline gelmektedir. İthalatın serbestleşmesiyle ithal aramalı ve hammadde kullanımının ucuzlaması, ucuz işgücü avantajı ile birleşme, bölge ülkelerinden ABD'ye kadar pek çok ülke üretimlerinin özellikle emek-yoğun kısımlarını Çin'e aktarmaya başlamıştır. Bu Asya ülkeleri arasında üretimde uzmanlaşmayı, Çin ve ticaret ortakları arasındaki tamamlayıcılığı artırmakta ve verimlilik kazançları sağlanmaktadır.⁹²

DTÖ üyesi ülkeler açısından ele alındığında, ÇHC'nin örgüte girmesi öncelikle Çin pazarının serbestleşmesi ile ortaya çıkacak yeni olanaklar açısından önemlidir. İçlerinde Türkiye'nin de bulunduğu DTÖ üyesi ülkelerin çoğunun bir çok konuda ÇHC'ne zaten en çok kayırlan ülke prensibini uyguluyor olması, Çin ürünlerinin bu ülke pazarlarına kolay girmesine imkan vermektedir. Ancak sınırlı

⁹⁰ Karaca, a.g.e., s. 69.

⁹¹ Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2007.

⁹² Shenkar Oded, **Çin Yüzyılı**, Çev: Semih Türkoğlu, Truva Yayınları İstanbul, 2007, s. 49.

sayıda ürün grubu için Çin ürünlerine uygulanan kısıtlamalar bulunmaktaydı. Buna karşın ÇHC kendi pazarını yabancı ürün ve servise karşı yüksek koruma oranları ile korumakta olduğundan, DTÖ sonrası beklenen serbestleşmenin öncelikle ÇHC tarafından verilen yukarıda bahsettiğimiz tavizlerden kaynaklanması beklenmektedir.

Bununla birlikte ÇHC'nin DTÖ üyeliğinden temel beklentisi yabancı sermaye girişinde yaşanması beklenen artıştır. Zira, DTÖ'ne girişle birlikte yabancı sermaye firmalarının faaliyetlerini sektörel ve coğrafi olarak sınırlandıran bir çok kısıtlama kaldırılacaktır. Diğer yandan, imalat ve hizmetlerde korumacılığı azalmasıyla dışarıdan gelecek rekabet özellikle kısa vadede yerli imalatçı ve hizmet sağlayıcıları olumsuz etkileyecektir.⁹³

Tarım sektöründe Çin'in tarifeleri azaltması ve kotaları artırması Çin'in ithal tarım ürünleri talep oranını artıracak bu da Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere fayda sağlayacaktır.

Diğer yandan, Çin'in göstermiş olduğu bu hızlı büyüme beraberinde hammadde ihtiyacını da getirecektir. Bu da doğal kaynaklar açısından zengin ülkelere önemli fırsatlar sunacaktır. Bu durumun özellikle enerji sektöründe daha belirgin olması beklenmektedir.

Çin'in en önemli pazar açılımı muhtemelen hizmetler sektöründe, özellikle de gelişmiş ülkelerin rekabet avantajına sahip olduğu finansal hizmetler, telekomünikasyon ve profesyonel hizmetler gibi alanlarda olacaktır. Bu büyük nüfusla geniş pazarın açılması gelişmiş ülkelere önemli avantajlar sağlayacaktır.⁹⁴

Ülkenin gösterdiği büyük gelişim ve değişim sonrasında ülke vatandaşlarının da kalıplaşmış alışkanlıklarında da önemli değişiklikler olacaktır. Bu değişiklikler kendini turizm sektöründe de gösterecektir. Şöyle ki; Çin vatandaşı artık ülkesindeki imkânsızlıklardan bıkip, yeni iş imkanları bulabilme adına diğer ülkelere göç etme yerine artık, turistik amaçlarla diğer ülkeleri ziyaret etme amacını taşıyacaktır. Bu durum özellikle Asya ülkeleri için önemli avantajlar sağlayacaktır. Bunu rakamlarla özetleyecek olursak 2002 yılı itibariyle 16,5 milyon Çinli turist

⁹³ www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/CN.pdf Erişim Tarihi 09.07.2008

⁹⁴ www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/asya1.doc Erişim Tarihi 09.07.2008

vardır. Bu rakamın 2010 yılı itibariyle 50 milyona ulaşması beklenmektedir. Tarihi güzellikler açısından çok zengin olan Türkiye'nin de bu büyük potansiyelden faydalanabilmesi için bir an önce harekete geçmesi gerekmektedir.

En büyük rekabet ise tekstil ve hazır giyim sektörlerinde yaşanacaktır. Çin'in tekstil ve giyim ihracatının rekabet gücü çok yüksektir; bu yüzden "Çok Elyaflılar Anlaşmasında" diğer birçok gelişmekte olan ülkeden daha fazla kotaya tabi tutulmuştur. 2005 yılında ABD, Kanada ve AB'de tüm tekstil kotalarının indirilmesi Çin'in bu pazarlara olan ihracatının daha da artmasına sebep olacak, bu da Türkiye gibi tekstilde uzmanlaşmış kalkınmakta olan ülkeleri rekabet artışı sebebiyle zorlayacaktır.⁹⁵

Özetleyecek olursak Çin'in DTÖ üyeliği, kısa vadede diğer ülkelere dikkate değer maliyetler getirecek olsa da, uzun vadede böyle büyük bir ekonominin dünya ile entegre olmasının getireceği faydalar da azımsanamaz. Bir örnek verecek olursak: Kısa vadede Çin'in ihracat artışı rakiplerinin ihracatını olumsuz yönde etkileyebilir fakat uzun vadede meydana gelecek ithalat artışı, ihraca artışını dengeleyecek, ülkelerin büyük Çin pazarında satış yapabilme imkanları da artacaktır.

1.9.4. Çin'in DTÖ Üyeliğinin Türkiye Üzerindeki Etkileri

Çin'in DTÖ'ye üye olması Çin'in daha liberal bir pazar haline gelmesi, diğer ülkeler için olduğu kadar Türkiye için de bu pazara ihraç imkanları yaratabilecektir. Türkiye'nin Çin pazarına yönelik ihracat girişimlerinin güçlendirilmesi ve bu pazarda yeni ihracat imkanları yaratılması için çalışılması gerekmektedir. Çin'in ithal ettiği başlıca ürünlere bakıldığında bunların arasında Türkiye'nin ihraç potansiyeline sahip olduğu demir-çelik ürünleri, otomotiv yan sanayi ürünleri, inşaat malzemeleri, ambalaj malzemeleri, buhar kazanları, elektrik malzemeleri ve gıda sanayi ürünlerinin de yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin bu ürünlerde Çin'e ihracatını artırma yönünde girişimleri olmalıdır.

⁹⁵ Gülboy Borak, **19. Yüzyılda Uzakdoğu Asya'daki Güç Dengesinin Evrimi**, Bağlam Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 77.

Ayrıca gıda işleme sanayi, otomotiv yan sanayi, inşaat malzemeleri, müteahhitlik gibi alanlarda Türk girişimcilerinin Çin'de yatırım yapabilecekleri başlıca alanlar görülmektedir.⁹⁶

⁹⁶ Garanti Bankası, Dış Ticaret Toplantı Kitapçığı, “Üç Ülke Üç Pazar: Çin, Rusya, Romanya”, İstanbul, Mart 2004, s.15.

2.BÖLÜM

TÜRKİYE ÇİN İLİŞKİLERİ

2.1. Türkiye-Çin İkili İlişkilerinin Boyutları

5000 yıllık köklü medeniyete sahip Çinlilerle en az üç bin yıldır birbirimizi tanıyoruz. Orta Asya'dan göçmeden önce Çinlilerle kah savaşmış, kah barış içinde yan yana yaşamışız. Karşılıklı evlenmeler, kültürel-siyasi etkileşimler, iktidar kavgaları, yağmalamalar olmuş. Her ne kadar Çin tarih kitapları tezip etse de, ülkeyi baştan sona kat eden meşhur 6000 kilometrelik Çin Seddi'nin bize karşı inşa edildiği söylenir. Hatta bir süre azınlık ulus olarak Çin egemenliği altına yaşamışız.⁹⁷

2.1.1. Siyasi İlişkiler

Türk devriminin Çin'deki yansımaları da olumlu olmuş ve Uzak Doğu'nun hasta adamı Osmanlı Devleti gibi, kendisi de Uzak Asya'nın hasta adamı ilan edilmiş olan Çin, Türkiye'deki gelişmeleri yakından izlemiştir. İlk resmi ilişkilerin 1925'de başlaması her iki ülke açısından da birbirlerini tanımaları için bir fırsat sağlamıştır. Türkiye'deki siyasal ve sosyal gelişmeleri izleyen birçok Çinli, Mustafa Kemal'i emperyalizme karşı verilen bir savaşın kahramanı olarak algılamışlardır.

Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkileri 1949 sonrası uzun bir süre düzenlenememiş ve Soğuk Savaş'ın gergin atmosferi iki ülke arasındaki ilişkilere de önemli ölçüde yansımıştır. Komünist Çin'in tanınması hususunda Türkiye İngiltere'nin değil ABD'nin tavrını benimsemiş ve çoğu Batı ülkesi ve Latin Amerikalılar gibi 1960 sonuna kadar Milliyetçi Çin'i Çin halkının yasal temsilcisi olarak tanımaya devam etmiştir.⁹⁸

“Ping Pong Diplomasisi”nin olumlu sonuçlanmasından sonra, Türkiye diğer batılı ülkelerle birlikte, Çin Halk Cumhuriyeti'ni resmen tanımıştır. Türkiye, ÇHC'yi Çin halkının yasal temsilcisi olarak tanımmasının akabinde, Çin ile üst seviyede karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiş ve 1972'de bir Sivil Havacılık Anlaşması, 1974'de bir ticaret anlaşması ve 1981'de de bir ticari protokol imzalanmıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Mayıs 1982'de Çin'e bir ziyarette bulunduğu anda ise

⁹⁷ Yılmaz Tezkan, *Uzak ve Eski Komşumuz Çin*, Ülke Kitapları Yayınları, İstanbul, 2001, s. 36.

⁹⁸ Deniz Ülke Arıboğan, *Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya*, Kasım 2001, s.94.

iki ülke arasında bir ilki gerçekleştirmiştir. Ancak Çin ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gerçek anlamda geliştirilmesi ancak 1980'li yılların ortalarında, Turgut Özal'ın iktidarı sırasında mümkün olabilmiş ve 1985'de Turgut Özal'ın Beijing'i ziyareti sonrası, karşılıklı ziyaretler yapılmıştır. Bu resmi ziyaretlerin de bir sonucu olarak karşılıklı ticaret 1985' de 98 milyar dolardan 1995'de 429 milyon dolara, 1997'de ise 700 milyon dolara yükseltilmiştir.⁹⁹

Şurası muhakkak ki, Çin ile Türkiye'nin siyasi ilişkilerinin gelecekte alacağı şekil, Uzak Doğu'daki istikrar açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak Çin ile olan siyasi ilişkilerimiz henüz istenilen boyuta ulaşmamıştır.

2.1.2. Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İkili Anlaşmaları

Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında yapılan Anlaşmalar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

4 Ağustos 1971: Diplomatik İlişki Kurulmasına Dair Ortak Bildiri

14 Eylül 1972: Sivil Hava Ulaşım Anlaşması (Aralık 1996'da tadil edildi)

16 Temmuz 1974: Ticaret Anlaşması

18 Mayıs 1981: Ticaret Protokolü

19 Aralık 1981: Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması

11 Ocak 1984: TRT Genel Müdürlüğü ile ÇHC Radyo Televizyon Bakanlığı Arasındaki İşbirliği Protokolü

4 Haziran 1985: Anadolu Ajansı ile Xinhua Haber Ajansı Arasındaki İşbirliği Protokolü

6 Mart 1989: Konsolosluk Sözleşmesi

24 Aralık 1989: Resmi Pasaportların Karşılıklı Olarak Vizeden Muaf Kılınmasına Dair Anlaşma

19 Mart 1990: Standardizasyon Alanında İşbirliği Anlaşması

⁹⁹ Arıboğan, a.g.e., s. 94.

14 Ekim 1990: Sağlık Bakanlığı ile Çin Devlet Eczacılık İdaresi Arasında Sağlık Alanında İşbirliği Yapılmasına İlişkin Anlaşma

30 Ekim 1990: Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Anlaşması

13 Kasım 1990: Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki Anlaşması

9 Mayıs 1991: Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması

28 Eylül 1992: Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması

10 Ekim 1992: Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması

23 Ekim 1992: Denizcilik Anlaşması

9 Kasım 1993: Kültürel İşbirliği Anlaşması

10 Kasım 1994: Sağlık Alanında Ek İşbirliği Protokolü

Mayıs 1995: Uluslar arası Müteahhitler Birliği İle Çin Uluslar arası Müteahhitler Birliği Arasında İmzalanan Niyet Mektubu

23 Mayıs 1995: Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Aşaması

Mayıs 1996: Turizm Karma Komisyonu I. Toplantısı'nda İşbirliği Protokolü

Nisan 1997: Su Kaynaklarının Geliştirilmesi Alanında Bilimsel ve Teknik İşbirliğini Öngören Protokol

Ekim 1997: Ormancılık Alanında İşbirliğini Öngören İyi Niyet Protokolü

13 Kasım 1997: Dışişleri Bakanları Arasında Siyasi İstişare Mekanizması Kurulmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası

Nisan 1998: 12. Karma Ekonomik Komisyon Mutabakat Muhtırası

2 Nisan 1998: T.C Hükümeti ile ÇHC Hong Kong Özel İdari Bölgesi Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşması

8 Kasım 1998: 2001 yılını kapsayan Kültür Değişim Programı

11 Temmuz 1999: Türkiye-Çin II.Dönem Karma Turizm Toplantısı Protokolü

4 Nisan 2000: TSE ile ÇHC Devlet Giriş-Çıkış Denetim ve Karantina İdaresi Arasında İşbirliği Anlaşması

19 Nisan 2000: 13. Karma Ekonomik Komisyon Mutabakat Muhtırası

13 Nisan 2001: Sayıştay Başkanlığı ile ÇHC Milli Denetim Kurulu Başkanlığı Arasında İşbirliği Anlaşması

14 Aralık 2001: T.C Turizm Bakanlığı ile ÇHC Milli Turizm İdaresi Arasında Çin Vatandaşlarının Türkiye'ye Seyahatine İlişkin Uygulama Planı

5 Nisan 2002: Türkiye-Çin 14. Karma Ekonomik Komisyonu Toplantısı Mutabakat Muhtırası

16 Nisan 2002: Tarım Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı

16 Nisan 2002: Gümrük İdarelerinin Karşılıklı Yardımlaşmasına İlişkin Anlaşma

16 Nisan 2002: Enformasyon Teknolojisi Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı

27 Mayıs 2002: T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ÇHC İmar Bakanlığı Arasında Mutabakat Muhtırası

4 Eylül 2003: T.C. İçişleri Bakanlığı ile ÇHC Kamu Güvenliği Bakanlığı Arasında Ortak Çalışma Grubu Oluşturulmasına Dair Mutabakat Muhtırası¹⁰⁰

2.1.3. Ticari ve Ekonomik İlişkiler

Çin'in giderek küresel ekonominin daha iddialı bir aktörü haline geldiği bu dönemde, Türkiye'nin bu ülkeyle ekonomik ve ticari ilişkilerinin henüz arzu edilen seviyeye ulaşmadığı; Çin'in Türkiye için ekonomik açıdan bir "tehdit" olarak algılanışının yanında bir "fırsat" olarak değerlendirilmesinin yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. Halihazırda, Türkiye'nin Çin karşısında hızla artan bir ticaret açığı olduğu gibi, karşılıklı olarak yatırım ilişkileri de son derece zayıf durumdadır.

¹⁰⁰ Tezkan, a.g.e., s. 64.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun açıklamış olduğu verilere göre 2006 yılı itibariyle Türkiye'nin Çin'e yapmış olduğu ihracat 693 milyon dolar iken, bu ülkeden yapılmış olan ithalatın toplam tutarı 9,6 milyar doları bulmuştur.

1993 yılında Türkiye'nin Çin ile ticaret fazlası varken, ihracatın ithalatı karşılama oranı %201 olarak gerçekleşmiş, ilerleyen yıllarda ise ithalat ihracattan daha hızlı artarak bir açık söz konusu olmuş ve 2006 yılına gelindiğinde ihracatın ithalatı karşılama oranı %7'ye kadar düşmüştür. Diğer yandan, Türk firmalarının Çin'deki doğrudan yatırımları da sınırlı sayıdadır.¹⁰¹

2.1.4. Türkiye-Çin Ticari İlişkilerinin Gelişimi

1 Ocak 2005'ten itibaren DTÖ kararları çerçevesinde tekstile uygulanan kotaların kaldırılması ile Çin, Türkiye gündeminin önemli konularından biri olmuştur. Özellikle de Türkiye'nin, başta ABD olmak üzere 25 civarında ülkeyle birlikte tekstildeki kotaların kaldırılmasına ilişkin geçiş sürecinin 2008'e kadar uzatılmasıyla ilgili girişimi Çin-Türkiye ilişkilerine olumsuz yansımıştır.

Türkiye'nin Çin ile olan ticari ilişkilerinde son yıllarda artış olmakla beraber, ticaret Türkiye aleyhine gelişmiştir. İthalatta uygulanan gümrüklerin ortalama olarak %10'un altına inmesi ve kotaların kalkması, Çin'i Türkiye için önemli bir tehdit konumuna getirmiştir.¹⁰²

Türkiye Çin ile sürekli dış ticaret açığı vermekte olup, 2006 yılında bu açık 8,9 milyar \$'a ulaşmıştır. Son beş yıl içerisinde iki ülke arasındaki dış ticarete bakıldığında, Çin'e yönelik ihracatımızın 2003 yılında önemli ölçüde arttığı, ancak 2004 yılında 2003 yılına göre %22,4 gerilediği, 2005 yılında tekrar bir artış eğimine girmiş olmakla birlikte 2006 yılında artış oranının gerilediği dikkat çekmektedir.

İthalatta ise artış oranlarının genelde ihracata kıyasla daha yüksek seyrettiği görülmektedir. En yüksek ithalat artışı, ihracatta olduğu gibi 2003 yılında kaydedilmiş ve 2003 yılından sonra artış oranları her yıl gerileyerek 2006 yılında son beş yılın en düşük seviyesine inmiştir.

¹⁰¹ <http://www.turkish.cri.cn/281/2007/08/17/1@77804.htm> Erişim Tarihi 15.09.2008

¹⁰² Sandıklı ve Güllü, **a.g.e.**, s. 303.

Tablo 16: Türkiye-Çin Dış Ticareti (Milyon\$)

	2002	2003	2004	2005	2006
Türkiye'nin Çin'e İhracatı	268	505	392	550	693
Önceki Yıla Göre (%) Değişim	34,5	88,1	-22,4	40,4	26,1
Türkiye'nin Çin'den İthalatı	1.368	2.610	4.476	6.885	9.591
Önceki Yıla Göre (%) Değişim	47,8	90,8	71,5	53,8	39,3
Dış Ticaret Hacmi	1.636	3.115	4.868	7.435	10.284
Önceki Yıla Göre (%) Değişim	45,4	90,4	56,3	52,7	38,3
Dış Ticaret Dengesi	-1.100	-2.105	-4.084	-6.335	-8.898

Kaynak: TÜİK

Türkiye 2006 yılında Çin'e gerçekleştirdiği ihracatın neredeyse 14 katı düzeyinde Çin'den ithalat yapmıştır. 2006 yılında ülkemiz Çin'in tüm dünyadan ithalatından sadece %0,09 (yaklaşık binde bir) pay almıştır. Çin ise aynı yıl ihracatının %1,06'sını Türkiye'ye gerçekleştirmiştir.

Tablo 17: Türkiye'nin Çin'e İhraç Ettiği İlk 10 Fasl (\$)

GTİP	Madde Adı	2005	2006	%Değişim
25	Tuz,Kükürt, Toprak, Taş, Alçı ve Çimento	115.300.844	187.833.309	62,9
26	Metal Cevherleri, Cüruf ve Kül	78.072.935	117.028.817	49,9
28	İnorganik Kimyasallar	47.632.808	87.234.939	83,1
74	Bakır ve Bakırdan Eşya	32.772.023	48.539.522	48,1
87	Taşıt Araçları(Demiryolu hariç)	24.450.235	45.551.043	86,3
84	Diğer Makineler-Güç Üretim Ekipmanları	22.726.166	34.109.452	50,1
55	Sentetik ve Suni Devamsız Lifler	27.902.568	28.589.001	2,5
32	Debagat ve Boyacılıkta Kullanılan Hülasa Boya ve Sakızlar	8.452.474	12.830.210	51,8
29	Organik Kimyasallar	4.223.870	11.904.461	181,8
52	Pamuk	4.641.836	10.586.868	128,1

Kaynak: TÜİK

2006 yılında Türkiye'nin Çin'e ihracatından en büyük payı alan sektörler tuz, kükürt, çimento, metal cevheri, inorganik kimyasallar, bakır, taşıt araçları ve sentetik-suni lifler olarak görülmektedir. Buna karşın Çin'den en fazla ithal edilen

ürünler güç üretim ekipmanları, makineler, taşıt araçları, plastikten eşya, ayakkabılar, deri eşya, oyuncaklar ve mobilyalar olmuştur.¹⁰³

Tablo 18: Türkiye'nin Çin'e İthal Ettiği İlk 10 Fasl (\$)

GTİP	Madde Adı	2005	2006	%Değişim
84	Diğer Makineler-Güç Üretim Ekipmanları	1.650.181.402	2.283.098.682	38,4
85	Elektrikli Makine ve Ekipmanlar	1.527.660.615	1.974.389.084	29,2
87	Taşıt Araçları(Demiryolu Hariç)	246.787.562	393.501.755	59,4
39	Plastik ve Plastikten Eşya	179.093.802	353.072.127	97,1
64	Ayakkabılar, Tozluklar vb.Eşya	221.708.342	291.520.248	31,5
42	Deri Eşya, Saraciye Eşyası	198.630.478	266.098.969	34,0
95	Oyuncaklar ve Oyunlar	162.998.670	235.913.661	44,7
94	Mobilya	120.568.987	218.597.626	81,3
54	Dokumaya Elverişli Suni-Sentetik Lifler	103.326.685	205.665.163	99,0
90	Optik ve Tıbbi Ekipmanlar	145.388.108	193.879.559	33,4

Kaynak: TÜİK

2.2. Türkiye-Çin Dış Ticaretini Etkileyen Faktörler

Türkiye-Çin dış ticaretine şekil veren, Çin'in ihracata yönelik üretim sisteminin yapısıdır. Çin'in birçok ülkeyle olduğu gibi Türkiye ile olan dış ticaretinde de fazla vermesini sadece düşük işçilikle izah etmek mümkün değildir. Çin'in bir yandan tekstil ve hazır giyim ürünleri başta olmak üzere, birçok dalda DTÖ üyeliğinin getirdiği imkanlar sayesinde dünya pazarlarına girişte yeni avantajlar elde etmiş, diğer yandan ihracatta olağanüstü boyutlara ulaşabilen devlet teşvik ve destekleri sağlamayı sürdürmüştür. Bunların Türk-Çin dış ticaretinin Türkiye aleyhine dönmesinde büyük etkisi vardır.

Bununla beraber, Türkiye'nin Çin ile olan dış ticaretinde açık vermesinin başlıca nedenleri şunlardır:

- Çin'in izlediği dış ticaret politikasında ticaret yapma hakkı belirli olmaktadır. Çin pazarı küçük ve orta ölçekli firmalardan ziyade büyük firmaların hâkim olduğu bir pazara dönüşmüştür.

¹⁰³ Çin Halk Cumhuriyeti Raporu, 2003

- Gümrük vergisi oranlarının yüksek olması ve gümrük uygulamalarının eş güdümlü olmaması bu ülkeye ihracat için dezavantaj oluşturmaktadır.

- Yabancı şirketlerin sadece üretim yapabilmek için ihracat izni alabilmeleri ithalatı sınırlamaktadır. Buna karşılık Türkiye’de vergi numarası olan gerçek ve tüzel kişilerin serbest olarak ithalat yapabilmektedirler.

- Çin’de kambiyo mevzuatında sorunlar olmasına rağmen, Türkiye’de serbest olması ithalatı kolaylaştırmaktadır.

- Çin’deki üretim maliyetlerinin düşüklüğü, ürünlerinin fiyat yönünden rekabet gücünü artırmaktadır.

- Türkiye’de kurulmuş bulunan çok sayıdaki Çin sermayeli şirketlerin varlığı Türkiye’nin ithalatını artırmaktadır. Gerçekte bu firmaların çoğu yerli sermayeli olup, Çin’den ithalat yapmak amacıyla kurulmuş firmalardır.

- Türk firmalarının bu ülkeye ihracat yapmalarını sağlayacak dağıtım kanalı gibi alt yapının hazırlanmamış olması Türk firmalarının Çin pazarına girmelerini zorlaştırmaktadır.

- 1995 yılında yürürlüğe giren tekstil ve hazır giyim anlaşması ile 1 Ocak 2005’den itibaren tekstile uygulanan kotalar kaldırılmıştır. Ancak Çin ihracatını, yerli firmalarının üretimini devlet eliyle destekleyerek kotalı ortamda iken artırmaya başlamıştır.¹⁰⁴

Özellikle dış ticaret açığının en büyük nedenlerinden biri olarak Çin Halk Cumhuriyeti’ni gören Dış Ticaret Müsteşarlığı, bu kapsamda Asya-Pasifik ülkeleri stratejisini 2005 yılında başlatmıştır. İlk adım olarak da Çin’e yönelik alt ülke stratejisi hazırlanmıştır. DTM verilerine göre Türkiye 2007 yılında Çin ile yapılan ticarete 9 milyar dolar açık verilmiştir. Türkiye’nin toplam dış ticaret açığının %14’ü Çin’den kaynaklanmıştır. DTM uzmanlarının öngörülerine göre bu açık beş yıl içinde 25 milyar dolara çıkacaktır.

Bu tablo karşısında “sürdürülebilir ve sağlıklı bir ilişki yok” teşhisinden hareketle, DTM sadece ticaretten ibaret olmayan, ortak yatırım alanları, turizm, diğer

¹⁰⁴ Ekrem, a.g.e., s. 69.

ekonomik işbirliği alanları ve ortak ekonomik işbirliğini öngören çok boyutlu bir “Çin Stratejisi” hazırlamıştır.

Mevcut ilişkinin sürdürülemez olduğunu her şeyden önce karşı tarafa anlatmayı tercih eden DTM, 2006’nın başından itibaren Çin ile yoğun bir temas trafiği gerçekleştirerek, Çinli yetkilileri ticari ve ekonomik ilişkilerde yeni bir başlangıç yapılması gerektiğine ikna etmiştir.

Sonuç olarak, DTM’nin Çin ile girdiği “dış ticareti dengeleme” çalışmalarından iyi sonuçlar elde edilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda Çinliler bazı alımlarını Türkiye’den yapmaya karar vermiştir. Bununla beraber hızla artan bir ihracat göze çarpmaktadır. DTM yeni süreç için “Çin Pazarına Giriş Programı” hazırlamaya girişmiş, ve bu hazırlıklar büyük ölçüde tamamlanmıştır.¹⁰⁵

2.2.1. Türkiye-Çin Ticaretini Geliştirmeye Yönelik Tedbirler

Dış ticaretteki bu dengesizliği giderebilmek amacıyla Türkiye’nin yeni politikalar geliştirmesi gereklidir. Türkiye, Çin ile olan dış ticaretinden daha fazla pay almayı sağlayacak bazı politikalar geliştirebilir. Bunlar:

- Türkiye, Çin pazarında rekabet gücü yüksek bazı mallarla tutunabilir ve daha sonra da pazar payını artırarak ürün çeşitlendirmesine gidebilir.

- Rekabet gücünün olmadığı mallarda ise Çin firmalarının işbirliği yaptığı yabancı ülke firmalarıyla birlikte hareket ederek pazarda yeni ürünlere dağıtım ağı oluşturulabilir. Bu konuda değişik ülkelerle yapılan ekonomik işbirliği anlaşmalarından yararlanılabilir.

- Çin’de düşük işgücü maliyetinin yanı sıra üretim, devlete ait işletmeler tarafından desteklenmektedir. Türkiye’de, Çin pazarına yönelik üretim yapan işletmeler de devlet tarafından teşvik edilmeli ve rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla, enerji, hammadde, finansman, işçilik üzerindeki yüklerin azaltılmasını sağlayacak önlemler alınmalıdır. Çin’e yönelik ihracat sanayi lehine maliyet desteği sağlanmalıdır.

¹⁰⁵ Ekonomist Dergisi, “Çin, Dev Bir Endüstri Bölgesi Kurmaya Geliyor”, 7-13 Ekim 2007, Sayı : 2007/40, s. 17-20.

- Özellikle tekstil ürünlerinde Türk firmalarının kendi markalarını geliştirmeleri gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'deki tekstil ihracatçılarının büyük bir kısmı KOBİ'lerden oluşmaktadır. KOBİ çoğunluğu içeren geniş ihracatçı kesimlerinin koşul ve ihtiyaçlarını dikkate alan farklı ve çeşitli yöntemlerin de uygulanması gereklidir. Bu tür uygulamalar, yerli üretimde kalite yanında verimliliği artırmaya da hizmet edecektir.

- Üretimde bilgi ve teknoloji yoğunluklu ürünlere öncelik verilmelidir.

- Çin, ekonomik gelişme sürecinde tarım sektörünü ihmal etmiştir. Dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olması, gelecekte Çin'in tarım ürünleri ithalatında büyük artışlar olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Türkiye, GAP çerçevesinde yapılacak yatırımlarla Çin'in hububat ve diğer gıda maddeleri ithalatından önemli pay alabilir.

- Çin'in ülkenin kuzeybatı bölgesi için başlattığı geliştirme projesinden yararlanarak Türkiye, Doğu Türkistan'a belirli sektörlerde yatırım yaparak hem oradaki yerli pazara hem de Çin'e ürünlerini pazarlayabilir.¹⁰⁶

2.3.Ticari ve Ekonomik İlişkilerde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar

Türkiye-Çin Ticari ve ekonomik ilişkilerinde karşılaşılan bazı sorunlar mevcuttur. Bunların bazıları şunlardır:

2.3.1.Fikri Mülkiyet Hakları

Fikri mülkiyet ihlalleri ve taklitçilik, Çin'de büyük oranlarda devam etmekte ve yabancı firmaların ürünleri piyasaya gerçeklerinden piyasaya çok daha ucuz fiyatlarda sürülerek olumsuz bir durum yaratılmaktadır. 2004 yılı itibariyle Çin Hükümeti çıkardığı bir kanunla fikri mülkiyet haklarını koruma altına almış olsa da bunun uygulamada çok faydalı sonuçlar getirdiğini söylemek güçtür.

Fikri mülkiyet ihlalleri ve taklit ürünlerle ilgili olarak ülkedeki yabancı firmalar bir araya gelerek "Kalite Markaları Koruma Komitesi"ni kurmuşlar ve

¹⁰⁶ Sandıklı ve Güllü, a.g.e., s. 316.

kanunların daha etkin uygulanması için hükümet nezdinde lobi faaliyetlerine başlamışlardır. Halen 119 üyesi bulunan bu komitenin Türk üyesi yoktur.¹⁰⁷

2.3.2. Mevzuat ve Bürokrasi

Bu aladaki en büyük sıkıntılar Çin'de mevzuatın yeterince şeffaf olmaması ve yerel olarak uygulamalarda farklılıkların söz konusu olabilmesidir.

2.3.3. İç Pazara Giriş Hakkı

Çin'de faaliyet gösteren birçok yabancı firma dış ticaret yapabilme adına yaptırımları gereken kayıt konusunda sıkıntı yaşadığını ve dolayısıyla ticaret yapmaya başlayamadığını bildirmektedir.

2.3.4. Standartlar

Standartlar ulusal düzeyde aynı olmayıp, eyaletler bazında farklılıklar gösterebilmektedir. Halen Çin'in Standardizasyon Kurumu, ülkedeki 20 bin ulusal standardı (%40'ı eski ya da DTÖ ile uyumsuz) elden geçirmekte ve yeni standart onaylamamaktadır.

2.3.5. Ticari Bankacılık İşlemleri

Bu noktada, Türk firmalarının dile getirdiği en önemli sorun, Çin Bankalarının teyitli akreditif açmaması, Çin veya diğer ülke bankalarınca açılan akreditiflere teyit eklememesi veya dünya bankalarının Çin Bankaları tarafından açılan akreditiflere teyit eklemesini engellemesidir. Ayrıca dış ticaret ödemelerine ilişkin kuralların yeterince oturmamış olması sıkıntı yaratmaktadır.

Türk ve Çin Bankacılık sektörleri arasında gelişmiş bir muhabir banka ilişkisinin olmaması da bir sıkıntı kaynağıdır. Uluslar arası bankacılık uygulamalarına göre, çok daha kısa bir sürede çözülebilecek bazı sorunların giderilmesi bu nedenle uzamakta, bu da firmalara zaman kaybı ve maddi kayıp olarak geri dönmektedir. İlk kez bir Türk bankasının (Garanti Bankası) Şangay'da bir temsilcilik ofisi açması bu konuda atılan en somut ve umut vaat edici adımdır.

¹⁰⁷ Ekrem Erkin, "Çin'in Çevresel Bölge Politikası", **Stratejik Analiz Dergisi**" Şubat 2004, s. 32.

2.3.6. Tekstil

Tekstil otalarının kalkmasıyla birlikte oluşan Çin tehdidine yönelik Türkiye bazı girişimlerde bulunmuştur. Türkiye'nin ihracatının %30'unu oluşturan ve 2 milyon çalışan istihdam eden Türk tekstil sektörü, Çin tehdidinden etkilenen 52 ülkeden 90'ı aşkın sektör kuruluşunun da desteğiyle Dünya Ticaret Örgütü nezdinde girişimlerde bulunmuş ve İstanbul Deklarasyonu adı altında bir bildirge yayınlamıştır. Deklarasyonun temel savı, Çin'in para birimi manipülasyonu, devlet teşvikleri ve geri dönüşümsüz veya çok düşük faizle kredi olanakları gibi yollarla haksız ticarete başvurduğu ve bunun sonucunda uluslar arası tekstil sektöründe yapısal dengesizlikler görülmesi, istihdam sorunları ve sosyal sıkıntıların ortaya çıkması kaygıları olmuştur.¹⁰⁸

Sonuç olarak Türkiye, 2004 yılının son aylarından başlayarak Çin mallarına karşı arka arkaya gözetim ve korunma önlemleri uygulamaya sokmuş ve 9 Ocak 2005 tarihinde Dış Ticaret Müsteşarlığı bir tebliğ yayınlamaya, Çin'den ithal edilecek 42 kategorideki ürüne kota uygulanacağını açıklamıştır. Çin bu kararın DTÖ esasları ile çeliştiğini öne sürerek itiraz da bulursa da, bir karşı adım atmamıştır.¹⁰⁹

2.4. Türkiye ile Çin Arasındaki Yatırım İlişkileri

İki ülke arasında karşılıklı doğrudan yatırımlar sınırlı seviyededir. Türk firmalarının Çin'de daha ziyade gıda ve tekstil alanında toplam altı adet kayıtlı girişimi bulunmaktadır. Bu yatırımların toplam değeri 15 milyon dolardır. Bunların en önemlisi ENKA Holding'e bağlı Çimtaş firmasının Ningbo'da enerji sektöründe kullanılan yüksek mühendislik ürünü çelik komponentlerin üretimi amacı ile kurduğu ve yatırım tutarı 10 milyon ABD Doları olan tesistir. Ancak doğrudan yatırım olmamakla birlikte, özellikle elektronik, gıda ve tekstil sektörlerinde pek çok Türk firması üretimlerinin bir bölümünü Çin'de gerçekleştirmektedir. Geçtiğimiz yıllarda Baycan firmasının Çinli ortağı ile gerçekleştirdiği sakız üretimine yönelik yatırımın ortaklar arası anlaşmazlıklar nedeniyle başarıya ulaşmaması, bu konuda ilk

¹⁰⁸ DEİK, Kasım 2006 s.33

¹⁰⁹ Sandıklı ve Güllü, a.g.e., s. 316.

örneklerden olması ve kamuoyuna yansımaları Türk firmaların bu tür ortaklıklara temkinli bir şekilde yaklaşmasına neden olmuştur.¹¹⁰

Her ne kadar iki ülke arasındaki yatırım ilişkileri yetersiz olsa da; son 20 yılın en çok yabancı sermaye çeken ülkesi olan Çin, son yıllarda kendisi de sermaye ihracı yapmaya karar vermiş, ve bunun için dünyanın 20 ülkesinde araştırmalara gitmiştir. Bu araştırmanın bir basamağı olarak 2007 yılının temmuz ayında Türkiye'ye gelen Çin Heyeti, İstanbul, İzmir, Mersin ve Ankara'da incelemelerde bulunmuş, ve 20 ülke arasından sekize indirdikleri seçenekler arasına Türkiye'yi de dahil etmişlerdir.

Türkiye'de otomotiv, otomotiv yedek parça, ağır iş makineleri ve hidromekanik aksam üretimini kapsayacak bir endüstri bölgesi kurmayı planlayan Çin, bu bölgede 20 milyar Dolarlık bir yatırım yapmayı planlamaktadır.

Çin ayrıca, üçüncü köprü, otoyol, barajlar ve bağlantı yolları gibi büyük projeleri de kendi üstlenmek istiyor. Bu çerçevede, İstanbul-Ankara hızlı tren projesinin iki etabı, 720 milyon dolarlık Çin Eximbank'ının kredisıyla yapılmaya başlandı. İki ülke arasındaki kredi ilişkilerinde bu proje bir ilki oluşturmaktadır.¹¹¹

2005 yılı itibari ile Türkiye'de 107 adet Çin'li firma faaliyet göstermektedir. Türkiye'ye giren Çin sermayesinin önemli bir bölümü, asgari sermaye limitleri dahilinde kurulan ve sadece Çin'den ithalat yapma amacını taşıyan dış ticaret firmalarıdır. Dolayısı ile Çin sermayesinin, dış ticaret hacmini Türkiye aleyhine artırmak gibi zararları söz konusu olabilmektedir.

Türk firmalarının ise Çin'de daha ziyade gıda ve tekstil alanında yatırımları bulunmaktadır, ve bu yatırımların toplam değeri 25 milyon \$ civarındadır. Bununla birlikte, elektronik, gıda ve tekstil sektörlerinde de pek çok Türk firması üretimlerinin bir bölümünü Çin'de gerçekleştirmektedir. Çin'deki en tecrübeli Türk şirketi, Vesbo markalı boruların üreticisi Novaplast'dır. 10 yıldır Çin'de bulunan Novaplast'ın ürünleri bu ülkede en çok taklit edilen mallar arasındadır. Bunun dışında Şanghai'nın en önemli caddelerinin birinde yer alan Goldaş Mağazası da

¹¹⁰ www.ekodiyalog.com/Makaleler/turk_cin_iliski.html Erişim Tarihi 09.07.2008

¹¹¹ Ekonomist Dergisi, "Çin, Dev Bir Endüstri Bölgesi Kurmaya Geliyor", 7-13 Ekim 2007, Sayı : 2007/40, s. 17-20.

önemli Türk firmaları arasında yer almaktadır. Bu firmalar dışında faaliyet gösteren diğer Türk firmaları ise şunlardır: Çimtaş, Demirdöküm, Fabeks Dış Ticaret, Akman Holding, Atasay Kuyumculuk, Ünsa Ambalaj, Şişecam, Tema, Mozaik Tekstil ve Zorlu Tekstil.¹¹²

¹¹² <http://phaselisconsulting.com/Bir%20dunya%20devi%20Cin.doc> Erişim Tarihi 15.09.2008

3.BÖLÜM

ÇİN'İN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Çin dünyada 1,3 milyarı aşan nüfusuyla büyük bir pazar olmasının yanı sıra, yarattığı tehdit ve fırsatlar açısından da göze batan bir ülke konumundadır. Yapılan araştırmalara göre nüfusun %10'unu zengin kesim oluşturmaktadır. Bu da Çin Halk Cumhuriyetini yaklaşık 130 milyon kişinin yüksek alım gücüne sahip bir Pazar konumuna getirmektedir.

Hiçbir ülke dünya ekonomi tarihinde Çin kadar süratle büyümemiş, çeyrek yüzyıl içinde insanların yaşam standardını bu kadar yükseltememiştir. Yerküre üzerinde yaşayan her 5 kişiden birine ev sahipliği yapan Çin sadece uluslar arası ticaret yatırımda değil küresel jeopolitik kartların yeniden karılıp rol dağıtım yapılmasında, çevre ve enerji güvenliği senaryolarında ve de yeni toplum mühendisliği çabalarında dünyamızın dengelerini temelden etkilemekte, yeniden biçimlendirmektedir.¹¹³

Çin'in DTÖ üyeliğinin Türkiye ekonomisi üzerinde olumlu ve olumsuz sonuçları olacaktır. Ülkemiz açısından en büyük sorun tekstil ürünlerinde yaşanmıştır. 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren Çin' yönelik tekstil kotalarının kalkması ile AB ile ABD piyasasında Türkiye, büyük oranlı bir rekabet ile karşı karşıya kalmıştır. Çin'in Türkiye ekonomisi üzerinde bu tür tehditler yaratmasının yanında bazı fırsatları da beraberinde getirdiği de gözden kaçırılmamalıdır.¹¹⁴

Türkiye'nin AB'nin kapısında olması sebebiyle ve Gümrük Birliği anlaşması çerçevesinde Çin Türkiye'de üretim yapabilir. Bu üretimlerden kazanç sağlamanın yolu Türkiye'de hali hazırda 21 tane bulunan serbest bölgelerden geçmektedir.

Çin pazarına uzun dönemli bakılması, sabırlı olunması, yerli yabancı ortaklıklara açık hareket edilmesi gerekmektedir. Pazar ve ticaret potansiyeli açısından Türkiye için fırsat ve tehditleri beraberinde getiren ÇHC için uzun dönemli bir strateji belirlenmelidir.

¹¹³ Öğütçü, a.g.e., s. 40.

¹¹⁴ www.kobifinans.com.tr/tr/icerik.php?Article=14326&Where=Sector&Category=011502 Erişim Tarihi 15.09.2008

Çin başta olmak üzere, iş gücü maliyeti çok düşük olan Uzak Doğu ülkelerinin düşük kaliteli ve ucuz ürünlerde sahip olacağı üstünlük dikkate alınarak, Türkiye'nin uluslar arası piyasalarda tekstil ve konfeksiyon sektöründeki payının ve rekabet gücünün korunabilmesi için, sektörün yeniden yapılandırılması bir zorunluluktur.¹¹⁵

Çin ile ekonomik ilişkiler uzun vadeli olarak, karşılıklı fayda prensibine üzerine inşa edilirken, öncelikli olarak, mevcut sıkıntıları ele almak, sebeplerini net olarak tanımlamak ve bu konuda doğru ve amaca uygun çözümler üretmek gerekmektedir.

3.1. Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişkiler, 5 Ağustos 1971 tarihi itibari ile tesis edilmiş, ancak iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmeye başlaması 1980'li yılların başında söz konusu olmuştur.

İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin seyrini Türkiye'nin Çin algılamasındaki değişiklikleri temel alarak üç döneme ayırarak incelemek mümkündür.

3.1.1. İrrasyonel Pragmatizm Dönemi

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Deng Xiaoping liderliğinde ekonomisini dış dünyaya açmaya başladığı bir dönemde Türkiye de bu gelişmeden etkilenmiş ve oluşan fırsatları değerlendirmek için gerek devlet, gerekse özel sektör olarak girişimlere başlamıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e atfedilen "Her Çinliye birer portakal satsak zengin oluruz" sözünün net bir şekilde ifade ettiği bu dönemdeki Çin algılaması, Çin pazarı üzerine yeterli bir bilgi birikimi üzerine konumlandırılmamış, büyük ölçüde Çin nüfusunun büyüklüğü ile bağlantılı bir Pazar potansiyeli anlayışı üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla bu büyük pazara ihracatı artırmak istenmiş, ancak bir yandan yeterince bilgi ve deneyime sahip olunamaması diğer yandan 1980'li yıllarda ve 1990'lı yılların başını kapsayan bu dönemde Çin'de

¹¹⁵ http://www.ekodialog.com/Makaleler/cin_dtoya_katilimi_abd_turkiye.html Erişim Tarihi 16.09.2008

ticaret bariyerlerinin oldukça yüksek olması nedeniyle Türk firmaları Çin pazarından bekledikleri faydayı sağlayamamışlardır.¹¹⁶

3.1.2. Rasyonel Pragmatizm Dönemi

Bu dönem Türk iş çevrelerinin Çin pazarında deneyimlerini artırmaya başladıkları ve ihracat yerine ithalata yöneldikleri dönemdir. Bir yanda Çin pazarına ihracatın güçlüğü, diğer yandan düşük maliyet avantajına sahip olan Çin ürünlerinin cazibesi ve dolayısıyla Türkiye’de oluşan yüksek kar marjları nedeniyle 1995 yılından sonra Türkiye’nin Çin’e ihracatı azalmaya, bu ülkeden yapılmakta olan ithalat ise hızla artmaya başlamıştır. Çin’in ticaret bariyerlerinin azalmaya başlaması ve 2001 yılında bu ülkenin DTÖ’ye üye olması, Türkiye’nin ihracatından çok ithalatını tetiklemiştir. Özellikle 2002 yılından itibaren Türkiye’nin Çin’den yapmakta olduğu ithalatta önemli artışlar meydana gelmiştir. Türkiye’nin Çin’den yapmakta olduğu ithalat 2002 yılında bir önceki yıla göre %47.9, 2003 yılında %90.3, 2004 yılında %71.5, 2005 yılında %53.4, ve 2006 yılında %40.2 oranında artmıştır. Bu noktada, düşük fatura ve açıktan ödeme gibi yöntemlerle bavul ticareti nedeniyle gerçek ithalat miktarının gerçek rakamların da üstünde olduğu tahmin edilmektedir.¹¹⁷

Bu dönem Çin’in Türk ekonomisi için bir tehdit oluşturduğu düşüncesinin “fırsat” olabileceği düşüncesine nazaran daha ağır bastığı bir dönem olmuştur. Türkiye’nin iç pazarındaki tehdit algılaması, büyük ölçüde hızla artan ithalatın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. DTÖ üyeliği sayesinde Çin’in düşük maliyet avantajına sahip ürünleri, birçok alanda Türkiye’nin iç pazarına artan oranlarda girmişler ve yerel üretim, Çin ürünlerinin bu avantajı karşısında rekabet etmekte güçlük çekmiştir.

Söz konusu “tehdit”in bir başka boyutu da iç pazarın yanı sıra Türk firmalarının Çin mallarına karşı üçüncü ülke pazarlarında da pay kaybetmeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu duruma en güzel örnek tekstil sektöründen verilebilir. 1995 yılında Uluslar arası Tekstil Anlaşması ile on yıl içerisinde küresel tekstil

¹¹⁶ Asya Pasifikte Gündem, Türkiye Çin Ekonomik İlişkileri İçin Bir Yol Haritası, Sayı 7, Ağustos 2007, s. 2.

¹¹⁷ Asya Pasifikte Gündem, s. 3.

ticaretinin tamamen serbestleşmesi kararlaştırılmıştı. 1 Ocak 2005 tarihinde kotalar kalktığında, Çin ürünleri ABD ve Avrupa gibi pazarlara niceliksel bir sınırlamayla karşılaşmadan girmeye başlamış ve maliyet avantajlarıyla bu pazarlarda, yerel üreticilerin ve Türkiye gibi buralara ihracat yapan ülkelerin pahasına pazar paylarını artırmışlardır.

3.1.3. “Uzun Vadeli Karşılıklı Fayda” Dönemi

Çin’in artık sadece “tehdit” olarak görülmediği, sunduğu “fırsatların” ise sadece ucuz ithalat ile ve buna bağlı kısa vadeli getiriler ile kısıtlı olmadığına giderek daha iyi anlaşıldığı bu döneme Türkiye henüz girmektedir. Çin algılaması ciddi bir şekilde değişmektedir ve buna bağlı olarak uygulama bazında da yeni yönelimler oluşmaktadır. Çin’in yükselişinden, ekonomik açıdan dünyaya açılmasından Türkiye’nin fayda sağlayabilmesi, ancak bu ülkeyle fayda anlayışı üzerine kurulu, uzun vadeli ve çok boyutlu ekonomik ilişkilerin tesis edilmesiyle mümkün olacaktır.¹¹⁸

3.2. Türk Girişimcilerin Çin Pazarına Giriş Yöntemleri ve Pazarın Başlıca Özellikleri

Gerek Çin Halk Cumhuriyetine olan ihracatımızın artması, gerekse Çin’deki ucuz maliyet imkanlarından faydalanarak, seri halde ürün çeşitlerini artırmak için Çin’in iç talep, mevzuat, çevre, pazar özellikleri, pazar bölümlendirmesi gibi bilgilerin iyi şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Çin pazarına giriş yöntemleri ve Çin pazarının başlıca özellikleri üzerinde durulacaktır.

3.2.1. Pazarın Başlıca Özellikleri

Çin Halk Cumhuriyeti’nin kapalı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişi ile birlikte ülkede dinamik ve gelişen bir piyasa yapısı oluşmaya başlamış, ticaret potansiyelinin de artması ile, Çin Halk Cumhuriyeti dünyanın ilgi odağı haline gelmiştir. Çin’de pazar etkinliği artmaktadır ve kazancın tüm topluma yönlendirilmesi konusunda ciddi çalışmalar vardır. Çok geniş iç pazar olağanüstü bir potansiyel sunmaktadır.

¹¹⁸ Asya Pasifikte Gündem, s. 4.

Dev bir pazar sunan Çin ekonomisi'nin yatırımcı ve tüccarlar açısından ortaya çıkardığı sorunlar ve fırsatlar birlikte değerlendirildiğinde, tüm dünya ülkelerinin yarıştıkları bu pazardan, Türk yatırımcı ve iş adamlarının pay elde edebilmeleri, çaba gerektiren, pahalı fakat getirisi büyük olabilecek bir süreç olarak değerlendirilmektedir.¹¹⁹

3.2.1.1. Pazar Bölünmesi

Büyük yüzölçümü, farklı coğrafik koşullar ve iklim koşulları tüketici tercihlerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Giyim ve gıda başta olmak üzere birçok sektörde birbirinden oldukça farklı tüketici tercihleri ortaya çıkmaktadır. Bölgeler arası dengesiz gelir dağılımı, geniş bir tabana yayılmış idari yapı nedeniyle yerel yönetimlerde farklı mevzuat uygulamaları da göz önüne alınırsa pazar büyük bir bölünmeye uğramakta, hedef pazar belirlemek oldukça zorlaşmaktadır.

3.2.1.2. Kamu İşletmelerinin Hakimiyeti

Birçok kamu kuruluşunun zarar etmesine karşın faaliyetlerini sürdürmeleri, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki serbest pazar reformlarının önündeki en büyük engeldir. Zarar eden bazı kamu işletmelerinin tasfiyesinin gerçekleşmiş olması, ve söz konusu kuruluşların yeniden yapılandırılması ve özelleştirme yönünde çalışmalar yapılmasına karşın, kamu işletmeleri sorunu devam etmekte olup, ekonomi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

3.2.1.3. Korumacı Politikalar

Yerli üreticileri korumak için, korumacı ticari politika izlenmesi, bölgeler arası mevzuat uygulamalarındaki farklılıklar, gümrük vergilerinin yüksek oluşu, ithalatta anılan standartların tam olarak belirlenmemiş olması Çin pazarını oldukça zorlaştırmaktadır.

3.2.1.4. Ekonomideki Hızlı Değişim

DTÖ'ye üyelik ile birlikte bugüne kadar uygulanmakta olan korumacı politikanın ve Çin'e rekabet avantajı sağlayan birçok politikanın değişeceği düşünülmektedir. DTÖ üyesi tüm ülkelere eşit muamele sağlanması, farklı fiyat

¹¹⁹ Deniz Çakıroğlu ve Ebru Gürsoy, "Çin ve Hong Kong Ülke Raporu", Ankara,1999, s.23.

uygulaması ve diğer ayırıcı uygulamaların kaldırılması, kambiyo mevzuatı başta olmak üzere birçok mevzuatın DTÖ üyesi ülkeler uyumlu hale getirilmesi çalışmalarının hızlanacağı ve bütün bu gelişmelerinin ekonominin tamamı üzerinde birçok değişiklik yapacağı tahmin edilmektedir.¹²⁰

3.2.2. Pazara Giriş Yöntemleri

Çin Halk Cumhuriyeti pazarı, büyük umut veren bir pazar olmasına karşın, uygulanan politikalar ve yapısal özellikleri nedeniyle giriş şartları oldukça zor olan bir pazardır. Dolayısıyla kullanılan kaynaklar açısından risk oluşturur. Bu nedenle pazarlama faaliyetlerine başlanmadan önce mutlaka Türk firmaları tarafından, pazar araştırması yapılması ve bu araştırma sonuçlarına göre pazara giriş yöntemi belirlenmesi gereklidir.¹²¹

Bu çerçevede pazar araştırması yapılarak; ihraç edilmek istenen ürünün ÇHC pazarındaki talep yapılması tespit edilecek, ve buradan hareketle ulaşılabilecek ticaret hacminin tespitine gidilecektir. Bu iki hususun tespit edilmesiyle pazarlama için risk edilecek kaynak miktarına ve uygulanabilecek pazara giriş metoduna karar verilebilir.

3.2.2.1. İhracata Dayalı Giriş Yöntemleri

Günümüzde firmaların büyük çoğunluğu, uluslar arası pazarlardaki faaliyetlerine ihracata yönelerek başlarlar. Bu nedenle ihracat, firmaların uluslar arası pazarlarda kendi rekabetçi özellikleri konusunda tecrübe edinebildikleri önemli bir seçenektir.

Global rekabetin her geçen gün boyutlarını yükselttiği yeni ekonomi koşullarında ülkelerin uluslar arası pazarlarda uyguladıkları stratejiler çerçevesinde rekabet üstünlüğüne sahip olma ihtiyacı sürekli olarak artmaktadır. Hedef alınan pazarlarda ihracatta dünya ülkeleri ile rekabet edebilmek ve bu pazarlarda rekabet gücüne sahip olmak, ihracat pazarlaması faaliyetlerine verilen önem ölçüsünde mümkün olmaktadır.

¹²⁰ İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Araştırma Servisi “Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu,2003, Hazırlayan: Şebnem Haskınacı,s.13

¹²¹ Serdar Pirtini ve Mehmet Melemen, **İhracat Uygulamaları Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım**, Türkmen Kitapevi, İstanbul, Mayıs 2004, s.77.

Burada amaç, uluslar arası pazarlarda öncelikle tüketici ihtiyaç ve isteklerine uygun olarak hazırlanmış yüksek kalitede ürünleri uygun maliyette sunmak olmalıdır. Bu amaca ulaşmak için yürütülecek olan ihracatta pazarlama araştırmalarının yararı ise, tüketici tercihleri ile beraber ihracat malına karşı hedef pazarlardaki iç talebin büyüklüğünün ve bunun ithalatla karşılanma oranının belirlenebilmesidir. Aynı zamanda, uluslar arası pazarlarda yürütülecek olan pazarlama araştırmaları sonucunda maliyet, talep ve rekabet koşullarının bilinmesi fiyatların doğru ve rasyonel olarak belirlenmesinde yol gösterici olacaktır. İhracatta uygulanan pazarlama stratejilerinin başarısını belirlemek için uluslar arası pazarlarda bulunan tüketicilerin istek ve ihtiyaçları ile ekonomik koşullarının bilinmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Uluslar arası pazarlara yönelmeyi hedefleyen bir firmanın ihracata başlamadan önce, sağlıklı bir ihracat iş planı oluşturması ve ihracat sürecinin tüm aşamalarına dikkat etmesi gerekir.

3.2.2.2. Sözleşmeye Dayalı Giriş Yöntemleri

Belli bir sözleşmenin hükümlerine bağlı olarak ülke pazarında faaliyet gösterme yöntemidir.

3.2.2.2.1. Lisans Anlaşmaları

Lisans verme günümüzde yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Örneğin Japonya'da satılmakta olan ilaçların yaklaşık % 50'si, Avrupa ve ABD şirketlerinin lisansı altındadır. Coca-Cola firması yaklaşık 30 ülkede, 200 lisans alana, 3000'den fazla ürün için, marka adını lisans verme yoluyla kullanmaktadır. Türk firmalarının da lisans verme yoluyla dış pazarlara açıldıkları da görülmektedir. Örneğin alkollü içecekler sektöründe iç pazar lideri olan Efes Pilsen firması Almanya gibi bira sektöründe oldukça ileri olan bir ülkede lisansla üretim yolunu tercih etmiştir.¹²²

3.2.2.2.2. Franchising

Henüz başlı başına bir mevzuatı olmamakla beraber çok satış noktalı yabancı firmalar tarafından, Çinli ortak ile beraber kurulan firmalara veya tamamen bir Çin

¹²² <http://www.uyurgezer.net/uluslararasi-pazarlara-giris-stratejileri-ve-makro-pazarlama-t36900.html>, Erişim Tarihi 21.08.2008.

firmasına isim hakkı vermek suretiyle uygulanmaktadır. Özellikle yabancı fast-food firmaları tarafından kullanılan bir yöntemdir.¹²³

3.2.3. Çin Pazarına Girişte Öneriler

Bu büyük potansiyelli pazara girişte dikkat edilmesi gereken bazı noktalar şunlardır:

- a) Pazar araştırması mutlaka yapılmalı ve hedef pazar seçilmelidir.
- b) Ürünler pazarlanırken tanıtımlar mutlaka Çince yapılmalıdır. Özellikle yazılı tanıtım malzemelerinin İngilizce tercümesinin yanı sıra Çincesinin de bulunması gerekmektedir.
- c) ÇHC'deki gelişmeleri ve fırsatları değerlendirebilmek için daimi temsilci ofis kurulması son derece faydalıdır.
- d) ÇHC'de düzenlenen fuarlara düzenli olarak katılmalıdır.
- e) Marka tescili yapılırken, markanın Çin karakterli olan şekli de mutlaka tescil edilmelidir.
- f) Müşavirlik ve resmi makamların ikili ticareti artırmak üzere yoğun çalışmaları olmasına karşın sivil toplum örgütlerinin kurulması son derece faydalı olacaktır.
- g) Çin pazarının büyük ve gelişen bir pazar olduğu gerçeğinden hareketle yatırımların ve faaliyetlerin ancak uzun vadede dönüşleri olacağının göz önünde bulundurulması gereklidir.¹²⁴
- h) İç dağıtım organlarını çok iyi tanımak gerekmektedir. Bu konuda mevzuat takip edilmeli, değişikliklere dikkat edilmelidir.
- i) Türkiye ile Çin arasında sosyo-kültürel yapı ve iş dünyası işleyişi farklılık göstermektedir. Bu nedenle Çin pazarına girebilmek için firmalar Hong Kong,

¹²³ Bekir Aslaner, **T.C Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği**, ÇHC Ticaret ve Yatırım Rehberi, 2002 s.53.

¹²⁴ Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, s.16.

Tayvan, Singapur gibi erişim kolaylığı olan aracı ülke firmaları üzerinden girmek tercihiinde bulunabilir. Ancak bu maliyeti artırıcı bir unsurdur.¹²⁵

3.3. Türkiye'nin Çin'le Olan Ekonomik İlişkilerindeki Yol Haritası ve Alması Gereken Önlemler

3.3.1. Türkiye-Çin Ekonomik İlişkilerinde Türkiye'nin Yol Haritası

Türkiye ve Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerinin bundan sonraki gelişiminde Türkiye'nin bazı gerçeklere göre hareket etmesinde fayda vardır. Şimdi ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişiminde Türkiye'nin izleyebileceği bir yol haritasını maddeler halinde gösterebiliriz:

a) Türkiye'nin Çin ile giderek büyüyen bir ticaret açığı vardır. Bu sorunu mücadele etmek sadece korumacı yöntemlerle mümkün değildir. Çin'den yapılan ithalat, ekonomik rasyonalite çerçevesinde yapılmaktadır ve bundan ithalatı yapan Türk firma kazanç sağlarken Çin malları sayesinde Türk tüketicinin de alım gücü artmaktadır. Bu nedenle açığın kapatılmasında ithalat yerine ihracat üzerine odaklanmakta fayda vardır.

Türkiye'nin rekabet avantajına sahip olduğu alanlar, Çin'in ihtiyaçlarından ve değişen koşullarından kaynaklanan talepler ile karşılaştırılarak, potansiyeli yüksek ihracat kalemleri tespit edilmeli ve Türk üreticilerin bu kalemlerde Çin'e ihracat yapmaları için özel teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir.¹²⁶

b) Çin günah keçisi haline getirilmemelidir. Küresel ticarete Çin'in "oyunun kurallarını" değiştirdiği gerçeği karşısında Türkiye'nin yapması gereken bu değişiklikten şikayetçi olmak ve Çin'i suçlamak yerine, değişen şartlara ayak uydurarak küresel çerçevede kendisini doğru konumlamak için gerekli dönüşümü gerçekleştirmektir. Çin, bu açıdan bakıldığında bir tehdit değil, dönüşümün gerçekleştirilmesi için bir itici güç pozisyonundadır.¹²⁷

c) Doğrudan yatırım, çift yönlü bir yol olmalıdır. Yabancı yatırımların Çin ekonomisi içindeki önemi çok büyük iken, ülkedeki kayıtlı 26 Türk firmasının

¹²⁵ ÇHC Ülke Raporu, Eylül 2007, Hazırlayan Sevil Sakarya, s.65

¹²⁶ [http://altaytali.blogspot.com/2007/08/trk-in Erişim Tarihi 17.09.2008](http://altaytali.blogspot.com/2007/08/trk-in-Erişim-Tarihi-17.09.2008)

¹²⁷ DEİK Çin Ülke Bülteni/Kasım 2006

Çin'deki toplam yatırımı sadece 25 milyon dolar seviyesindedir. Bu oran Çin'deki toplam yabancı yatırımının yaklaşık olarak %0,004'üne tekabül etmektedir.

Uzun vadeli, sürdürülebilir ekonomik ilişkilerin tesis edilebilmesi için Türk firmalarının Çin pazarına yatırımlar yoluyla da girip burada kalıcı olmaları gerekmektedir.

Çin'deki Türk yatırımlarının artırılması konusunda iki önemli konu husus söz konusudur. Birincisi, Çin'e büyük, kurumsallaşmış, sosyal sorumluluk bilinci yüksek Türk firmalarının girmesi teşvik edilmelidir. İkinci olarak ise, burada yatırım yapacak olan Türk firmaları, Çin'i artık sadece ucuz iş gücü ve girdi temelinde değerlendirmekten vazgeçmeli ve Çin'in hızla artan teknolojik ve bilimsel kapasitesini de göz önünde bulundurarak planlarını buna göre yapmalıdır.

Büyük Çin firmalarının ve özellikle dev kamu iktisadi teşebbüslerinin Türkiye'de yatırımlar yapmaları sadece ilgili firmalara değil, bütün olarak Türk ekonomisine de artan sınai kapasite, istidam, vergi geliri ve ihracat geliri şeklinde fayda sağlayacaktır. Çin firmaları için ise Türkiye'de yatırım, burayı iç pazara olduğu kadar Avrupa Birliği'ne, Ortadoğu'ya ve Avrasya bölgesine ihracat yapabilecekleri bir üretim merkezi olarak değerlendirme avantajına sahip oldukları için cazip gelecektir. Yapılması gereken, iki tarafı uygun ve teşvik edici koşullarla bir araya getirmektir ki, burada yine devletin, sivil toplum kuruluşlarının ve şirketlerin eşgüdümü gerekmektedir.¹²⁸

d) Bambu ağları etkin bir şekilde değerlendirilmelidir. Çin'i tek başına değil de Asya-Pasifik'in bir parçası olarak ele almak, ekonomik ve ticari açıdan bakıldığında Çin pazarının diğer bölge ülkelerine açılan bir kapı olarak kullanılması çerçevesinde anlamlı görülmektedir. Bu noktada, Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen'in 2007 yılında yapmış olduğu ticarete hedef ülkenin Çin Halk Cumhuriyeti olacağı ve Bambu Ağı ile Asya Pasifik ülkelerine ulaşılacağına yönelik açıklamada önem kazanmaktadır. Türkiye ve Türk iş çevreleri açısından daha da önem taşıyan bir husus, Çin merkezli bir Asya-Pasifik yaklaşımı ile bölge ülkelerinde yerleşik denizaşırı Çinlilerin oluşturdukları kuvvetli ilişki ağlarından faydalanılması olacaktır.

¹²⁸ Buderer, R., Huang, G., "Guanxi: The art of relationships", Simon&Shuster, New York, 2006, s. 49.

“Bambu Ağı” olarak da adlandırılan bu ağlar sayesinde özellikle Doğu Asya’da Çin Halk Cumhuriyeti’nin merkezde olduğu ve diğer ülkelerdeki Çin kökenli işletmelerin birbirleriyle ve merkezle bir sinerji içerisinde olmaları söz konusudur.¹²⁹

Çin’de ve genel olarak Doğu Asya’da başarılı bir şekilde iş yapmanın temel şartının “guanxi” adı verilen doğru kişi ve yerlerde doğru zamanda kurulan bağlantılar olduğu düşünülürse, Türk firmaları için de sadece Çin yerine tüm Asya Pasifik bölgesini değerlendirmek ve bunu yaparken de Bambu Ağları’ndan mümkün olduğunca faydalanmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

e) Çin tek ve büyük bir pazar olarak algılanmamalıdır. Çin’in farklı bölgelerinde farklı kalkınmışlık seviyeleri söz konusu olduğu gibi ülkenin değişik bölgeleri arasında ekonomik açıdan büyük uçurumlar da söz konusu olabilmektedir. Kabaca bir değerlendirme yapılacak olursa Çin’in doğu kıyılarının ve en fazla kalkınmış ve sanayileşmiş bölgeleri olduğu, batıya doğru gidildikçe ise kalkınma seviyesinin ve kişi başına düşen milli gelirin azaldığı görülmektedir.

Bu tablo karşısında Türkiye ve Türk iş çevreleri tarafından Çin ile ekonomik ilişkileri sadece “kalkınmış” doğu bölgeleri ile kısıtlamaktansa, Çin’i birden çok, farklı yapılarda ve farklı seviyelerde pazarın tek bir ulusal sınır içerisinde yan yana gelmiş hali olarak görmek ve bu çerçevede “kalkınma potansiyeli” olan bölgelere de ağırlık vermek gerekmektedir. Bu konuda öncelik batı bölgelerine ve özellikle de Sincan-Uygur özerk bölgesine verilebilir. Çünkü, Çin Halk Cumhuriyeti hükümeti, Batı bölgelerinin kalkındırılması için özel programlar uygulamakta ve teşvikler sunmaktadır. Ayrıca Sincan-Uygur Özerk Bölgesi, Türkiye ile tarihsel ve kültürel bağlara sahip olan bir bölgedir ve bu bağlar, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi açısından da bir avantaj sağlamaktadır.

f) Türkiye Çin ile olan ilişkilerinde çok boyutlu bir stratejiye ihtiyaç duymaktadır. Çin ile ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmek, sadece bu alanda uygulanacak stratejilerle sağlanamaz. Çin ile iş yapmak kesinlikle sadece ekonomik bir aktivite değildir, ciddi kültürel ve felsefi boyutu vardır. Bu nedenle, Türk firmalarının Çin’de başarılı olabilmeleri için ticaretin kurallarını ve sektörlerini iyi

¹²⁹ <http://www.yenisafak.com.tr/ekonomi/?t=10.09.2007&c=3&i=67634> Erişim Tarihi 17.09.2008

bilmelerinin yanı sıra Çin'i, Çin Tarihini, Çin İnsanı, Çin mantalitesini iyi tanımaları gerekmektedir ve bu sadece Çin için değil tüm Doğu Asya ülkeleri için geçerlidir.

Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu, Çin'i merkez alarak oluşturulacak Asya-Pasifik Stratejisi, ilgili Bakanlık ve Müsteşarlıkların hazırlamış oldukları ve sadece kendi çalışma alanlarını kapsayan stratejilerin aksine, çok boyutlu olmalıdır ve kamunun yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve özel sektörün temsil edildiği, kurumsallaşmış bir yapı tarafından oluşturulmalıdır.

Oluşturulacak stratejinin başarıya ulaşabilmesi için olmazsa olmaz koşul ise, Türk insanı ile Çin insanının artık birbirini ve ülkelerini daha iyi tanımaya başlamasının sağlanmasıdır. Bugün Türk kamuoyundaki Çin imajı, ucuz mallar, kung fu filmleri, Çin yemekleri ve genel olarak mistisizm ile sınırlıdır. Çin'deki Türk imajı ise yok denilebilecek bir seviyededir. Bu nedenle her iki tarafta da ciddi bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tanıtımın sağlanabilmesi için tanıtım programları yapılmalı, yazılı ve görsel basında bu programlar yer bulmalıdır. Ayrıca akademik işbirliği, dil eğitimi ve turizm bu ilişkinin geliştirilmesi için kullanılacak diğer alternatiflerdir.¹³⁰

3.3.2. Türkiye'nin Alması Gereken Önlemler

Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği ve 2005 yılında tekstil kotalarının kalkmış olması Türkiye tekstil sektörü için önemli bir tehdit unsuru olmuştur. Bunun yanında özellikle 2003 yılından bu yana Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti'nden yapmış olduğu ithalat önemli derecelerde artmıştır. Bu durum, Çin'in özellikle iç piyasa açısından da önemli bir tehdit olduğunu ortaya koymuştur. Çin'in ayrıca özellikle iş gücü maliyetleri konusunda Türkiye'ye karşı çok avantajlı konumda olması önümüzdeki yıllarda dış piyasalarda Türkiye için ciddi bir rakip olabilme ihtimalini de yüksek tutmaktadır.

Bu sayılan sorunlar gibi diğer sorunlardan Türkiye'nin en az hasarla sıyrılarak, Çin'i bir tehdit unsuru olmaktan çıkarabilmesi bazı uygulamaları hayata

¹³⁰ Asya Pasifikte Gündem, s. 6.

geçirmesi ile mümkün olacaktır. Bu uygulamaları maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

a) İthalat denetim altına alınmalıdır. İlk etapta, bu haksız ithalatı daha sıkı denetleyebilmek, yerli üretim ve istihdam üzerindeki yıkıcı etkisini kontrol altına alabilmek için; hükümet tarafından gözetim ve denetim mekanizmalarının iyi işletilmesi gerekir. Daha kalıcı ve uzun vadeli bir çözüm için de, yerli üreticinin daha uygun ve eşit şartlarda rekabet edebilmesine engel teşkil eden enerji, işçilik gibi yüksek maliyetli kalemlerin düşürülmesi ve eşit maliyetler sağlanması gerekmektedir.

b) Girdi maliyetleri düşürülmelidir. Özellikle yurt dışı piyasalarda Çin ve Uzak Doğu ülkeleriyle rekabet halinde olabilmek için mamul maliyetlerinde önemli yer tutan enerji, SSK primleri ve diğer kesintilerin yanında akaryakıt girdilerinin Çin ve Uzak Doğu ülkeleriyle eşit seviyelere getirilmesi gerekmektedir. Türkiye Çin ve Uzak Doğu ülkelerinden gelen mallara ilişkin önlemlerini mutlaka almalıdır. Önlemler alınırken de ülkeler arasındaki ticari ilişkiler göz önünde bulundurulmalıdır. Alınacak önlemlere ek olarak, ihtisas gümrüklerinin kurulması, ithal edilecek mallara kalite standartlarının getirilmesi, baz fiyatlarının uygulanması, gümrüklerde sıkı denetimler uygulanarak beyan dışı faturasız mal girdilerinin engellenmesi gerekmektedir.¹³¹

c) Vergi politikaları da, Çin'in Türkiye'ye karşı önemli bir avantajını oluşturmaktadır. Bu nedenle vergi iadesi uygulamaları ve vergi oranları konusunda, hazır giyim üreticilerine bazı avantajlar sağlanmalıdır.

d) Çin'in rekabet gücünün en önemli ayağı ise aşırı değerlenmiş kurdan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de de döviz kuru istikrarı sağlanmalıdır.

e) Özellikle AB ile yapılan çalışmalarda, tarife dışı engeller üzerinde yoğunlaşmalı ama, kayıt dışı iş gücüne vurgu yapılmamalıdır. Çünkü Türkiye'de de bu sorun mevcuttur. Bunun yerine çevre standartları vurgulanmalıdır. Çünkü %50'si KİT'lerden oluşan Çin tekstil ve hazır giyim üretimi, çevre standartlarına uymaktan çok uzaktır.

f) Uluslar arası fuarlar desteklenmelidir.

¹³¹ Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi, Nisan 2005, Sayı:292

- g)** Küresel rekabet için firmalar dizayn ve marka çalışmalarına hız vermelidir.
- h)** Futures piyasaları hızla geliştirilmelidir.¹³²

¹³² nay, **a.g.m.**, s. 35.

SONUÇ

Dünyanın en kalabalık ve en büyük ülkelerinden biri olan Çin Halk Cumhuriyeti, 1990'lı yılların başından beri büyüyen ekonomisi ile dünyanın yeni gözdesi olmaya aday ülke konumuna gelmiştir. Çin'in 25 yıldan beri geçirmekte olduğu sosyo-ekonomik değişim sürecinin son 15 yılı, bu değişimin dünya ile bütünleşmesini sağlamaya yöneliktir. Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğinin kabul edilmesi, ASEAN ve Şangay İşbirliği Örgütü gibi çeşitli bölgesel örgütlerde önemli roller üstlenmesi ile bu bütünleşmeyi kısmen gerçekleştirmiştir. Dünyanın en büyük nüfuslu ve IMF'nin tahminlerine göre 2008 yılı sonunda 7 trilyon 792,7 milyar dolarlık SGP- GSYİH'ya ulaşacak ve bu rakamlarla ABD'den sonraki en büyük ekonomi durumuna gelecek olan Çin'in geçirmekte olduğu dönüşüm süreci küresel ekonomiyi büyük ölçüde etkilemiştir. Bu süreç, gelişmiş ülkeler ve Çin'in bölgesindeki gelişmekte olan ülkeler için fırsatı ifade ederken, dünyanın geri kalanı için tehdit olarak nitelendirilebilmektedir.

Gümrük tarifelerinin 1 Ocak 2005'ten itibaren ortalama olarak %10'un altına düşmesi ve ihracatın bir bölümü için Dünya Ticaret Örgütü tarafından gözetilen ülkeler prensibinin uygulanmasıyla 2005' de tekstil anlaşmaları çerçevesinde, gelişmiş ülkelerin ithalatlarında tekstile uygulanan kotaların kalkması Çin'in ihracatını önemli ölçüde artırmıştır. Bu durum karşısında ihracatımızın 1/3'ünü oluşturan tekstil ve konfeksiyon sektörü, uluslar arası rekabet piyasasında Çin'in düşük maliyetli seri üretime konu olan düşük kalitedeki mallarıyla ve büyük rekabet baskısıyla karşı karşıya kalmış ve bunun sonucunda ihracatımızın artış hızında bir gerileme gözlemlenmiştir. Özellikle birkaç yıl içinde dünya tekstil piyasasındaki iş bölümünün ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerine kayması beklenmektedir. Bu durum karşısında Türkiye'nin tasarım, üretim ve pazarlamada markalaşması, kaliteyi yükseltmesi, ayrıca Çin dahil diğer tüm rakipleriyle uluslar arası iş bölümüne dayalı stratejik ortaklıklar yapması gerekmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye'deki iş adamlarının da Çin pazarlarındaki etkinliklerini, pazardaki mevcut problemlere rağmen, artırmaları gerekmektedir. Bu

anlamda Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 2005 yılı başı itibariyle uygulamaya konulan “Asya Pasifik Stratejisi” önemli bir adım olabilir. Bu strateji ile Asya Pasifik Bölgesindeki kırkın üzerindeki ülkeye yönelik ihracatın, beş yılda 8 milyar dolara yükseltilmesi hedeflenmektedir. Elbette Türkiye, bu geç kalınmış strateji çerçevesinde bölgeyle ekonomik bağlarını güçlendirmeye çalışırken tozpembe bir tabloyla karşılaşması beklenemez. Karşılaşılabilecek sorunlara rağmen, küreselleşme sürecinin bu safhasında, Türkiye “Pasifik Asrı”nın lideri konumundaki Çin Halk Cumhuriyeti ve diğer Doğu Asya ülkeleriyle olan ilişkilerini çok yönlü olarak geliştirmelidir.

Sonuç olarak, yıllardır küresel anlamda iddialı ve güçlü bir rol sahibi olma hedefi ile ilerleyen Türkiye'nin Çin gerçeğini ihmal etme gibi bir lüksü artık kalmamıştır. Türkiye'nin doğu-batı ilişkilerinde daha çok batılı gibi davranıp doğuyu tamamen bir kenara itmesi mantıklı olmayacaktır. Türkiye 1980' li yıllar sonrası başlattığı “Asyalı ve Avrupalı firmaların ekonomik, ticari ve mali faaliyetlerinin ana merkezi olma” iddiasını bugünlerde daha kuvvetli bir şekilde dile getirmelidir. Oluşturulacak olan köprü her iki uygarlık üzerinde de (doğu-batı) ayakları olan ve her iki yöne de eşit mesafede duran bir yapı olmak zorundadır.

KAYNAKLAR

ARIBOĞAN Deniz Ülke, **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Kasım 2001.

ASLANER Bekir, **T.C Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, ÇHC Ticaret ve Yatırım Rehberi**, 2002.

Asya Pasifikte Gündem, Türkiye Çin Ekonomik İlişkileri İçin Bir Yol Haritası, Sayı 7, Ağustos 2007.

BORAK Gülboy, "19. Yüzyılda Uzakdoğu Asya'daki Güç Dengesinin Evrimi, Bağlam Yayınevi, İstanbul, 2001.

ÇAKIROĞLU Deniz ve Ebru Gürsoy, "Çin ve Hong Kong Ülke Raporu", Ankara,1999.

ÇHC Ülke Raporu, Eylül 2007.

Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2006,Etüd Araştırma Merkezi.

DEİK, **Çin Ülke Bülteni**, Haziran 2005.

Ekonomist Dergisi, "Çin, Dev Bir Endüstri Bölgesi Kurmaya Geliyor", 7-13 Ekim 2007, Sayı : 2007/40.

Ekonomist Dergisi, "Çin, Dev Bir Endüstri Bölgesi Kurmaya Geliyor", 7-13 Ekim 2007, Sayı : 2007/40.

EKREM Nuraniye, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2003.

ERKİN Ekrem, "Çin'in Çevresel Bölge Politikası", **Stratejik Analiz Dergisi**" Şubat 2004.

Garanti Bankası Dış Ticaret Toplantı Kitapçığı, **Dünya Tekstil Sektörü ve Çin Gerçeği**, İstanbul, 2003.

Garanti Bankası, Dış Ticaret Toplantı Kitapçığı, "Üç Ülke Üç Pazar: Çin, Rusya, Romanya", İstanbul, Mart 2004.

GÖKÇE Deniz ve Metin Ercan, “Çin, Türkiye ve Dünya”, **Karizma Dergisi**, 2005.

HUANG Buder, R., G., “Guanxi: The art of relationships”, Simon&Shuster, New York, 2006.

HUANG Ray, “**Çin Tarihi, Bir Makro Tarih Yaklaşımı**”, Çev: Atilla Sönmez, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, 2007.

İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Araştırma Servisi “Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2003, Hazırlayan: Şebnem Haskınacı.

İTO Yayınları, Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2005, <http://www.ito.org.tr/ITOPortal>

KAFAOĞLU Arslan Başer, “Çin Kalkınmasının Dayanıklılığı ve Dinamikleri”, **Teori Dergisi**.

KARACA Recai Kutay, **Dünyadaki Yeni Güç Çin: Tek Kutuptan Çift Kutuba**, IQ Kültür Yayıncılık, İstanbul 2004.

KENNEDY Paul, **Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken**, Ankara. Türkiye İş Bankası Yayınları, 1996.

KIZILTAN Alaattin, “Tek Kutuplu Dünyada Çin Halk Cumhuriyetinin Süper Güç Olabilirliği”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:5 Sayı:1.

KÖKEN Ali Osman, **Çin’in Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Tehditleri ve Fırsatları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

ODED Shenkar, **Çin Yüzyılı**, Çev: Semih Türkoğlu, Truva Yayınları İstanbul, 2007.

ÖĞÜTÇÜ Mehmet, “Yeni Ekonomik Süper Güç-Çin’in Önlenemeyen Yükselişi”, **Avrasya Dosyası**, Türk Dünyası ve Çin, Cilt 12, Sayı: 1, 2006.

ÖĞÜTÇÜ Mehmet, **Geleceğimiz Asya Damı, Yaralı Asya Çin ve Türkiye**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖZDEN Kemal, “Çin’in Yeniden Yükselişi: Jeostratejik Önemi, Politik ve Askeri Gücü ve Türkiye ile Olan İlişkiler”, **Avrasya Etüdleri Dergisi**, 2001.

PİRTİNİ Serdar ve Mehmet Melemen, **İhracat Uygulamaları Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım**, Türkmen Kitapevi, İstanbul, Mayıs 2004.

SANDIKLI Atilla ve İsmail Güllü, **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Tasam Yayınları, İstanbul, 2005.

STUDWELL Joe, **Çin Rüyası**, Çev: Zeynep Sakın, Ledo Yayınları, İstanbul, 2007.

TEZKAN Yılmaz, **Uzak ve Eski Komşumuz Çin**, Ülke Kitapları Yayınları, İstanbul, 2001.

Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi, Nisan 2005, Sayı:292.

UNAY İlkay, “Çin Ekonomisinde Rekabet Avantajı Sağlayan Etkenler ve Rekabetin Sürdürülebilirliği” Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2005.

YILMAZ Rasim ve Cüneyt Koyuncu, **Çin: Dragon Ekonomisinin Önlenemeyen Yükselişi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2005.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://altayatli.blogspot.com/2007/08/trk-in> Erişim Tarihi 03.09.2008

<http://huseyinsaglam.wordpress.com/2007/05/24/cin-ekonomisine-genel-bakis/> Erişim Tarihi 04.09.2008

<http://phaselisconsulting.com/Bir%20dunya%20devi%20Cın.doc> Erişim Tarihi 06.09.2008

http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/md147/kdv|_uygulamasi.pdf Erişim Tarihi 07.09.2008

<http://www.arkitera.com/v1/haberler/2001/12/22/cin.htm> Erişim Tarihi 16.05.2008

http://www.ekodialog.com/Makaleler/cin_dtaya_katilimi_abd_turkiye.html Erişim Tarihi 14.06.2008

<http://www.marisglobal.com/haberoku.asp?id=73> Erişim Tarihi 18.06.2008

<http://www.noyanrona.com/PDF/Cin%20Sistemindeki%20gelismeler%20capital%2006.pdf> Erişim Tarihi 05.09.2008

<http://www.turkish.cri.cn/281/2007/08/17/1@77804.htm> Erişim Tarihi 21.08.2008

<http://www.uyurgezer.net/uluslararası-pazarlara-giris-stratejileri-ve-makro-pazarlama-t36900.html>, Erişim tarihi 21.08.2008.

<http://www.yenisafak.com.tr/ekonomi/?t=10.09.2007&c=3&i=67634> Erişim Tarihi 24.08.2008

www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/CN.pdf Erişim Tarihi 09.07.2008

www.bayar.edu.tr/iibf/dergi/pdf/c12S22005/MS.pdf Erişim Tarihi 04.09.2008

www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/858.pdf.

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/asya1.doc

www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/asya1.doc
www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/asya1.doc Erişim Tarihi 09.07.2008

www.ekodiyalog.com/Makaleler/turk_cin_iliski.html Erişim Tarihi 09.07.2008

www.fuarara.com/cinulkebulteni.php Erişim Tarihi 13.04.2008

www.garanti.com.tr/bankacilik/ticari/dis_ticaret Erişim Tarihi: 14.04.2008

www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1136 Erişim Tarihi 09.07.2008

www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1136 Erişim Tarihi 09.07.2008

www.kobifinans.com.tr/tr/icerik.php?Article=14326&Where=Sector&Category=011502 Erişim Tarihi 15.05.2008

www.kobifinans.com.tr/seyktor/011901/7922 Erişim Tarihi 16.05.2008

www.kobifinans.com.tr/seyktor/011901/7922 Erişim Tarihi 16.05.2008

www.musavirlikler.gov.tr/upload/chc/2007cin%20ekonomisi.doc Erişim Tarihi 02.09.2008

www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1192 Erişim Tarihi 05.09.2008

www.tucem.com.tr/index.php Erişim Tarihi 05.09.2008

www.tucem.com.tr/index.php Erişim Tarihi 05.09.2008

www.turkish.cri.cn/chinaabc/chapter3/chapter30501.htm Erişim Tarihi 16.05.2008